

2023-01

þÿ Ÿ £ Ä Á ± Ä ® Â œ Å Á^{1 2} ® » . Â⁰ ±¹ . Š

þÿ μ Á^{1 0} » - ç Å Â, † ½ ½ ±

þÿ œ μ Ä ± Ä Ä Å Ç^{1 ± 0} Ì Á Ì³ Á ± ¼ ¼ ± ™ Ä Ä ç Á^{- ±} Â, £ Ç ç » ® š ç^{1 ½} É^{½ 1 0} Î^½ • Ä¹ Ä Ä · ¼ Î^½, π μ
þÿ ‘ ½, Á É À¹ Ä Ä^{1 0} Î^½ £ Ä ç Ä¹ Î^½, ± ½ μ Ä¹ Ä Ä ® ¼¹ ç • μ - Ä ç »¹ Â - Æ ç Ä

<http://hdl.handle.net/11728/12350>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

Ο ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ ΚΑΙ Η ΚΥΠΡΟΣ

ANNA ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

Ο ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ ΚΑΙ Η ΚΥΠΡΟΣ

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη
Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις**

ANNA ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Άννα Περικλέους 2023

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Σελίδα Εγκυρότητας

Όνοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Άννα Περικλέους

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Ο Στράτης Μυριβήλης και η Κύπρος

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος)

Γιώργος Γεωργής, Καθηγητής Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφος

.....

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

Βασίλης Καρδάσης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφος

.....

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

Κυριάκος Ιακωβίδης, Λέκτορας Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφος

.....

Ἡ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Εγώ, η Άννα Περικλέους, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Στράτης Μυριβήλης και η Κύπρος» αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Η Δηλούσα

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη της σχέσης του Στράτη Μυριβήλη με την Κύπρο, κυρίως μέσα από τα δημοσιεύματα στον Κυπριακό Τύπο αλλά και μέσα από κείμενα του ίδιου που είτε αφορούν στις επισκέψεις του στο νησί είτε δημοσιεύτηκαν σε τοπικά περιοδικά και εφημερίδες.

Η εργασία χωρίζεται σε πέντε ενότητες. Στην πρώτη ενότητα που λειτουργεί ως εισαγωγή, συμπεριλαμβάνεται και η βιβλιογραφική επισκόπηση. Η δεύτερη αποτελεί ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα του Μυριβήλη. Η τρίτη ενότητα παρουσιάζει τις τρεις επισκέψεις του Μυριβήλη στο νησί και χωρίζεται σε τρεις υποενότητες, στην καθεμία από τις οποίες εξετάζεται χωριστά η κάθε επίσκεψη. Για την πρώτη επίσκεψη αντλήθηκαν πληροφορίες μέσα από τα δημοσιεύματα των τοπικών εφημερίδων, που παρακολουθούν στενά τις διάφορες εκδηλώσεις στις οποίες λαμβάνει μέρος ο Μυριβήλης ερχόμενος στο νησί, καταγράφοντας επίσης τον αντίκτυπο που είχε η παρουσία του. Για τις άλλες δύο επισκέψεις αξιοποιήθηκαν ως πηγή πληροφόρησης, εκτός από τα δημοσιεύματα των εφημερίδων, και τα άρθρα του ίδιου του συγγραφέα, αφού και στη δεύτερη και στην τρίτη επίσκεψή του είχε έρθει ως απεσταλμένος ελληνικών εφημερίδων, της *Ελληνικής Ημέρας* και της *Καθημερινής* αντίστοιχα, για να καταγράψει τις εντυπώσεις του από το νησί. Στην τέταρτη ενότητα μελετήθηκε η παρουσία του Μυριβήλη στον κυπριακό τύπο είτε μέσα από τις κριτικές και τις μελέτες για το έργο του, θέμα της πρώτης υποενότητας, είτε μέσα από συνεντεύξεις του, θέμα της δεύτερης υποενότητας, είτε μέσα από τα άρθρα και τα διηγήματά του που φιλοξενήθηκαν στα κυπριακά λογοτεχνικά περιοδικά, στην τρίτη και τελευταία υποενότητα. Παράλληλα μέσα από την αναδίφηση των πηγών εντοπίζονται τα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα στην Κύπρο τα τελευταία χρόνια της Αγγλοκρατίας, οι πολιτικές αναταραχές, οι διακοινοτικές συγκρούσεις και οι εθνικές διεκδικήσεις. Σκιαγραφείται επίσης η πολιτιστική δραστηριότητα στο νησί και αναδεικνύεται η πνευματική σχέση των Κυπρίων με την Ελλάδα. Τέλος η αντικομμουνιστική ρητορική του Μυριβήλη και η εθνικιστική φιλοσοφία που ενστερνίζεται δημιουργούν ερωτήματα ως προς τις πολιτικές σκοπιμότητες που υπολανθάνουν πίσω από τις επισκέψεις του στο νησί. Στο τελευταίο κεφάλαιο μέσα από μια σύντομη ανακεφαλαίωση παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της εργασίας.

Abstract

The subject of this dissertation is to highlight the relationship of Stratis Myrivilis with Cyprus, mainly through publications in the Cypriot press but also through his texts that either concern his visits to the island or were published in local magazines and newspapers.

The paper is divided into four sections. The first section acts as an introduction, in which a bibliographic review is included. The second section is a brief curriculum vitae of Myrivilis. The third section presents the three visits of Myrivilis to the island and is divided into three subsections, in each of which each visit is examined separately. For the first visit, information was drawn through the articles of the local newspapers, which closely follow the various events in which Myrivilis takes part when coming to the island, also recording the impact that his presence here had. For the other two visits, the author's own articles were used as a source of information, in addition to newspaper articles, since on both his second and third visits he had come as an envoy of Greek newspapers, the *Greek Day* and *Kathimerini* respectively, to capture his impressions of the island. In the third section, the presence of Myrivilis in the Cypriot press was studied either through the reviews and studies that dealt with his work, the subject of the first subsection, either through his interviews, in the second subsection, or through his articles and short stories hosted in Cypriot literary magazines, in the third and last subsection. At the same time, through the analysis of the sources, the socio-economic data in Cyprus during the last years of the British rule, the political upheavals, the intercommunal collisions and the national claims are detected. It also outlines the cultural activity on the island and highlights the spiritual relationship of Cypriots with Greece. Finally, Myrivilis' anticommunist rhetoric and the nationalist philosophy he espouses raise questions as to the political expediencies behind his visits to the island. In the last chapter, through a brief recapitulation, the conclusions of the paper are presented.

Ευχαριστίες

Φτάνοντας στο τέλος αυτής της διαδρομής οφείλω να ευχαριστήσω όλους όσοι με συνόδευσαν στο επίπονο μεν αλλά όμορφο ταξίδι.

Πρωτίστως θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της παρούσας εργασίας, Καθηγητή Ιστορίας του Πανεπιστημίου Νεάπολις Γιώργο Γεωργή, ο οποίος από την αρχή του μεταπτυχιακού προγράμματος μού υπέδειξε το ερευνητικό ενδιαφέρον που θα είχε να ενδιατρίψω στη σχέση του Στράτη Μυριβήλη με την Κύπρο και χάρη στη δική του καθοδήγηση κατέστη εφικτή η ολοκλήρωση της.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ θα ήθελα να απευθύνω και στους καθηγητές του Τμήματος Ιστορίας του Πανεπιστημίου, Μάριο Ευρυβιάδη και Βασίλη Καρδάση, και στην Λέκτορα Κατερίνα Παπαζαχαρία, για τη συνεργασία που είχαμε καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος, για την υποστήριξη και την καθοδήγηση στο νέο για εμένα πεδίο της ιστορικής έρευνας. Ξεχωριστές ευχαριστίες οφείλω στον Λέκτορα Κυριάκο Ιακωβίδη, με τις πληροφορίες και τις οδηγίες του οποίου μπόρεσα να εμπλουτίσω την έρευνά μου.

Θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου και στην ερευνήτρια του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών στην Πάφο, Μαρία Μιχαήλ, για την προθυμία και τη βοήθειά της στη συλλογή αρχειακού υλικού από τις εφημερίδες της εποχής και το περιοδικό *Πάφος*, όπως επίσης και στο προσωπικό της Κυπριακής Βιβλιοθήκης στη Λευκωσία, για τη βοήθεια που μου πρόσφεραν στον εντοπισμό και τη δυνατότητα αξιοποίησης των κυπριακών λογοτεχνικών περιοδικών της περιόδου που εξέτασα. Δε θα μπορούσα να παραλείψω από τις ευχαριστίες τον κ.Σωτήρη Λεβέντη, ο οποίος εκ μέρους της Διεύθυνσης της Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων, ανταποκρίθηκε άμεσα στο αίτημά μου, αποστέλλοντας μου τα άρθρα του Στράτη Μυριβήλη στην εφημερίδα *Ελληνική Ημέρα*, από την επίσκεψή του στο νησί το 1952. Την ίδια ανταπόκριση βρήκα και από το Τμήμα Συνδρομητών και το Τμήμα Πληροφορικής της εφημερίδας *Καθημερινή* (Αθήνα) που μου παραχώρησαν πρόσβαση στο ηλεκτρονικό ιστορικό αρχείο και στα άρθρα του Μυριβήλη κατά την επίσκεψη του στην Κύπρο το 1959.

Περιεχόμενα

Περίληψη	iii
Abstract.....	iv
Ευχαριστίες.....	v
Περιεχόμενα	vi
1. Εισαγωγή	1
1.1. Βιβλιογραφική επισκόπηση.....	1
2. Στράτης Μυριβήλης: Ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα	4
3. Οι επισκέψεις του Στράτη Μυριβήλη στην Κύπρο.	8
3.1. Η πρώτη επίσκεψη του Στράτη Μυριβήλη στην Κύπρο μέσα από τα δημοσιεύματα των κυπριακών εφημερίδων.....	8
3.2. Η δεύτερη επίσκεψη του Στράτη Μυριβήλη στην Κύπρο.....	14
3.2.1. Τα άρθρα του Στράτη Μυριβήλη στην <i>Ελληνική Ημέρα</i>	15
3.2.2. Η δεύτερη επίσκεψη του Στράτη Μυριβήλη στην Κύπρο μέσα από τα δημοσιεύματα των κυπριακών εφημερίδων.....	37
3.3. Η τρίτη επίσκεψη του Στράτη Μυριβήλη στην Κύπρο	40
3.3.1. Τα άρθρα του Στράτη Μυριβήλη στην <i>Καθημερινή</i>	40
3.3.2. Η τρίτη επίσκεψη του Στράτη Μυριβήλη μέσα από τα δημοσιεύματα των κυπριακών εφημερίδων.....	44
4. Ο Μυριβήλης στον Κυπριακό Τύπο	46
4.1. Κριτικές τοποθετήσεις, σημειώματα και μελέτες για το έργο του Στράτη Μυριβήλη. 46	
4.2. Συνεντεύξεις του Στράτη Μυριβήλη σε κυπριακές εφημερίδες και περιοδικά.....	53
4.3. Δημοσιευμένα κείμενα του Στράτη Μυριβήλη σε κυπριακά έντυπα.....	60
5. Συμπεράσματα.....	66
Πηγές και Βιβλιογραφία	68

1. Εισαγωγή

Οι τρεις επισκέψεις του Στράτη Μυριβήλη στην Κύπρο υπήρξαν αντικείμενο μελέτης ορισμένων άρθρων και μελετών, που εξετάζαν όμως ακροθιγώς το θέμα προβάλλοντας κυρίως την αποτύπωση των εντυπώσεων του συγγραφέα από διάφορες περιοχές του νησιού, χωρίς να άπτονται ουσιαστικά τις πολιτικές προεκτάσεις των επισκέψεών του ή να εξετάζουν τις διάφορες πτυχές της ζωής στο νησί που προβάλλονται μέσα από τα άρθρα του Μυριβήλη στις ελληνικές εφημερίδες, *Ελληνική Ημέρα* και *Καθημερινή*. Μια επισταμένη μελέτη των πηγών φέρνει στο φως πτυχές από τον απόηχο του εμφυλίου πολέμου στην Ελλάδα, την άνοδο του κομμουνιστικού κόμματος στην Κύπρο αλλά και την σκληρή πολιτική της αποικιακής κυβέρνησης στο νησί που κραταιώνει απ' τη μια την αξίωση των Ελλήνων κατοίκων του νησιού για ένωση με την Ελλάδα και απ' την άλλη ενισχύει τον διχασμό των εθνικών κοινοτήτων της Κύπρου. Πίσω όμως από το τεταμένο πολιτικό σκηνικό προβάλλει μια πλούσια πνευματική και πολιτιστική κινητικότητα, μέσα από την οποία υπογραμμίζονται οι πνευματικοί δεσμοί Ελλάδας-Κύπρου.

1.1. Βιβλιογραφική επισκόπηση

Τα πρώτα άρθρα στη σύγχρονη βιβλιογραφία που αναφέρονται στη σχέση του Στράτη Μυριβήλη με την Κύπρο είναι αυτά του Πέτρου Παπαπολυβίου, «Μυριβήλης και Κύπρος»,¹ «Μυριβήλης και Κερύνεια»² και «Η Λάρνακα του Μυριβήλη».³ Στο πρώτο άρθρο του ο Παπαπολυβίου ενημερώνει τους αναγνώστες του για τις τρεις επισκέψεις στο νησί και καταγράφει αποσπασματικά φράσεις ενδεικτικές της εντύπωσης που δημιούργησε στον Μυριβήλη η επίσκεψη στο νησί. Αντιγράφει ένα απόσπασμα από άρθρο του πεζογράφου με φανερή εθνική υπερηφάνεια για τον αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α το 1955-1959, όπου σχολιάζει και το πολιτικό και ιδεολογικό κλίμα της περιόδου που περιστρέφεται γύρω από δύο βασικούς πυλώνες, ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα και

¹ Πέτρος Παπαπολυβίου, «Μυριβήλης και Κύπρος», Φιλελεύθερος 17 Απριλίου 2010, στο <http://staxiologimata.blogspot.com/2011/11/blog-post.html>, 6 Δεκεμβρίου 2012 (ημερομηνία ανάκτησης: 2 Δεκεμβρίου 2021).

² Πέτρος Παπαπολυβίου, «Μυριβήλης και Κερύνεια», *Δήμος Κερύνειας*, τεύχος 19, Δεκέμβριος 2014 στο <https://papapolyviou.com/2013/01/14/myrivilis-kai-keryneia/>, 14 Ιανουαρίου 2013 (ημερομηνία ανάκτησης: 24 Ιανουαρίου 2022).

³ Πέτρος Παπαπολυβίου, «Η Λάρνακα του Μυριβήλη», στο *Ψηφίδες Ιστορίας, Σημειώματα για την ιστορία της Κύπρου στην εφημερίδα Ο Φιλελεύθερος, 2006-20016*, Εκδόσεις Ρίζες, Λευκωσία 2017, σ.253-254.

αντικομμουνισμός. Στο δεύτερο άρθρο παραθέτει στο κείμενό του εκτενή αποσπάσματα από διάφορες περιγραφές του Μυριβήλη για μέρη του νησιού που τον εντυπωσίασαν στην επαρχία Κερύνειας. Ο Παπαπολυβίου, όπως γράφει, μελέτησε για την ανακοίνωσή του τα άρθρα του Μυριβήλη για την Κύπρο, το Αρχείο Στράτη Μυριβήλη στη Γεννάδιο Βιβλιοθήκη και τον αθηναϊκό και κυπριακό τύπο. Στο τρίτο του άρθρο υπάρχει απόσπασμα από την περιγραφή του Μυριβήλη για τη Λάρνακα από την επίσκεψή του το 1952. Στο άρθρο δίνει πληροφορίες και για τον στενό οικογενειακό δεσμό του Μυριβήλη με τον Θεόδωρο Μαρσέλλο.

Η πιο σύγχρονη έρευνα που καταπιάνεται με τις επισκέψεις του Μυριβήλη στην Κύπρο είναι η αυτή του Νίκου Παναγιώτου στο περιοδικό *Διόραμα* το 2021, στην οποία με αφορμή κάποια χειρόγραφα του Μυριβήλη που βρέθηκαν στο αρχείο του Περνάρη⁴, τα οποία και μελέτησε, παρουσιάζει τρεις συνεντεύξεις του Μυριβήλη σε κυπριακά περιοδικά και μια επιγραμματική αναφορά στις τρεις επισκέψεις του, στις ομιλίες και διαλέξεις που έδωσε σε διάφορους συλλόγους και σωματεία σε όλες τις πόλεις του νησιού.⁵

Με αφορμή τα πιο πάνω άρθρα ανέτρεξα στο αρχειακό υλικό του Γραφείου Τύπου και Πληροφοριών από τις εφημερίδες της εποχής. Παράλληλα έχοντας ως οδηγό μου το έργο του Νίκου Παναγιώτου, *Ελλάδος Κάτοπρον*⁶, εντόπισα αρκετά από τα δημοσιευμένα κείμενα του Μυριβήλη και τις κριτικές για το έργο του στα κυπριακά περιοδικά που βρίσκονται στην Κυπριακή Βιβλιοθήκη. Συμπληρωματικά χρησιμοποίησα και τη διατριβή της Νίκης Λυκούργου,⁷ που κατέγραψε μεταξύ άλλων και τα κείμενα του Μυριβήλη για την Κύπρο στον Ελληνικό Τύπο, και συγκεκριμένα στην *Ελληνική* Ημέρα κατά την δεύτερη επίσκεψή του στο νησί το 1952, τα οποία μου αποστάλθηκαν σε ηλεκτρονική μορφή από τη Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων. Επίσης μετά από επικοινωνία με την εφημερίδα *Καθημερινή* μου δόθηκε πρόσβαση στο

⁴ Άντης Περνάρης: εκπαιδευτικός, λογοτέχνης, δημοσιογράφος, μελετητής. Αριστείδης Κουδουνάρης, Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920, τμ. Β', Λευκωσία, 2018, σ.649-650.

⁵ Νίκος Παναγιώτου, «Στράτης Μυριβήλης και Κύπρος. Με αφορμή αυτόγραφα του στο αρχείο Περνάρη» στο *Διόραμα*, τχ.39, Λευκωσία 2021, σ.50-53.

⁶ Νίκος Παναγιώτου, *Ελλάδος Κάτοπρον, Μέρος Τρίτο: Βιβλιογραφικές Καταγραφές*, τμ. Στ', Λευκωσία 2005.

⁷ Νίκη Λυκούργου, *Στρατής Μυριβήλης: η εξέλιξή του μέσω της αναλυτικής βιβλιογράφησης των έργων του (1909-1969)*, Διδακτορική Διατριβή κατατεθειμένη στη Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2003.

ηλεκτρονικό ιστορικό αρχείο της εφημερίδας για να αξιοποιήσω τα άρθρα του Μυριβήλη, που έγραψε ως ανταποκριτής στο νησί το 1959.

2. Στράτης Μυριβήλης: Ένα σύντομο βιογραφικό σημείωμα

«Τόσες φορές έκανε ο Θεός τον κόσμο, όσοι ήταν οι άνθρωποι που μπόρεσαν να τον δουν με νέα μάτια».⁸

Πράγματι ο αναγνώστης του Μυριβήλη ανακαλύπτει από αρχής τον κόσμο σε ένα εκστατικό ταξίδι λυρισμού και ρεαλισμού, βυθισμένος στην ομορφιά της γνήσιας δημοτικής γλώσσας, με το σφρίγος και τις αποχρώσεις που μόνο ένας έμπειρος τεχνίτης του λόγου θα μπορούσε να της αποδώσει.

Ο Ευστράτιος Σταματόπουλος γεννιέται στις 30 Ιουνίου το 1892 στη Συκαμιά της Λέσβου. Η καταλυτική επίδραση που ασκεί η πατρώα γη στη συγκρότηση της πνευματικής του υπόστασης φαίνεται καθαρά από την επιλογή του ψευδώνυμού του, το οποίο εμπνεύστηκε από την κορυφή Μιριβίλι⁹ του όρους Λεπέτυμος στο βόρειο τμήμα της Λέσβου. Όπως παραδέχεται ο ίδιος «το ψευδώνυμο είναι το μόνο πραγματικό όνομα του ανθρώπου, αφού είναι αυτό που διαλέγει μόνος του».¹⁰

Ο Στράτης Μυριβήλης μαθητής δημοτικού της Αστικής Σχολής Συκαμιάς μέχρι το 1905, συνεχίζει τις σπουδές του στο Εξατάξιο Γυμνάσιο Μυτιλήνης. Τελειόφοιτος ακόμα μαθητής γράφει το πρώτο του μυθιστόρημα, κάποια σατιρικά ποιήματα για το περιοδικό «Μυτιληνιός» και δημοσιεύει το πρώτο του κείμενο. Το 1910 παίρνει το απολυτήριό του και διορίζεται δάσκαλος στη Λέσβο. Την ίδια χρονιά βραβεύεται στον λογοτεχνικό διαγωνισμό του περιοδικού *Νεότης* για το διήγημά του *Το άσπρο στεφάνι*. Την επόμενη χρονιά εκδίδει την ευθυμογραφική εφημερίδα *Σκρίπ*, την κυκλοφορία της οποίας διακόπτει μετά από 4 φύλλα και εγκαθίσταται στην Αθήνα όπου γράφεται στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου. Παράλληλα για βιοποριστικούς λόγους συνεργάζεται με διάφορα περιοδικά και εφημερίδες ως συντάκτης.¹¹

Ο Μυριβήλης, ως Τούρκος υπήκοος αφού η Λέσβος ακόμα ανήκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, κατατάσσεται ως εθελοντής στον Ελληνικό Στρατό το 1912. Υπήρξε μάρτυρας των σημαντικότερων ιστορικών γεγονότων της εποχής πολεμώντας στους

⁸ Στράτης Μυριβήλης, «Το βιβλίο με τα Κεντήματα», στο *Σημειογραφία του Στράτη Μυριβήλη, Διατύπωση μνήμης και τιμής*, Τετράδια Ευθύνης, Κώστας Τσιρόπουλος (επιμ.), Αθήνα, 1987, σ.182.

⁹ Η ονομασία της κορυφής προέρχεται από το βυζαντινό «Ημεροβίγλιον», βίγλα, παρατηρητήριο της ημέρας. Θανάσης Παπαθανασόπουλος, «Βιοχρονολογία του Στράτη Μυριβήλη», στο *Σημειογραφία... ό.π.*, σ.183-187.

¹⁰ Λυκούργου, *ό.π.*, σ.10-12.

¹¹ Παπαθανασόπουλος, *ό.π.*

Βαλκανικούς Πολέμους, στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και στη Μικρασιατική Εκστρατεία. Το διάστημα αυτό δημοσιεύει διάφορα κείμενα, λυρικά πεζά και διηγήματα, σε διάφορα περιοδικά της Μυτιλήνης, της Σμύρνης και της Κωνσταντινούπολης. Από το 1914 μέχρι το 1916 συνεργάζεται με την τοπική εφημερίδα του νησιού του *Σάλπιγξ*, με την οποία εκδίδει τη συλλογή διηγημάτων *Κόκκινες Ιστορίες*. Ένθετος υποστηρικτής του κινήματος της Εθνικής Άμυνας δε διστάζει να εκδηλώσει τα φιλοβενιζελικά του φρονήματα, ιδίως την περίοδο συνεργασίας του με την εφημερίδα της Μυτιλήνης *Ελεύθερος Λόγος*. Το διάστημα που υπηρέτησε στο μικρασιατικό μέτωπο δεν υπήρξε ιδιαίτερα παραγωγικό. Η ζοφερότητα όμως του πολέμου και ο εκφυλισμός της ανθρώπινης φύσης που βιώνει αυτά τα χρόνια διαμορφώνουν την αντιμιλιταριστική ιδεολογία του, που θα σημαδέψει εις το εξής το λογοτεχνικό του έργο.

Τον Οκτώβριο του 1922 επιστρέφει στη Λέσβο. Έγινε μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του Εθνικού Συνδέσμου Ελλήνων Επιστράτων Αιγαίου ενώ μετά την καταστροφή τάσσεται υπέρ της Στρατιωτικής Επανάστασης¹². Το 1923 αρχίζει να δημοσιεύει στην εφημερίδα *Καμπάνα* την πρώτη μορφή του *Η ζωή εν τάφω* σε σαράντα δύο συνέχειες. Το διάστημα αυτό συνδέεται στενά με σημαντικούς λόγιους, λογοτέχνες και καλλιτέχνες, πρωτεργάτες της *Λεσβιακής Άνοιξης*.¹³ Το 1925 εκδίδει την εφημερίδα *Ταχυδρόμος*, απ' όπου και στηρίζει το Εργατικό Κόμμα του Α.Παπαναστασίου.

Σταθμός για τον Στράτη Μυριβήλη αποτελεί η αθηναϊκή έκδοση του βιβλίου του *Η ζωή εν τάφω* το 1930, το πιο γνωστό του έργο, που περιέχει εμπειρίες από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, το οποίο θεωρήθηκε το σημαντικότερο αντιπολεμικό έργο της εποχής, ισάξιο ανάλογων μυθιστορημάτων της Ευρωπαϊκής λογοτεχνίας.¹⁴ . Το 1932 μετακομίζει στην Αθήνα με την οικογένειά του, όπου αναλαμβάνει την Εφημερίδα *Δημοκρατία*. Συνεργάζεται με εφημερίδες όπως η *Καθημερινή*, η *Εθνική*, η *Ακρόπολις*, η *Πρωία*, η *Απογευματινή*, η *Ελευθερία* και περιοδικά όπως ο *Θεατής*, η *Νέα Εστία*, η

¹² Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, Αρχείο Ελλήνων Λογοτεχνών, «Σταματόπουλος Ευστράτιος», στο [Εθνικό Κέντρο Βιβλίου / Από το 18ο αιώνα μέχρι το 1935 \(ekebi.gr\)](http://Ekebi.gr) (ημερομηνία ανάκτησης: 26 Νοεμβρίου 2021).

¹³ Λυκούργου, *ό.π.*, σ.28

¹⁴ Κυριάκος Πλησής, «Μια Διέπουσα γραμμή» στο *Σημειογραφία... ό.π.*, σ.114-120.

*Ελληνική Δημιουργία, ο Ακρίτας, τα Στρατιωτικά Νέα*¹⁵. Υπηρετεί πιστά την πεζογραφία συνθέτοντας εκτός από μυθιστορήματα, διηγήματα και χρονογραφήματα.

Η αθηναϊκή περίοδος υπήρξε η πιο παραγωγική για τον συγγραφέα. Εκδίδει τη *Δασκάλα με τα Χρυσά μάτια* το 1933, *Το Πράσινο Βιβλίο* το 1935, το παιδικό βιβλίο *Ο Αργοναύτης* το 1936 και *Το Γαλάζιο Βιβλίο* το 1939, για το οποίο μάλιστα τιμήθηκε με το Κρατικό Βραβείο Πεζογραφίας το 1940. Ασχολείται και με την ποίηση εκδίδοντας πρώτα το λυρικό πεζογράφημα *Το Τραγούδι της Γης* το 1937 και ένα καθαρά πιο ποιητικό έργο, τις *Μικρές Φωτιές* το 1942. Η είσοδος της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο στέλνει και πάλι τον Μυριβήλη στο μέτωπο, αυτή τη φορά ως πολεμικό ανταποκριτή. Από το 1938 ο Μυριβήλης αρχίζει τη ραδιοφωνική εκπομπή «Λογοτεχνικό Τέταρτο», πρωτοποριακή για τα δεδομένα της εποχής. Από το 1946 έως το 1950, ως Διευθυντής Προγράμματος στο Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας, προβάλλει νέους λογοτέχνες, έχοντας αντιληφθεί τη δύναμη των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Από αυτές τις εκπομπές επιλέγει 37 κείμενα τα οποία εκδίδει σε βιβλίο το 1962.¹⁶ Από το 1934 αρχίζει να δημοσιεύει σε συνέχειες την πρώτη μορφή της *Παναγιάς της Γοργόνας*, η οποία θα εκδοθεί τελικά στην τέταρτη μορφή της το 1949. Έχει ήδη εκδώσει τη νουβέλα του *Ο Βασίλης ο Αρβανίτης* το 1944. Εκδίδονται άλλα δύο βιβλία διηγημάτων, *Το κόκκινο βιβλίο* το 1952 και *Το βυσσινί βιβλίο* το 1959. Παρόλο που ο ίδιος θεωρεί ότι η ταξιδιωτική πεζογραφία δεν αποτελεί αυτόνομο είδος εντούτοις γράφει πολλές ταξιδιωτικές εντυπώσεις από τις περιηγήσεις του στην Ελλάδα, πιστεύοντας ότι μόνο όταν γνωρίζει κάποιος τη γλώσσα του λαού μπορεί να μιλήσει για την ουσία του. Το 1954 συγκεντρώνει ένα μέρος αυτών των εντυπώσεών του στο βιβλίο *Απ' την Ελλάδα*.¹⁷ Ένα κεφάλαιο του βιβλίου είναι αφιερωμένο στην Κύπρο, εντυπώσεις από τις επισκέψεις του στο νησί.

Ίδρυτικό μέλος, πρόεδρος και αντιπρόεδρος της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών από την οποία αποχωρεί το 1945, διατρανώνοντας την αντίθεσή του με το σωματείο για την υπεράσπιση μιας αριστερής πολιτικής γραμμής. Δύο χρόνια μετά πρωτοστατεί στην ίδρυση της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών, την οποία υπηρετεί από

¹⁵ Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, *ό.π.*

¹⁶ Παναγιώτης Φωτέας, «Το Λογοτεχνικό Τέταρτο και τα μέσα ευρείας επικοινωνίας», στο *Σημειογραφία ...*, σ.121-126.

¹⁷ Θανάσης Παπαθανασόπουλος, «Η ταξιδιωτική πεζογραφία του Μυριβήλη», στο *Σημειογραφία...* σ.92-99.

διάφορες θέσεις. Το 1958 εκλέγεται τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών. Υπήρξε τιμητικό μέλος του Διεθνούς Ινστιτούτου Γραμμάτων και Τεχνών. Είχε προταθεί από την Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών ως υποψήφιος για το βραβείο Νόμπελ.¹⁸

Προοδευτικά ο Μυριβήλης κάνει μια ιδεολογική στροφή προς τον εθνικισμό.¹⁹ Κατά την περίοδο της δικτατορίας της 4^{ης} Αυγούστου ο Μυριβήλης στηρίζει τον Ιωάννη Μεταξά ενώ στον εμφύλιο πόλεμο τάσσεται ενάντια στην κομμουνιστική θεωρία, μια στάση που φαίνεται έντονα και στην πρώτη επίσκεψη του συγγραφέα στην Κύπρο το 1947, την οποία επισκέπτεται σε μια περιοδεία του Εθνικού Θεάτρου, ως αντιπρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου. Επισκέπτεται το νησί άλλες δύο φορές.

Πέθανε στις 19 Ιουλίου του 1969 βυθίζοντας τον πνευματικό κόσμο σε βαθύ πένθος.

¹⁸ Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, Αθήνα, Αρχείο Στράτη Μυριβήλη, Βιογραφικό Σημείωμα, <https://www.ascsa.edu.gr/index.php/archives/stratis-myriivilis-biographical-note> (ημερομηνία ανάκτησης 28 Δεκεμβρίου 2022).

¹⁹ Marrio Vitti, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 2003, σ. 392.

3. Οι επισκέψεις του Στράτη Μυριβήλη στην Κύπρο.

Ο Στράτης Μυριβήλης επισκέπτεται την Κύπρο τρεις φορές, το 1947, το 1952 και το 1959. Η μεγάλη του αγάπη για την πατρίδα και το έθνος τον ωθεί στην αναζήτηση και την ανάδειξη του ελληνικού στοιχείου σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, μέσα από τη γλώσσα, την ιστορία και τις παραδόσεις του κάθε τόπου, που είναι βέβαια άρρηκτα συνυφασμένες και με το φυσικό περιβάλλον. Μέσα από λεπτομερείς αναφορές στα δημοσιεύματα των εφημερίδων είναι δυνατή η καταγραφή των συναντήσεων που έχει, των δεξιώσεων που διοργανώνονται προς τιμήν του και των ομιλιών που απευθύνει σε διάφορα σωματεία και συλλόγους και στις τρεις επισκέψεις του. Τα άρθρα του για την Κύπρο στις επισκέψεις του 1952 και 1959 καθιστούν εφικτή την προσέγγιση από την δική του οπτική γωνία και την ερμηνεία διάφορων στάσεων και συμπεριφορών με βάση τις πολιτικές του πεποιθήσεις και τις αντιλήψεις του για θέματα εθνικά, θρησκευτικά, κοινωνικά κ.λπ.

3.1. Η πρώτη επίσκεψη του Στράτη Μυριβήλη στην Κύπρο μέσα από τα δημοσιεύματα των κυπριακών εφημερίδων.

Η πρώτη επαφή του Μυριβήλη με την Κύπρο πραγματοποιείται το καλοκαίρι του 1947, όταν ως αντιπρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Θεάτρου, συνοδεύει τον θίασο σε μια περιοδεία που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων προορισμών, και το νησί. Η έμφαση που δίνεται στην είδηση της πολυαναμενόμενης επίσκεψης των Ελλήνων καλλιτεχνών στον τύπο της εποχής, αντικατοπτρίζει και το έντονο αίσθημα της εθνικής συνείδησης των κατοίκων της Κύπρου και τον πόθο για δικαίωση των εθνικών διεκδικήσεων.

Τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων αναφέρονται με ενθουσιασμό στην άφιξη των μελών του Εθνικού Θεάτρου, κατονομάζοντας μάλιστα ένα ένα τα πρόσωπα που αποτελούν το διοικητικό, καλλιτεχνικό και τεχνικό προσωπικό της αποστολής.²⁰ Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται και στα χαιρετιστήρια τηλεγραφήματα προς το Εθνικό Θέατρο, μνημονεύοντας ξεχωριστά αυτά του Θεμιστοκλή Δέρβη²¹, Γενικού Γραμματέα του

²⁰ *Εθνος*, Λευκωσία, 17 Ιουλίου 1947.

²¹ Ιατρός με σπουδές σε Αγγλία, Γαλλία και Αυστρία. Πολιτικός και κοινωνικός παράγοντας, διατέλεσε επί σειρά ετών Δήμαρχος Λευκωσίας. Κουδουνάρης *ό.π.*, τμ. Β', σ.147.

Κυπριακού Εθνικού Κόμματος (Κ.Ε.Κ.), του Παντελή Μπίστη²², Διευθυντή της δεκαπενθήμερης επιθεώρησης *Αγωνιστής* και το τηλεγράφημα από την Ένωση Νέων «Τραστ».²³ Η όλη αποστολή τυγχάνει ιδιαίτερης υποδοχής από τον Ελληνικό Πνευματικό Όμιλο Κύπρου (Ε.Π.Ο.Κ.), ο οποίος θα δεξιωθεί τα μέλη του θιάσου στην αίθουσα του Παγκυπρίου Γυμνασίου, με προσκεκλημένους όλους τους θρησκευτικούς και πολιτικούς άρχοντες της Λευκωσίας, εκπροσώπους διάφορων σωματείων και οργανώσεων, εκπροσώπους του τύπου αλλά και ανθρώπους της διανόησης και του πνεύματος. Ανακοινώνονται επίσης και οι δύο διαλέξεις που θα δώσει ο Στράτης Μυριβήλης υπό την αιγίδα του Ε.Π.Ο.Κ. Η πρώτη με θέμα «Νους και καρδιά» θα περιστραφεί γύρω από τον ρόλο που διαδραματίζει η λογική και το συναίσθημα τόσο στην τέχνη όσο και στη ζωή, ενώ η δεύτερη θα αφορά στο έργο της γνωστής λογοτέχνιδας Πηνελόπης Δέλτα.²⁴

Το Εθνικό Θέατρο κατά την παραμονή του στο νησί θα ανεβάσει επτά συνολικά έργα, μεταξύ των οποίων ο *Παπαφλέσας* του Σπύρου Μελά, ο *Βασιλικός* του Αντώνιου Μάτση και η σαιξπηρική κωμωδία *Πολύ κακό για το τίποτε*. Τις μεγαλύτερες όμως προσδοκίες του κοινού δημιουργεί η πρώτη παράσταση, *Πέρσες* του Αισχύλου. Η ίδια η παράσταση στέφεται με μεγάλη επιτυχία και εισπράττει διθυραμβικά σχόλια.²⁵ Παρόλα αυτά, στις αντιδράσεις του τύπου εντοπίζουμε τον αντίκτυπο του εθνικού διχασμού που ταλανίζει την Ελλάδα αυτή την περίοδο καθώς και τις πολιτικές αντιπαλότητες που διαχωρίζουν τον κυπριακό πληθυσμό σε στρατόπεδα εθνικοφρόνων και κομμουνιστών, ιδίως τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή που η εσωτερική αντιπαράθεση κορυφώνεται μετά την εκλογή του Αρχιεπισκόπου Λεοντίου με τη στήριξη του Α.Κ.Ε.Λ.,²⁶ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού) τη συντριπτική νίκη της αριστεράς στις δημοτικές εκλογές του 1946 και αργότερα την απόφαση του Α.Κ.Ε.Λ. να συμμετάσχει στη Διασκεπτική.²⁷

²² Πολιτικός αναλυτής, δημοσιογράφος και λόγιος με καταγωγή από την Κιλικία. Κουδουνάρης, *ό.π.*, σ.531.

²³ *Εθνος*, Λευκωσία 17 Ιουλίου 1947. *Ελευθερία*, Λευκωσία 17 Ιουλίου 1947. *Χρόνος*, Λεμεσός 19 Ιουλίου 1947.

²⁴ *Εθνος*, Λευκωσία 17 Ιουλίου 1947. *Ελευθερία*, Λευκωσία 17 Ιουλίου 1947. *Χρόνος*, Λεμεσός 19 Ιουλίου 1947.

²⁵ *Ελεύθερος Τύπος*, Λευκωσία, 18 Ιουλίου 1947. *Εθνος*, Λευκωσία 18 Ιουλίου 1947. *Ανεξάρτητος*, Λευκωσία 19 Ιουλίου 1947.

²⁶ Πέτρος Παπαπολυβίου, «Κύπρος 1945-1959. Μέρος Α΄», στο *Philenews*, Αφιερώματα, στο <https://www.philenews.com/eidiseis/afieroma/article/1083772/kypros-1945-1959-meros-a>, ημερομηνία ανάρτησης 16 Δεκεμβρίου 2020 (ημερομηνία ανάκτησης: 3 Ιανουαρίου 2023).

²⁷ Πέτρος Παπαπολυβίου, «Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο» στο *Ιστορία των Ελλήνων. Κύπρος*, Εκδόσεις Δομή, τμ.15, Αθήνα, 2006, σ.516.

Αναμφισβήτητα ο Στράτης Μυριβήλης με την κάθοδό του στην Κύπρο εξυπηρετεί και πολιτικά και ιδεολογικά συμφέροντα, αφού έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στον αντικομμουνιστικό αγώνα.²⁸ Προλογίζοντας την παράσταση των *Περσών* ο Μυριβήλης ξεσηκώνει θύελλα αντιδράσεων με το σχόλιο ότι ο αγώνας εναντίον των Περσών συνεχίζεται, αφήνοντας υπονοούμενα για το ποιο ακριβώς αποτελούν τη σύγχρονη απειλή για την Ελλάδα.:

Γιατί ακόμα η δική μας Σαλαμίνα δεν πήρε τέλος. Γιατί ακόμα ο Πέρσης χτυπά τις αυλές μας και οι παίδες των Ελλήνων αγωνίζονται για τη λευτεριά και τον πολιτισμό των λαών. Γιατί εμείς στέκουμε άγρυπνοι πάνω στις επάλξεις της φυλής, που μάχεται των υπέρ πάντων αγώνα. Δε μίλησε ακόμα ο νέος Αισχύλος μας. Μίλησε όμως εν τω μεταξύ ο λαός μας, η γενιά της Πίνδου και των οχυρών και της Κρήτης [...] ο ελληνικός λαός δεν έγραψε ακόμα τους «Πέρσες» του.²⁹

Η εφημερίδα *Έθνος* χαρακτηρίζει την ομιλία του «πλήρη υψηλών εννοιών»³⁰, η Εφημερίδα *Ελεύθερος Τύπος* «άκαιρον εις πολλά σημεία»³¹ ενώ η εφημερίδα *Δημοκράτης* σε άρθρο της πρώτης σελίδας ασκεί σκληρή κριτική. Ονομάζει την ομιλία «παραφωνία» και «λογίδριο» και κατηγορεί τον Μυριβήλη αποκαλώντας τον στυλοβάτη του ελληνικού φασισμού, ο οποίος, εκμεταλλευόμενος το κύρος και την αναγνωρισιμότητά του, εξυπηρετεί πολιτικές σκοπιμότητες. Το πιο απογοητευτικό δε για τον συντάκτη του άρθρου αποτελεί το γεγονός ότι ενώ ο συγγραφέας είχε ξεκινήσει ως ανθρωπιστής και επαναστάτης αποστάτησε από το προοδευτικό μέτωπο έχοντας έτσι ξεπέσει στη συνείδηση των ανθρώπων.³² Και η εφημερίδα *Ανεξάρτητος*, χωρίς να κατονομάζει τον Μυριβήλη, κατηγορεί τη διοίκηση της Εθνικής Σκηνης για τη λογοκρισία που ασκεί στην επιλογή των έργων καθώς και για την απομάκρυνση καταξιωμένων καλλιτεχνών από τον οργανισμό εξαιτίας των δημοκρατικών και φιλολαϊκών τους φρονημάτων.³³ Η ίδια εφημερίδα σε επόμενη έκδοσή της υπογραμμίζει ότι σε μια εποχή δύσκολη για τον Κυπριακό λαό είναι απαραίτητη η

²⁸ Παπαπολυβίου, «Μυριβήλης και Κύπρος», ό.π.

²⁹ Στράτης Μυριβήλης, Εισηγητική ομιλία στην παράσταση *Πέρσες* του Αισχύλου, Λευκωσία 17 Ιουλίου 1947, Γεννάδιος Βιβλιοθήκη, Αρχείο Στράτη Μυριβήλη, Φάκελος 9, υποφάκελος 1, Ομιλίες στο Κωνσταντίνα Π.Κωνσταντίνου, *Ο Αντίκτυπος του Ελληνικού Εμφυλίου στην Κύπρο. Οι πολιτικές, οι κοινωνικοοικονομικές, οι εκπαιδευτικές και αθλητικές πτυχές*, Εκδόσεις Ρίζες, Λευκωσία 2021, σ.194-195.

³⁰ *Έθνος*, Λευκωσία 18 Ιουλίου 1947.

³¹ *Ελεύθερος Τύπος*, Λευκωσία 18 Ιουλίου 1947.

³² *Δημοκράτης*, Λευκωσία 19 Ιουλίου 1947.

³³ *Ανεξάρτητος*, Λευκωσία 19 Ιουλίου 1947.

διατήρηση της ενότητας για τη διεξαγωγή του εθνικού αγώνα και τέτοιες συμπεριφορές που ενθαρρύνουν τον διχασμό είναι ανάρμοστες.³⁴

Στο αντίθετο ρεύμα κινούνται οι εφημερίδες της Λεμεσού *Χρόνος* και *Παρατηρητής*. Και τα δύο έντυπα αφού πλέκουν το εγκώμιο του Εθνικού Θεάτρου συγκρίνουν τη θερμή υποδοχή που επιφύλαξαν στα μέλη της αποστολής οι παράγοντες κυρίως της Λευκωσίας με την παγερή αδιαφορία που επέδειξαν οι ηγέτες και οι ταγοί της Λεμεσού, οι οποίοι έλαμψαν δια της απουσίας τους.³⁵ Μπορεί εύκολα κανείς να αντιληφθεί την πολιτική χροιά των σχολίων αφού δήμαρχος της Λεμεσού επανεκλέγεται το 1946 ο Πλουτής Σέρβας³⁶, μαζί με όλους τους υποψηφίους του συνδυασμού του, αναδεικνύοντας το Α.Κ.Ε.Λ. ως κύρια πολιτική δύναμη.³⁷ Ο ανταποκριτής βέβαια του *Νέου Κυπριακού Φύλακα* στη Λεμεσό αναφέρει διάφορα σωματεία και οργανισμούς της πόλης που όχι μόνο χαιρέτισαν την άφιξη του Εθνικού Θεάτρου αλλά προσκάλεσαν και τον Μυριβήλη να δώσει διάλεξη στην πόλη.³⁸

Στα δημοσιεύματα των εφημερίδων των επόμενων ημερών υπάρχουν διαρκείς ανακοινώσεις και υπενθυμίσεις για τις δύο διαλέξεις του Μυριβήλη υπό την αιγίδα του Ε.Π.Ο.Κ. καθώς και για τη διάλεξη που θα δώσει στην Ένωση Νέων «Τραστ» με θέμα «Η υψηλή κορφή της 28^{ης} Οκτωβρίου».³⁹ Η γλαφυρότητα του ύφους, η ποιητικότητα του λόγου και τα μεστά εθνικά διδάγματα από τις ομιλίες του Μυριβήλη άφησαν τις καλύτερες εντυπώσεις στο κοινό. Τα δημοσιεύματα για την αθρόα προσέλευση αναφέρουν ονομαστικά εκλεκτούς προσκεκλημένους που τίμησαν με την παρουσία τους τις εκδηλώσεις.⁴⁰

Στην εφημερίδα *Ελευθερία* σε άρθρο του Νίκου Κρανιδιώτη⁴¹ με τίτλο «Γύρω από τις παραστάσεις του Εθνικού Θεάτρου (Μια επιβεβλημένη απάντηση)» γίνεται αντιληπτό ότι ο ίδιος γίνεται δέκτης αρνητικών σχολίων από τον Διευθυντή του Παγκυπρίου

³⁴ *Ανεξάρτητος*, Λευκωσία, 20 Ιουλίου 1947.

³⁵ *Χρόνος*, Λεμεσός, 19 Ιουλίου 1947. *Παρατηρητής*, Λεμεσός, 19 Ιουλίου 1947.

³⁶³⁶ Δημοσιογράφος, συγγραφέας, ενεργό μέλος του Κομμουνιστικού Κινήματος, ιδρυτικό στέλεχος του Α.Κ.Ε.Λ. Κουδουνάρης, *ό.π.*, τμ Β', σ.736-737.

³⁷ Πέτρος Παπαπολυβίου, «Δημοτικές εκλογές 1946», *Ψηφίδες Ιστορίας, Σημειώματα για της ιστορία της Κύπρου στην εφημερίδα Ο Φιλελεύθερος, 2006-20016*, Εκδόσεις Ρίζες, Λευκωσία 2017, σ.118-119.

³⁸ *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, Λευκωσία 19 Ιουλίου 1947.

³⁹ *Εθνος*, Λευκωσία 19 Ιουλίου 1947. *Ελευθερία*, Λευκωσία 19 Ιουλίου 1947. *Νέος Κυπριακός Φύλακας*, Λευκωσία 19 Ιουλίου 1947. *Ανεξάρτητος*, Λευκωσία 19 Ιουλίου 1947.

⁴⁰ *Εσπερινή*, Λευκωσίας 21 Ιουλίου 1947. *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, Λευκωσία 22 Ιουλίου 1947. *Εθνος*, Λευκωσία 22 Ιουλίου 1947.

⁴¹ Συγγραφέας και λόγιος με πλούσια πνευματική δράση. Γενικός Γραμματέας και αργότερα Σύμβουλος της Εθναρχίας Κύπρου. Κουδουνάρης, *ό.π.* τμ.Α', σ.352-353.

Γυμνασίου και Πρόεδρο του Ε.Π.Ο.Κ. Κωνσταντίνο Σπυριδάκι.⁴² Αφορμή υπήρξε η κριτική του Κρανιδιώτη για την παράσταση του Εθνικού Θεάτρου στην οποία, σύμφωνα με τον Σπυριδάκι, δεν ασχολήθηκε με την εθνική σημασία που ενέχει η παρουσία Ελλήνων καλλιτεχνών. Φανερά ενοχλημένος ο Κρανιδιώτης προσπαθεί να εξηγήσει τους λόγους που παρέλειψε ένα τέτοιο σχόλιο. Ο Κρανιδιώτης κλείνει το άρθρο του υποδεικνύοντας ότι πρέπει να αφαιρεθεί από ορισμένους η λανθασμένη εντύπωση ότι πίσω από τον μανδύα του εθνικισμού είναι δυνατόν να κρύβονται σφάλματα και παρατυπίες.⁴³ Σχολιάζοντας το ίδιο δημοσίευμα του Σπυριδάκι, η εφημερίδα *Δημοκράτης* εξαπολύει μύδρους εναντίον του Γυμνασιάρχη για την άποψή του ότι ορισμένοι θεσμοί δεν θα έπρεπε να δέχονται κριτική.⁴⁴

Ο Μυριβήλης επισκέπτεται και την Κερύνεια, αποδεχόμενος πρόταση του Γυμνασίου Κυρηνείας και του Συλλόγου Αποφοίτων Γυμνασίου Κυρηνείας για να δώσει μια διάλεξη και στην πόλη τους. Μια λεπτομερής περιγραφή της βραδιάς δίνεται στις εφημερίδες,⁴⁵ ιδιαίτερη όμως αναφορά κάνει η τοπική εφημερίδα *Εφημερίς* η οποία εκφράζει την ευγνωμοσύνη της προς τους Έλληνες καλλιτέχνες για τις παραστάσεις τους που αποτελούν εθνικές μυσταγωγίες και προσφέρουν ανώτερη πνευματική απόλαυση. Δε χάνει την ευκαιρία βέβαια να ψέξει τους κομμουνιστές για τη στάση που τηρούν.⁴⁶

Ο θάνατος του Αρχιεπισκόπου Λεόντιου βυθίζει σε πένθος ολόκληρο το νησί κι έτσι το Εθνικό Θέατρο αναβάλλει τις προγραμματισμένες παραστάσεις του. Διάφορες εφημερίδες δημοσιεύουν την απόφασή αυτή και παράλληλα ανακοινώνουν την παρουσία ολόκληρης της αποστολής του Εθνικού Θεάτρου στην κηδεία και την κατάθεση στεφάνων.⁴⁷ Μετά την κηδεία και ο Μυριβήλης πραγματοποιεί με μικρή καθυστέρηση τις ομιλίες του στον Σύλλογο Αμμοχώστου «Ανόρθωση»⁴⁸, στον

⁴² Εκπαιδευτικός, κοινωνικός παράγοντας, συγγραφέας, διετέλεσε και Υπουργός Παιδείας της Κύπρου. Κουδουνάρης, ό.π., τμ. Β', σ.762-763.

⁴³ *Ελευθερία*, Λευκωσία 23 Ιουλίου 1947.

⁴⁴ *Δημοκράτης*, Λευκωσία 23 Ιουλίου 1947.

⁴⁵ *Έθνος*, Λευκωσία 26 Ιουλίου 1947. *Ελευθερία*, Λευκωσία 26 Ιουλίου 1947.

⁴⁶ *Εφημερίς*, Κυρήνεια 26 Ιουλίου 1947.

⁴⁷ *Έθνος*, Λευκωσία 27 Ιουλίου 1947. *Ελευθερία*, Λευκωσία 27 Ιουλίου 1947. *Ανεξάρτητος*, Λευκωσία 27 Ιουλίου 1947.

⁴⁸ *Έθνος*, Λευκωσία 29 Ιουλίου 1947. *Ελευθερία*, Λευκωσία 29 Ιουλίου 1947.

Σύλλογο Αποφοίτων του Ελληνικού Γυμνασίου Βαρωσίων⁴⁹ και στον Σύλλογο Αποφοίτων του Εμπορικού Λυκείου.⁵⁰

Το *Έθνος* ανακοινώνει το πανηγυρικό τεύχος της επιθεώρησης *Ο Αγωνιστής*, αφιερωμένο στο Εθνικό Θέατρο και τον Μυριβήλη λίγο πριν το τέλος της επίσκεψής τους στην Κύπρο. Περιλαμβάνει φωτογραφίες όλων των ηθοποιών, φωτογραφίες και κριτικές από τις παραστάσεις, την εισαγωγική ομιλία του Στράτη Μυριβήλη στην παράσταση *Πέρσες* και διάφορα ποιήματα Κύπριων ποιητών.⁵¹

Μία νέα αντιπαράθεση ξεσπά μεταξύ των πνευματικών ανθρώπων της Κύπρου. Θρυαλλίδα αποτελούν τα δημοσιεύματα για τον Στράτη Μυριβήλη και την πολιτική του ιδεολογία. Αυτή τη φορά κεντρικά πρόσωπα είναι ο Τεύκρος Ανθίας⁵² και ο Άνθος Ροδίνη⁵³. Η δριμεία κριτική που ασκεί ο πρώτος στον Μυριβήλη στην εφημερίδα *Δημοκράτης* με το ψευδώνυμο «Εφήμερος» προκαλεί την οργή του Ροδίνη, ο οποίος αφού αποκαλύπτει την ταυτότητα του Ανθία, με ειρωνικό ύφος υπονομεύει το μέγεθος της αξίας του Κύπριου ποιητή συγκρίνοντάς τον με το βαρυσήμαντο πρόσωπο του Μυριβήλη και τον ρόλο που διαδραματίζει στην ελληνική πνευματική παραγωγή. Επικρίνει στο τέλος τις πολιτικές θέσεις του Ανθία και την υποστήριξη που βρήκε στο Α.Κ.Ε.Λ.⁵⁴

Στη Λεμεσό ο Μυριβήλης επισκέπτεται τον Σύλλογο «Ένωσις» και δίνει διάλεξη ενώπιον πυκνού ακροατηρίου, όπως αναφέρει η εφημερίδα *Έθνος*, με θέμα «Η υψηλή κορφή της 28^{ης} Οκτωβρίου».⁵⁵ Στο ίδιο μήκος κύματος περιγράφει και η εφημερίδα *Χρόνος* τη συγκέντρωση αυτή.⁵⁶ Ο *Παρατηρητής* όμως συνεχίζει να στηλιτεύει τους δημοτικούς άρχοντες για την αποχή τους από οποιαδήποτε εκδήλωση αποδίδοντας τη στάση τους στους πολιτικούς τους προσανατολισμούς. Με τον ίδιο αυστηρό τόνο επικρίνει και την αντίθετη παράταξη για την εγκληματική τους αδιαφορία.

⁴⁹ *Έθνος*, Λευκωσία 30 Ιουλίου 1947. *Ανεξάρτητος*, Λευκωσία 30 Ιουλίου 1947.

⁵⁰ *Έθνος*, Λευκωσία 1 Αυγούστου 1947.

⁵¹ *Έθνος*, Λευκωσία 2 Αυγούστου 1947.

⁵² Ποιητής, συγγραφέας, δάσκαλος και δημοσιογράφος με έντονη κοινωνική και πολιτική δράση, μέλος του Κ.Κ.Κ. Κουδουνάρης, ό.π., τμ. Α', σ. 26-28.

⁵³ Ποιητής, δημοσιογράφος, Γιώργος Κεχαγιόγλου- Λευτέρης Παπαλεοντίου, *Ιστορία της Κυπριακής Λογοτεχνίας*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, Λευκωσία 2016, σ.345, 411, 469-470, 521.

⁵⁴ *Νέα Πολιτική Επιθεώρησης*, Πάφος 3 Αυγούστου 2021.

⁵⁵ *Έθνος*, Λευκωσία 6 Αυγούστου 1947.

⁵⁶ *Χρόνος*, Λεμεσός 9 Αυγούστου 1947.

Χαρακτηρίζει ως μέτρια την προσέλευση του κοινού στην παράσταση του έργου *Παπαφλέσας* και τη διάλεξη στη λέσχη μερικής επιτυχία.⁵⁷

Το Εθνικό Θέατρο και ο Στράτης Μυριβήλης φεύγουν από την Κύπρο αφήνοντας πίσω μια διχασμένη κοινωνία. Φυσικά ο διχασμός αυτός δεν προήλθε από τη συγκεκριμένη επίσκεψη. Η νίκη της αριστεράς στις δημοτικές εκλογές του 1946 αποτέλεσε το εφαλτήριο για τη συσπείρωση της αντιπολίτευσης προκαλώντας έντονο αντικομμουνιστικό ρεύμα⁵⁸. Και οι δύο πλευρές δράττονταν κάθε ευκαιρία που τους δινόταν για να αναμοχλεύουν τις μεταξύ τους έχθρες και τις διαφωνίες τους.

Στα δημοσιεύματα της εποχής δεν μπορούμε να εντοπίσουμε αντικειμενικές κρίσεις. Νοθεύονται από ιδεολογικές αποχρώσεις, υπαγορεύονται από ανώτερες εξουσίες, καθορίζονται από το αναγνωστικό κοινό. Αναντίρρητα ο Μυριβήλης, αδιαμφισβήτητος πρεσβευτής του ελληνικού πνεύματος, επηρεασμένος από το εκρηκτικό κλίμα που υπήρχε στην Ελλάδα αυτή την εποχή, ιδίως μετά το δόγμα Τρούμαν, μεταφέρει και στο νησί μας τον παλμό αυτό. Ενστάλαξε αισιοδοξία για την ευόδωση των εθνικών προσμονών, όπως παραδέχεται ο ίδιος στο βιβλίο του *Απ' την Ελλάδα*, σε ένα νησί που αιώνες τώρα περιμένει την ένωσή του με την ελεύθερη πατρίδα του κι εκτός από τους Άγγλους έχει να αντιμετωπίσει τη σλαβική προπαγάνδα και το αντιελληνικό πρόγραμμα της.⁵⁹

3.2. Η δεύτερη επίσκεψη του Στράτη Μυριβήλη στην Κύπρο

Ο Στράτης Μυριβήλης επισκέπτεται για δεύτερη φορά την Κύπρο το 1952. Η επίσκεψή του διαρκεί περίπου ένα μήνα, από τα τέλη Ιανουαρίου μέχρι τα τέλη Φεβρουαρίου. Αυτή τη φορά η αποστολή του είναι δημοσιογραφικής φύσεως αφού έρχεται ως απεσταλμένος της εφημερίδας *Ελληνική Ημέρα*. Σκοπός της επίσκεψής του είναι να γράψει ταξιδιωτικές εντυπώσεις από το νησί, οι οποίες και δημοσιεύονται σε τριανταπέντε ανταποκρίσεις.⁶⁰

⁵⁷ Παρατηρητής, Λεμεσός 9 Αυγούστου 1947.

⁵⁸ Παπαπολυβίου, «Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο» *ό.π.* σ.515.

⁵⁹ Στράτης Μυριβήλης, «Η Καρδιά της Κύπρου» στο *Απ' την Ελλάδα, Ταξιδιωτικά I*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα ²1954, σ. 192-196.

⁶⁰ Παπαπολυβίου, «Μυριβήλης και Κερύνεια», *ό.π.*

3.2.1. Τα άρθρα του Στράτη Μυριβήλη στην *Ελληνική Ημέρα*

Στις 24 Ιανουαρίου 1952 σε πρωτοσέλιδο άρθρο της η εφημερίδα *Ελληνική Ημέρα* ανακοινώνει την αποστολή στην Κύπρο και με ιδιαίτερη περηφάνεια γνωστοποιεί τη συνεργασία με τον εκλεκτό πεζογράφο Στράτη Μυριβήλη, τον οποίο και θεωρεί τον καταλληλότερο για τη σειρά εντυπώσεων που θα δημοσιευτούν για τη μεγαλόνησο, ως ένα οφειλόμενο φόρο τιμής για το νησί εν όψει της αναμενόμενης ένωσης με την Ελλάδα, αφού σύμφωνα με το δημοσίευμα «η ένωση έχει γίνει πανελλήνιος αξίωσις- και προαισθανόμεθα ότι δεν ημπορεί να βραδύνη πολύ ακόμη». ⁶¹ Το άρθρο «Φτερουγίζοντας προς την Κύπρο», όπως ενημερώνει τον αναγνώστη η σύνταξη στο προοίμιο, είναι μια περιγραφή της εναέριας διαδρομής του Μυριβήλη προς το νησί, την οποία συνεχίζει και στο επόμενο του άρθρο «Ταξιδεύοντας προς την Κύπρο», εστιάζοντας αυτή τη φορά σε μια οικογένεια συνταξιδιωτών του. ⁶²

Ο ενθουσιασμός για την αποστολή στην Κύπρο γίνεται αντιληπτός στην έκδοση της 28^{ης} Ιανουαρίου 1952, καθώς η πρώτη σελίδα της *Ελληνικής Ημέρας*, καλύπτεται πλήρως με φωτογραφίες από την καθημερινή ζωή της Λευκωσίας, ενώ ο τίτλος στέλνει ένα ηχηρό μήνυμα, με πολιτικές προεκτάσεις: «Η *Ελληνική Ημέρα* στην Ελληνικήν Κύπρον». Στο άρθρο του «Στην πρωτεύουσα της μεγαλονήσου» στην 3^η σελίδα, ο Μυριβήλης συστήνει στο αθηναϊκό κοινό τη Λευκωσία, την αρχαία «Λήδρα», τα βενετσιάνικα τείχη, την οικοδομική αταξία που την χαρακτηρίζει, τα χιλιάδες ποδήλατα με τα οποία μετακινείται το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της πόλης και τις κακόγουστες νεόκτιστες πολυκατοικίες που θυμίζουν τις αθηναϊκές. Δεν παραλείπει βέβαια να επαινέσει τον δήμαρχο Θεμιστοκλή Δέρβη, ο οποίος έχει εξωραΐσει την πλατιά φρουριακή τάφρο σε αντίθεση με τον προηγούμενο δήμαρχο, προερχόμενο από τις τάξεις του Α.Κ.Ε.Λ. ⁶³, που έκοψε χωρίς λόγο τα «υπέρψηλα» δέντρα που κοσμούσαν τη περιοχή. ⁶⁴ Συνεχίζοντας την περιγραφή της πόλης στο επόμενο άρθρο του καταπιάνεται με προκλητικά προπαγανδιστικά δημοσιεύματα Τούρκων

⁶¹ Στράτης Μυριβήλης, «Φτερουγίζοντας προς την Κύπρο», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 25 Ιανουαρίου 1952.

⁶² Στράτης Μυριβήλης, «Ταξιδεύοντας προς την Κύπρο», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 26 Ιανουαρίου 1952.

⁶³ Στις εκλογές του 1946 Δήμαρχος Λευκωσίας εκλέγεται ο Ιωάννης Κληρίδης, εκτοπίζοντας από τον δημαρχιακό θώκο τον επί είκοσι σχεδόν χρόνια δήμαρχο Θεμιστοκλή Δέρβη. Παπαπολυβίου, «Δημοτικές εκλογές 1946», *ό.π.*

⁶⁴ Στράτης Μυριβήλης, «Στην πρωτεύουσα της μεγαλονήσου», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 27 Ιανουαρίου 1952.

δημοσιογράφων,⁶⁵ τα οποία όμως σύμφωνα με τον Έλληνα πεζογράφο αφήνουν αδιάφορους τους φιλειρηνικούς και νομοταγείς Τουρκοκύπριους που δεν επηρεάζονται από ακρότητες και εκδηλώσεις φυλετικού μίσους. Ιδιαίτερη αναφορά κάνει σε μια επίθεση που δέχτηκε ο δήμαρχος της Λευκωσίας για την τοποθέτηση πινακίδας με την ονομασία μιας πλατείας της πρωτεύουσας, της Πλατείας «Ελευθέριου Βενιζέλου», ενώ η περιοχή είναι γνωστή ως «Μπαϊρακτάρη» και συνδέεται ιστορικά με την κατάληψη της πόλης από τους Οθωμανούς Τούρκους το 1571, όπως μαρτυρεί κι ένα μικρό τζαμί που χτίστηκε στον προμαχώνα για να θυμίζει τη νίκη αυτή. Παρά την πρόθεση του Δημάρχου να μετονομάσει τον προμαχώνα «Κωνσταντζα» σε προμαχώνα «Μπαϊρακτάρη», αφού στο συγκεκριμένο σημείο θέλει ο μύθος την ύψωση της σημαίας από τον Τούρκο μπαϊρακτάρη,⁶⁶ εντούτοις το επεισόδιο είχε ως αποτέλεσμα την παραίτηση του ενός εκ των τεσσάρων Δημοτικών Συμβούλων της πόλης,⁶⁷ θεωρώντας ότι η ενέργεια του Δημάρχου αποτελούσε προσβολή της εθνικής τους ευθιξίας.⁶⁸ Το συμβάν δεν ήταν μεμονωμένο αφού σε άλλο άρθρο του Μυριβήλη, λίγες μέρες αργότερα, η προκλητική στάση των Τούρκων, που στόχευε, σύμφωνα με τα λεγόμενα του δημάρχου Θεμιστοκλή Δέρβη, στη δημιουργία εντάσεων μεταξύ της μειονότητας των Μουσουλμάνων κατοίκων της Κύπρου και του ελληνικού πληθυσμού, δε σταμάτησε εκεί. Όπως αποκαλύπτει ο Δήμαρχος στον Μυριβήλη, μια μικρή ομάδα σφωβινιστών Τούρκων, οι «καλντερίμ τσεμπέληδες», οι ιπότες δηλαδή του πεζοδρομίου, αφαίρεσαν την πέτρινη πινακίδα της Πλατείας «Ελευθέριου Βενιζέλου», καθώς και αυτή της γειτονικής γέφυρας «Βασιλέως Γεωργίου Ε΄». Η υπόθεση δόθηκε στην αστυνομία και ο Δήμαρχος απηύθυνε θερμή σύσταση στους Έλληνες δημότες της Λευκωσίας να μην προβούν σε αντίποινα, να δεχτούν με νηφαλιότητα και ψυχραιμία τη νέα πρόκληση χωρίς βάρβαρες πράξεις.⁶⁹

⁶⁵ Ο τότε δήμαρχος της Λευκωσίας, Θεμιστοκλής Δέρβης, επέρριπτε ευθύνες στην αποικιακή κυβέρνηση, η ανοχή της οποίας απέναντι στην ανθελληνική ρητορική των τουρκοκυπριακών εφημερίδων υποδαύλιζε τις διακοινοτικές εντάσεις. Η διοίκηση Wright παρατηρεί ότι «*οι Τουρκοκύπριοι καθίστανται κατά τρόπο διακριτό πιο εθνικιστές και πιο αντιπολιτευτικοί μέσω του Τύπου τους όσο και μέσω των δημόσιων εκδηλώσεών τους*». Σώτος Κτωρής, *Τουρκοκύπριοι. Από το περιθώριο στον συνεταιρισμό (1923-1960)*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2013, σ. 395-396.

⁶⁶ Μπαϊρακτάρης/παϊρακτάρης =σημαιοφόρος στο Κωνσταντίνος Γ. Γιαγκουλλής, *Θησαυρός Κυπριακής Διαλέκτου. Ερμηνευτικός και Ετυμολογικός της Μεσαιωνικής και Νεότερης Κυπριακής*, Λευκωσία 2005, σ.372.

⁶⁷ Στράτης Μυριβήλης, «Λευκωσία: Εκεί όπου σφύζει η ζωή ενός λαού με ζεστή καρδιά και μεγάλα όνειρα», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα, 31 Ιανουαρίου 1952.

⁶⁸ Οι τουρκοκυπριακές διεκδικήσεις στοιχειοθετούσαν τη νομιμοποίησή τους στον θάνατο χιλιάδων Τούρκων μαρτύρων για την κατάκτηση του νησιού και δε θα επέτρεπαν να υπονομευθεί η θυσία τους. Κτωρής, *Τουρκοκύπριοι...*, ό.π.,σ.397

⁶⁹ Στράτης Μυριβήλης, «Ένας Βανδαλισμός», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 13 Φεβρουαρίου 1952.

Ο νέος μήνας βρίσκει τον Μυριβήλη να αναπολεί ένα περιστατικό από το προηγούμενο ταξίδι του στην Κύπρο, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι ο χρόνος επουλώνει τις πληγές, αφού οι εχθροί του προηγούμενου πολέμου, οι Ιταλοί, είναι πλέον φίλοι.⁷⁰ Η αναδρομή στο παρελθόν συνεχίζει και στην επόμενη δημοσίευση του Μυριβήλη. Όπως αναφέρει ο ίδιος στην αρχή του άρθρου «Η Κύπρος με τη σοβαρή, την πικραμένη και αγέλαστη ομορφιά της» αναδημοσιεύει κάποιες σελίδες από το ταξιδιωτικό του ημερολόγιο κατά τη διάρκεια της πρώτης επίσκεψής του στο νησί, όπου αναπόφευκτα συγκρίνει την Κύπρο με τη Ρόδο, καθώς τα διαδοχικά ταξίδια στα δύο νησιά στο πλαίσιο της περιοδείας του Εθνικού Θεάτρου οδηγούν στον απολογισμό των εντυπώσεων του. Χαρακτηρίζει την Κύπρο ως στιβαρή Μητέρα, γεννήτρα, καρπερή, σεβάσμια, μορφή αρχαϊκά ωραία που ζει επικά το έπος του Διγενή Ακρίτα. Τα βαριά πένθιμα κάστρα, οι γοτθικοί ναοί και τα βυζαντινά εκκλησάκια της κρύβουν μια ομορφιά που πρέπει να κουραστεί ο επισκέπτης να ανακαλύψει. «Πουθενά δε βρήκα την Ιστορία να πατά τόσο καταθλιπτικά το στήθος ενός τόπου, όσο στην Κύπρο»⁷¹ θα γράψει χαρακτηριστικά ο Μυριβήλης.

Το προσκύνημά του στο Σταυροβούνι είναι το θέμα του άρθρου στις 5 Φεβρουαρίου 1952, στο οποίο αφού ζωντανεύει με παραστατικότητα τις εικόνες από το ανοιξιάτικο τοπίο της διαδρομής αποδεικνύοντας την περιγραφική δεινότητα της τέχνης του, στη συνέχεια, με αφορμή ένα σύντομο διάλογο με τους καλόγηρους του μοναστηριού, απαριθμεί ένα κατάλογο κυπριακών λέξεων, «πατρογονικά θυμητάρια» από την αρχαία ελληνική και βυζαντινή γλώσσα, πανδαισία για κάθε υπέρμαχο της καθαρεύουσας σημειώνει ο Μυριβήλης, μνημονεύοντας το όνομα του Γεώργιου Μιστριώτη.⁷² Ως απόδειξη της πλούσιας ιστορίας του μοναστηριού ο Έλληνας πεζογράφος παραθέτει απόσπασμα από το *Χρονικό* του Λεόντιου Μαχαιρά. Από τα κειμήλια, εκτός από τον σταυρό, κομμάτι του Τιμίου Σταυρού που χάρισε, σύμφωνα με την παράδοση η Αγία Ελένη στο μοναστήρι, εντύπωση του προκαλεί ένα «θαύμα λεπτουργικής τέχνης»: ένας χρυσοποίκιλτος και ασημοδεμένος σταυρός με σκαλιστές ξυλόγλυπτες παραστάσεις από συνθέσεις της Παλαιάς και Καινής διαθήκης, που σκαλίστηκε το 1476 και

⁷⁰ Στράτης Μυριβήλης, «Ένα άλλο ταξίδι», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 2 Φεβρουαρίου 1952.

⁷¹ Στράτης Μυριβήλης, «Η Κύπρος με τη σοβαρή, την πικραμένη και αγέλαστη ομορφιά της», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 3 Φεβρουαρίου 1952.

⁷² Ο Γεώργιος Μιστριώτης, καθηγητής του Εθνικού Πανεπιστημίου, υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής της καθαρεύουσας και αγωνίστηκε με σθένος κατά της απλοποίησης της γλώσσας. Το συγγραφικό του έργο, πλούσιο σε μελέτες, ρητορικούς λόγους, σχόλια για τους αρχαίους συγγραφείς, υπήρξε υποδειγματικό. *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, τμ.17, Εκδοτικός Οργανισμός Ο Φοίνιξ, Αθήνα, 2Χ.Χ.

χρυσοκολλήθηκε το 1704. Η «βαρύτητα» του τοπίου και τα «αρσενικά» χαρακτηριστικά, όπως σχολίασε σε προηγούμενο άρθρο του, είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της ομορφιάς του νησιού, την οποία αποτυπώνει λιτά, δωρικά όπως άλλωστε της ταιριάζει:

Το θέαμα είναι μαγευτικό από τον εξώστη του Μοναστηριού. Τα βουνά απλώνονται κάτω σαν αλλεπάλληλα τεράστια κύματα, που πέτρωσαν και στάθηκαν. [...] Το μοναστήρι είναι ακουμπισμένο εκεί στα μεσούρανα πάνω σε μια όρθια γιγάντια πέτρα. [...] Από τις ωραιότερες πέτρες που έχω ιδεί. Στέκεται εκεί ψηλά γεμάτη έκφραση, γεμάτη σιωπή και κρατεί στη στιβαρή ράχη της το Σταυροβούνι και τη μακραίωνη ιστορία του.⁷³

Σε τρεις συνέχειες είναι δημοσιευμένες οι εντυπώσεις του Μυριβήλη για τη Λάρνακα, την «ξεπεσμένη αρχοντοπούλα» όπως την αποκαλεί. Το χειμωνιάτικο σκηνικό δίνει τη θέση του στις πρώτες αναλαμπές της άνοιξης επιτρέποντας στον γνωστό συγγραφέα να απολαύσει το κυπριακό τοπίο. Οι περιγραφές του για τη Λάρνακα ρομαντικές, μελαγχολικές:

Η Λάρνακα είναι μια ξεπεσμένη αρχοντοπούλα, που καθρεπτίζει την ευγενική της σιλουέττα στη θάλασσα και στον καθρέπτη της λίμνης της, που είναι πάντα ακύμαντος. Υπάρχει εδώ γύρω στην ατμόσφαιρα κάτι, που μου κάνει πολύ συμπαθητική τούτη την πολιτεία [...] Είναι κυρίως αυτή η παλιά αρχοντιά της που αναδίδει ένα γλυκό, μεγαγχολικό μύρο.

Μια περιδιάβαση σε πρόσωπα και γεγονότα που σημάδεψαν την ιστορία του τόπου δε θα μπορούσε να μην περιλαμβάνει αναφορές για το Αρχαίο Κίτιον αλλά και το Κιττίμ της Βίβλου, το οποίο η παράδοση θέλει πρωτοθεμελιωμένο και ονοματισμένο από τον εγγονό του Νώε, Κιττίμ. Αρρηκτα συνδεδεμένο το Αρχαίο Κίτιο με τον Ζήνωνα, τον αρχαίο φιλόσοφο και ιδρυτή της Στωικής Σχολής, ως γενέτειρά του αλλά και με τον μεγάλο Έλληνα στρατηγό Κίμωνα που άφησε την τελευταία του πνοή κατά τη διάρκεια της πολιορκία της πόλης⁷⁴.

Εκτός όμως από τους ελληνικούς τίτλους για τους οποίους υπερηφανεύεται η πόλη και η χριστιανική της παρακαταθήκη είναι εξίσου σημαντική. Ο ναός που χτίστηκε προς

⁷³ Στράτης Μυριβήλης, «Πάνω στα βήματα της Αγίας Ελένης, Το 'Σταυροβούνι'», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 5 Φεβρουαρίου 1952.

⁷⁴ Στράτης Μυριβήλης, «Στην Λάρνακα. Α'», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 17 Φεβρουαρίου 1952.

τιμήν του Αγίου Λάζαρου στα χρόνια του Λέοντα Στ', έχει ακόμα διατηρήσει αρχιτεκτονικά στοιχεία του πρώτου εκείνου ρυθμού, όπως σημειώνει ο Μυριβήλης, παρά τις καταστροφές που υπέστη κατά την κατάληψη του νησιού από τους Τούρκους τον 16^ο αιώνα και την ανακαίνισή του τον 17^ο αιώνα. Αξιοπρόσεκτα έργα τέχνης του 17^{ου}-18^{ου} αιώνα διατηρούνται ακόμα στον ναό και στο μικρό βυζαντινό μουσείο που υπάρχει εκεί κοντά, πληροφορεί τους αναγνώστες ο Μυριβήλης.

Η Λάρνακα έφτασε στο απόγειό της επί τουρκοκρατίας ως εμπορικό και διπλωματικό κέντρο του νησιού, αφού στην πόλη στεγάζονταν τα προξενεία των μεγάλων Ευρωπαϊκών χωρών. Κατάλοιπα της παλιάς της αίγλης τα αρχοντόσπιτα της σημερινής πολιτείας που διατηρούν εκτός από την αριστοκρατική ατμόσφαιρα περασμένων εποχών, ιδιωτικές συλλογές με αρχαιολογικούς και ιστορικούς θησαυρούς ανεκτίμητης αξίας. Ο Μυριβήλης έχει το προνόμιο να φιλοξενηθεί σε δύο σπίτια παλιών οικογενειών της Λάρνακας και να θαυμάσει από κοντά τα μοναδικά εκθέματα, το σπίτι του Ζήνωνα Πιερίδη και το αρχοντικό της οικογένειας Τσέπη, της οποίας η καταγωγή ανάγεται σε μεγάλη οικογένεια Υδραίων Ναυάρχων του 1821.⁷⁵

Ο τίτλος του τρίτου και τελευταίου αφιέρωματος για τη Λάρνακα, «Ουμ Χαράμ και Τσενόλα», προδίδει και τους βασικούς άξονες γύρω από τους οποίους θα αναπτύξει το θέμα του ο Μυριβήλης. Γοητευμένος από το μαγευτικό τοπίο της Αλυκής δε μπορεί να παρακάμψει μια σύντομη περιγραφή του, την οποία ακολουθεί σχόλιο για την απαγόρευση της αποικιακής Κυβέρνησης οποιασδήποτε εκμετάλλευσης του αλατιού από τους ντόπιους χωρικούς, θεωρώντας την αποκλειστικό της προνόμιο. Στην περιοχή δεσπόζει το σημαντικό μουσουλμανικό τέμενος, αφιερωμένο στην Ούμ Χαράμ, που σύμφωνα με τη μωαμεθανική παράδοση ήταν εξ αίματος συγγενής με τον Προφήτη. Ξεχωριστή αναφορά κάνει και σε δύο χωριά της επαρχίας Λάρνακας: τα Κλαυδιά, εξισλαμισμένο χωριό, όπως φανερώνει το τζαμί που είναι χτισμένο σε ερείπια παλιού χριστιανικού ναού του Αγίου Γεωργίου και τα Λεύκαρα, γνωστά για τα περίφημα κεντήματά τους, χειροτεχνήματα των γυναικών του χωριού που έχουν κατακτήσει την αγορά της Αγγλίας και σύντομα, εκτιμά ο Μυριβήλης, αναμένεται να κατακλύσουν και την Αθηναϊκή. Το υπόλοιπο άρθρο περιστρέφεται γύρω από την προσωπικότητα του Αμερικανού Πρόξενου στο νησί Πάλμα Ντι Τσενόλα. Αρχικά η περιγραφή της ευτράπελης άφιξης του προξένου μέσα από απόσπασμα των πρώτων εντυπώσεων του

⁷⁵ Στράτης Μυριβήλης, «Στην Λάρνακα, Β'», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 19 Φεβρουαρίου 1952.

στο νησί το 1865 δημιουργεί μία εύθυμη διάθεση στον αναγνώστη. Ο επικριτικός και ειρωνικός τόνος όμως του Μυριβήλη στη συνέχεια φανερώνει την πικρία του για τη δράση του προξένου, που με την ιδιότητά του ως αρχαιολόγου έκλεψε και μετέφερε 360 κιβώτια με αρχαιολογικούς θησαυρούς της Κύπρου στην Αμερική, όπως ο ίδιος περιγράφει, πράξη η οποία τον καθιστά άξιο ταίρι του Ελγίνου, σύμφωνα με τον Έλληνα πεζογράφο.⁷⁶

Η βόρεια πλευρά του νησιού παίρνει σειρά στις περιηγήσεις του Μυριβήλη. Η διαδρομή φαίνεται να τον έχει μαγέψει, αφού οι περιγραφές γίνονται πιο λυρικές:

Δεκαέξι μίλια από τη Λευκωσία κατά μήκος μιας γραφικής ακρογιαλιάς είναι η Κερύνεια. [...]. Η πιο μικρή και ίσως η πιο γραφική από τις πόλεις της Κύπρου. Δεκαέξι μίλια μαγευτικής διαδρομής, τώρα που πήρε δρόμο η άνοιξη στο νησί και οι άφθονες βροχές πότισαν χορταστικά τις ρίζες και γιόμισαν λουλούδια οι δρόμοι και οι κάμποι. Οι ανεμώνες στην αρχή και τα κυκλάμινα. Κατόπι οι χρυσοκίτρινες μαργαρίτες. Τώρα άνοιξαν στον ήλιο τους κάλυκές τους και οι κόκκινες ανεμώνες.

Η οροσειρά του Πενταδακτύλου και το τραχύ τοπίο εντυπωσιάζουν τον Μυριβήλη που συνδέει την περιγραφή τους με τη μυθολογία για τη δημιουργία του βουνού, τον θρύλο του Διγενή Ακρίτα, ζωντανό στο τραγούδι του λαού. Στο εμβληματικό κάστρο του Αγίου Ιλαρίωνα, κατάλοιπο της Φραγκοκρατίας, με τις μυστικές στοές, τις πολεμίστρες και τους μυστικούς διαδρόμους ο αέρας σφυρίζοντας ξυπνά ήχους μιας ένδοξης εποχής. Ανατολικότερα τα ερείπια του Αββαείου Μπέλαπαϊς, ενός θαυμαστού δείγματος της Μεσαιωνικής Αρχιτεκτονικής. Ο Μυριβήλης φτάνοντας στην Κερύνεια εξυμνεί τη γραφικότητα που αποτυπώνεται σε κάθε γωνιά της πόλης: στο κάστρο, στο λιμάνι, στις ακρογιαλιές, στους παλιούς δρόμους, στα στενά περάσματα διαπιστώνοντας ότι «Η ιστορία της Κερύνειας φτάνει ως την απώτατη ελληνική αρχαιότητα». Ο πλούτος της Κύπρου σε έργα βυζαντινής τέχνης ώθησε τον γνωστό βυζαντινολόγο Γεώργιο Σωτηρίου⁷⁷ να επισκεφθεί το νησί και σε σχετική μελέτη να

⁷⁶ Στράτης Μυριβήλης, « Ουμ-Χαράμ και Τσενόλα», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 23 Φεβρουαρίου 1952.

⁷⁷ Ο Γεώργιος Σωτηρίου υπήρξε ένας από τους επιφανέστερους Έλληνες Βυζαντινολόγους. Με σπουδές στα Πανεπιστήμια της Αθήνας, του Βερολίνου, της Λειψίας και της Βιέννης διετέλεσε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών από το 1924. Στο σπουδαίο του έργο εκτός από τις ανασκαφές, τις μελέτες και τις έρευνες, σημαντικό ρόλο κατέχουν και αποστολές που διοργάνωσε σε Κύπρο και Σινά για την οργάνωση μουσείων. Εθνικό Ευρετήριο, Αρχείο Γεώργιου Σωτηρίου στο <https://greekarchivesinventory.gak.gr/index.php/w956-as55-hxmc> (ημερομηνία ανάκτησης: 04 Ιανουαρίου 2023).

συγκεντρώσει φωτογραφίες από εικόνες και Εκκλησίες του νησιού ενώ παράλληλα, όπως αποκαλύπτει στο άρθρο του ο Μυριβήλης, εκπονείται μελέτη για τη δημιουργία Βυζαντινού Μουσείου.⁷⁸ Στην επίσκεψή του στην Παναγία τη Γλυκιώτισσα έξω από την πόλη, ο τάφος του Καίσαρα Καριώτη, του μηχανικού που συμπλήρωσε το κάστρο της Κερύνειας το 1546 αλλά και η παράδοση ότι ο Σίμωνας ο Κυρηναίος του Ευαγγελίου έλκει την καταγωγή του από την Κερύνεια, επισφραγίζουν την προηγούμενη διαπίστωση του συγγραφέα για την ταυτότητα της πόλης.

Μια περιοδεία στα γύρω χωριά οδηγεί τον Μυριβήλη στον Άγιο Γεώργιο, τον Καραβά και τη Λάπηθο, το χωριό που ίδρυσαν οι Λακεδαιμόνιοι με αρχηγό τον Πράξανδρο σύμφωνα με τον Στράβωνα, ειδυλλιακό και γραφικό, παραπέμπει σε ανάλογα τοπία του Πηλίου: αμφιθεατρικά χτισμένο στο βουνό, με μια παραδείσια πεδιάδα πλούσια σε γεννήματα και τη σπηλιά του Κεφαλόβρυσου από όπου αναβρύζει πολύβουο το νερό. Τα ερείπια της Λάμπουσας φανερώνουν τη μακρά ιστορία της περιοχής, από τον 8^ο αιώνα π.Χ. μέχρι και τους Βυζαντινούς χρόνους, όπως μαρτυρούν τα κατάλοιπα που άφησαν στο διάβα τους οι αιώνες που πέρασαν: ο φάρος, τα βυζαντινά χτίσματα, τα μωσαϊκά δάπεδα σκόρπια σε όλη την περιοχή, το μοναστήρι της Αχεροποιήτου και η εικόνα του Αγίου Μανδυλίου με τη μορφή του Χριστού, το οποίο, σύμφωνα με την παράδοση, πρώτα πέρασε από δω πριν να καταλήξει στον Καθεδρικό ναό του Τορίνο, το μπαρόκ ξύλινο προσκυνητάρι, μια βάση αγάλματος με περιγραφή προς τον Τιβέριον Καίσαρα του 30 μ.Χ., η εκκλησία του Αγίου Ευλαλίου από τον 5^ο αιώνα, μάρμαρα, κιονόκρανα και κίονες από διάφορες εποχές, κι ο Θησαυρός της Λάμπουσας με καλλιτεχνήματα του 6^{ου} μ.Χ αιώνα. Κρυμμένος καλά από τους επιδρομείς ο θησαυρός δεν ξέφυγε από τα χέρια των αρχαιοκάπηλων που τον διασκόρπισαν στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης, στο Βρετανικό Μουσείο κι ένα μόνο μικρό μέρος διασώθηκε και εκτίθεται στο Μουσείο της Λευκωσίας, αναφέρει στο τέλος ο Μυριβήλης.⁷⁹

Η Λάπηθος φαίνεται να άσκησε ιδιαίτερη έλξη στον γνωστό συγγραφέα που αφιέρωσε άλλα δύο άρθρα περιγράφοντας τις φυσικές ομορφιές και τους αρχαιολογικούς

⁷⁸ Σε συνέντευξη του Διευθυντή του Βυζαντινού Μουσείου Ιωάννη Ηλιάδη διαφαίνεται ο καθοριστικός ρόλος του Γεώργιου Σωτηρίου στη δημιουργία του Βυζαντινού Μουσείου. Μαρίνα Σχίζα, «Η βυζαντινή τέχνη χθες και σήμερα», *Φιλελεύθερος*, 1 Ιανουαρίου 2006, στο Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', <http://www.makariosfoundation.org.cy/525.html> (ημερομηνία ανάκτησης: 04 Ιανουαρίου 2023).

⁷⁹ Στράτης Μυριβήλης, «Κερύνεια, η πλέον γραφική από τας πόλεις της Κύπρου», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 24 Φεβρουαρίου 1952.

θησαυρούς του χωριού.⁸⁰ Το τελευταίο όμως άρθρο το αφιερώνει στη συμμετοχή της Λαπήθου στους εθνικούς αγώνες, αρχής γενομένης με την παράδοση σύμφωνα με την οποία ο Κανάρης επισκέπτεται την Κύπρο προσορμίζοντας το καράβι του στην ακρογιαλιά της Λαπήθου. Στον φόρο αίματος που πλήρωσαν οι πρόκριτοι και ο ανώτατος κλήρος του νησιού όταν ο Κιουτσιούκ Μεχμέτ διέταξε τη μαζική σφαγή τους και τον απαγχονισμό του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού, για να καταπνίξει οποιαδήποτε επαναστατική ενέργεια των Κυπρίων, συμπεριλαμβάνονταν 16 πρόκριτοι από τη Λάπηθο και 16 από τον Καραβά. Σημαίνουσες προσωπικότητες του Ελληνικού στρατού έλκουν την καταγωγή τους από τη Λάπηθο, σύμφωνα με το άρθρο του Μυριβήλη: ο στρατηγός Λεωνίδας Λαπαθιώτης⁸¹ που διετέλεσε και ως υπουργός το 1909 μετά το Κίνημα στο Γουδί και ο Ιωάννης Τσαγγαρίδης, σπουδαίος στρατηγός που διακρίθηκε ιδιαίτερα για τα ανδραγαθήματά του στη Μικρασιατική Καταστροφή.⁸² Όταν ο τελευταίος επέστρεψε το 1921 στην Κύπρο με αναρρωτική άδεια τον επισκέφτηκε ο δημοσιογράφος Νίκος Καρβούνης⁸³, ο οποίος δημοσίευσε ενδιαφέρουσες εντυπώσεις για την Κύπρο στις εφημερίδες *Πρωΐα* και *Εστία*. Στο σημείο αυτό ο Μυριβήλης επισημαίνει ότι το Γυμνάσιο Λαπήθου είναι ένα από τα «ελεύθερα» Γυμνάσια του νησιού, το οποίο δηλαδή δεν καθοδηγείται από την αγγλική κυβέρνηση και συντηρείται από δωρεές, μια εκ των οποίων προέρχεται από την οικογένεια Τσαγγαρίδη. Στο τέλος του άρθρου ο γνωστός πεζογράφος παρουσιάζει τις βασικές ασχολίες των κατοίκων, στις οποίες εκτός από την καλλιέργεια λεμονοδένδρων συμπεριλαμβάνεται και η σηροτροφία και η αγγειοπλαστική, δείγματα της οποίας δόθηκαν στον Μυριβήλη ως αναμνηστικά ενθύμια. Περιζήτητα επίσης είναι και τα «λαπηθιώτικα τσιακιά», σουγιάδες δηλαδή καλλιτεχνικής επεξεργασίας με λαβή από κέρατο.⁸⁴

Στο άρθρο «Το νησί της Αφροδίτης» ο Μυριβήλης αποτυπώνει γενικές απόψεις για το νησί και τους κατοίκους. Η πρωτεύουσα Λευκωσία απλώνεται σε ένα εύφορο κάμπο

⁸⁰ Στράτης Μυριβήλης, «Λάπηθος, το γραφικό χωριό», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 8 Απριλίου 1952.

Στράτης Μυριβήλης, «Λάπηθος, το μυροβόλο χωριό», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 9 Απριλίου 1952.

⁸¹ Κουδουνάρης, *ό.π.* τμ.Α', σ.397.

⁸² Πέτρος Παπαπολυβίου, «Μνήμη στρατηγού Ιωάννη Τσαγγαρίδη», *Περί ιστορίας και ιδία περί της νήσου Κύπρου*, ημερομηνία ανάρτησης: 16 Μαρτίου 2019 στο <https://papapolyviou.com/2019/03/16/mnimi-stratigou-ioanni-tsaggaridi-1887-1939/>, (ημερομηνία ανάκτησης: 06 Ιανουαρίου 2023)

⁸³ Πέτρος Παπαπολυβίου, «Νίκος Καρβούνης, Ιωάννης Τσαγγαρίδης και πρίγκιψ Ανδρέας» *Περί ιστορίας και ιδία περί της νήσου Κύπρου*, ημερομηνία ανάρτησης: 26 Μαΐου 2013 στο <https://papapolyviou.com/2013/05/26/nikos-karvounis-ioannis-tsangarides/> (ημερομηνία ανάκτησης: 06 Ιανουαρίου 2023)

⁸⁴ Στράτης Μυριβήλης, «Η Λάπηθος στον αγώνα», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 10 Απριλίου 1952.

μεταξύ των δύο οροσειρών του νησιού, του Τροόδους και του Πενταδακτύλου. Η μετακίνηση από πόλη σε πόλη γίνεται απρόσκοπτα χάρη στο σημαντικό συγκοινωνιακό δίκτυο που κατασκεύασαν οι Άγγλοι, με εκατοντάδες χιλιόμετρα καλοδιατηρημένων ασφαλτοστρωμένων δρόμων χωρίς περιττές κομψότητες. Η Λευκωσία, μια πολιτεία πλούσια, γεμάτη με μνημεία μεσαιωνικής ιστορίας, παραμένει άκομψη, ακαλαίσθητη, ασχεδιάστη. Η εκτός των τειχών επέκτασή της δημιούργησε μια χαώδη όψη και αποστάσεις μεγάλες και δυσπρόσιτες στον ξένο επισκέπτη. Η εκτεταμένη χρήση ποδηλάτων έλυσε το πρόβλημα της διακίνησης των ντόπιων, οι οποίοι έχουν εξελιχθεί σε μια νέα φυλή «ποδηλατοκενταύρων», όπως αναφέρει χαριτολογώντας ο Μυριβήλης. Η νυχτερινή ζωή της πρωτεύουσας σφύζει από νιάτα, ζωντάνια και θόρυβο. Πολλοί αρχαίοι ποιητές συνδέουν την Κύπρο με την Αφροδίτη και τον έρωτα, σύμφωνα με τα παραθέματα από τα αρχαία κείμενα που παραθέτει ο Μυριβήλης. Ο Μυριβήλης εκτός από την ερωτική διάσταση που προσδίδει στο νησί η άμεση συσχέτισή του με την Αφροδίτη, εντοπίζει και την αδάμαστη, αδούλωτη, πεισματάρα ελληνική ψυχή που κρατά άσβεστη την ελληνική γλώσσα, τις παραδόσεις, τα έθιμα και τα τραγούδια της φυλής, από την παράδοση της Αφροδίτης μέχρι τον Διγενή Ακρίτα, κι από την Ελλάδα μέχρι το Βυζάντιο. Κλείνοντας το άρθρο του παραθέτει το απόσπασμα από τον Ευαγγελιστή Ματθαίο ως συμπέρασμα: «Καί πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς».⁸⁵

Ο Μυριβήλης περνά ένα απόγευμα στα Πυργά⁸⁶ και η εκεί συναναστροφή του με τους κατοίκους του χωριού αποτέλεσε την αφορμή για να σχολιάσει στο άρθρο του τις σχέσεις των Κυπρίων με την Αγγλία. Διαπιστώνει ότι οι Κύπριοι εκφράζουν ελεύθερα τις εθνικές τους επιδιώξεις αφού στον θρησκευτικό σύλλογο στον οποίο φιλοξενήθηκε υπήρχαν αναρτημένα εθνικά σύμβολα και συνθήματα, ενώ υποδέχονται Άγγλους αξιωματούχους με συνθήματα υπέρ της Ένωσης και της Ελλάδας. Διατείνεται ότι σκοπός της επίσκεψής του δεν ήταν πολιτική ή εθνική προπαγάνδα ενώ έτυχε ευγενικής υποδοχής από τους Άγγλους. Αντιλαμβάνεται όμως ότι η ανοχή των Άγγλων σε τέτοιου είδους εκδηλώσεις εξυπηρετούσε άλλα συμφέροντα. Η εξέγερση των Κυπρίων τον Οκτώβριο του 1931 ενάντια στην Αποικιακή Κυβέρνηση είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή αυστηρότατων ανθελληνικών μέτρων για την κατάπνιξη και καταστολή

⁸⁵ Στράτης Μυριβήλης, «Το νησί της Αφροδίτης», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 5 Μαρτίου 1952.

⁸⁶ Ο Μυριβήλης συνδέεται φιλικά με την οικογένεια του γιατρού και λογοτέχνη Θεόδωρου Μαρσέλλου, ο οποίος τον φιλοξένησε στο εξοχικό του στα Πυργά κατά την επίσκεψή του το 1952. Παπαπολυβίου, «Η Λάρνακα του Μυριβήλη», *ό.π.*

οποιοδήποτε εθνικού αισθήματος του λαού. Κατά τη διάρκεια όμως του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου η ανάγκη επιστράτευσης των κατοίκων του νησιού οδήγησε την αυταρχική κυβέρνηση στη χαλάρωση των καταπιεστικών μέτρων και την αναστολή αντιλαϊκών διαταγμάτων ή ρυθμίσεων. Η είσοδος της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό των συμμάχων είχε ως απότοκο και την αχρήστευση των περιορισμών της ελευθερίας έκφρασης στην Κύπρο και η οργάνωση δοξολογιών, δέσεων, λαμπαδηφοριών, συγκεντρώσεων και διαδηλώσεων με χιλιάδες ελληνικές σημαίες ήταν πλέον συχνό φαινόμενο.⁸⁷ Η Αγγλία αντιλήφθηκε ότι η προπαγάνδα έπρεπε πλέον να αποκτήσει μεθοδικότητα, και ότι η επιβολή της αγγλικής υπηκοότητας στους Κύπριους δημιουργούσε αντιδράσεις. Θα έπρεπε να μεταστρέψουν το εθνικό τους φρόνημα προβάλλοντας τον αγγλικό πολιτισμό και κουλτούρα, η υιοθέτηση των οποίων θα είχε ως απόληξη την αποδοχή της βρετανικής υπηκοότητας. Έτσι ελέγχει την εκπαίδευση, παρέχει προνόμια σε όσους επιλέγουν την Αγγλία για την επιστημονική τους κατάρτιση, ενισχύει την καλλιτεχνική ανάπτυξη ενώ ταυτόχρονα επενδύει σε έργα κοινής ωφέλειας που μέχρι πρότινος είχε παραμελήσει. Παράλληλα υπονομεύει την εικόνα του χειμαζόμενου Ελληνικού κράτους, λόγω των οικονομικών προβλημάτων και των πολιτικών συγκρούσεων. Στην προπαγάνδα της Κυβέρνησης του Στέμματος ο Μυριβήλης συνυπολογίζει και τη στάση που τηρούν απέναντι στο ανερχόμενο κομμουνιστικό κίνημα, υποδαυλίζοντας τον διχασμό του Ελληνικού πληθυσμού του νησιού, ενώ την ίδια στιγμή υποθάλλει τις εθνικιστικές εξάρσεις της τουρκικής μειονότητας, ενισχύοντας και τις θέσεις τους σε κρατικές υπηρεσίες εις βάρος των Ελλήνων κατοίκων του νησιού. Μέσα από τη συνομιλία του όμως με τους κατοίκους του χωριού ο Μυριβήλης επιβεβαιώνει τη σθεναρή αντίσταση του εθνικού φρονήματος των Κυπριών και τον άσβεστο πόθο τους για την ένωση με την Ελλάδα. Χαρακτηριστικός ο διάλογός του με τον γέροντα ιερέα του χωριού:

- *Θα ζήσω, ώσπου να έρθει η Ελλάδα και ύστερα θα πεθάνω. «Νυν απολύεις» θα πω και θα πεθάνω.*
- *Αμ, τότε δε μου φαίνεται να 'χεις πολλές μέρες ακόμα παππού.*
- *Από το στόμα σου τζιαι στον Θεού τ' αντί, γιέ μου.⁸⁸*

⁸⁷ Γιώργος Γεωργής, *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον Αλυτρωτισμό στον αποικιακό αγώνα* (Πανεπιστημιακές παραδόσεις), Αθήνα 2016, σ. 120-121.

⁸⁸ Στράτης Μυριβήλης, «Ο Κυπριώτης και η Αγγλία», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα, 9 Μαρτίου 1952.

Η ευγενική υποδοχή του Μυριβήλη από τους Άγγλους αποδεικνύεται από την πρόσκληση που δέχτηκε για δείπνο με δύο εξέχουσες προσωπικότητες της Αγγλικής Κατοχής στην Κύπρο, τον Διευθυντή του Βρετανικού Συμβουλίου Γκράχαμ και τον Διευθυντή του Βρετανικού Ινστιτούτου Μπάρον, όπως μας περιγράφει στο άρθρο του «Μια βραδιά με τους Άγγλους». Την παρέα συμπλήρωναν ο συγγραφέας και δημοσιογράφος Πάτρικ Μπάλφουρ λόρδος Κίνρος και ο Κύπριος ζωγράφος Γεώργιος Πολ Γεωργίου⁸⁹. Ο λόρδος Κίνρος είχε πρόσφατα εκδώσει ένα βιβλίο για την Κύπρο με τίτλο «Το απορρανεμένο βασίλειο», παρουσιάζοντας την αγγλική εκδοχή για την ένωση, και όπως ήταν φυσικό δέχτηκε οξυτάτες κριτικές από τους Κύπριους διανοούμενους. Απρόσμενη ήταν όμως και μια κριτική που δημοσιεύτηκε στην αγγλική εφημερίδα *Παρατηρητής*, με φιλελληνική διάθεση, γραμμένη από τον μυθιστοριογράφο και ήρωα της Εθνικής Κρητικής Αντίστασης κατά τη γερμανική κατοχή, Πάτρικ Λη Φέρμορ, μεταφρασμένο απόσπασμα της οποίας παραθέτει ο Μυριβήλης στο άρθρο του:

Οποσδήποτε η Ένωση είναι επιθυμητή, τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα. Καθώς έχουμε αναγνωρίσει και άλλη φορά πρόκειται για ένα πόθο δικαιολογημένο και εθνολογικά και ιστορικά. Και δεν πρέπει να μας διαφεύγει εμάς τους Βρετανούς ούτε στιγμή στη βασική μας πολιτική το ενδεχόμενο της Ενώσεως. Γιατί ο πόθος της δεν είναι ούτε μεταπολεμική ανακάλυψη, ούτε απηρχαιωμένο δόγμα της νεοβυζαντινής «Μεγάλης Ιδέας». Ο Γλάδστων δημοσίως εξεφράσθη να ιδεί το «ελληνικό αυτό νησί ενωμένο με την Ελλάδα». Αργότερα ο Τσόρτσιλ, ως υφυπουργός αποικιών καθόρισε τα πράγματα ακόμη καλύτερα, δηλώνοντας πως «ο πόθος των Κυπρίων, που είναι Έλληνες να ενωθούν με την Μητέρα Πατρίδα των είναι πολύ φυσικός».

Ο Μυριβήλης δηλώνει ότι, παρόλο που προσπάθησε να αποφύγει οποιαδήποτε πολιτικολογία, ερωτηθείς από τον Μπάρον την άποψή του για την ένωση απάντησε με παρρησία. Διατυπώνει την πεποίθηση ότι αν η Αγγλία παραχωρούσε την Κύπρο στην Ελλάδα χωρίς την παρέμβαση των Ενωμένων Εθνών, θα εξασφάλιζε μια διαρκή συμμαχία αφού είναι χαρακτηριστικό των Ελλήνων να αντιμετωπίζουν συναισθηματικά ακόμα και πολιτικά ζητήματα, έτσι η αιώνια ευγνωμοσύνη τους θα λειτουργούσε υπέρ των Άγγλων. Τεκμηριώνοντας το επιχείρημά του επικαλείται τη

⁸⁹ Κουδουνάρης, *ό.π.*, σ.103.

συμπαράσταση του ελληνικού πληθυσμού στους Άγγλους αιχμαλώτους του Β'Π.Π. κατά τη διάρκεια της κατοχής, που με κίνδυνο της ζωής τους απλοί πολίτες, με λαμπρότερο παράδειγμα τη Λέλα Καραγιάννη⁹⁰, έκρυσαν, περιέθαλψαν και φυγάδευσαν εκατοντάδες στρατιώτες της Μεγάλης Βρετανίας⁹¹.

Η πολυήμερη διαμονή του Μυριβήλη στην Κύπρο συνέπεσε με την επίσημη επίσκεψη του υπουργού Αποικιών της Αγγλίας, Σερ Τόμας Λούδ, για τους σκοπούς της οποίας δε δόθηκαν διευκρινίσεις από την κυβέρνηση, αποτέλεσε όμως ακόμα μια αφορμή να εκφράσουν τις απόψεις τους για την Ένωση οι κάτοικοι του νησιού κυρίως μέσα από τα δημοσιεύματα του τύπου. Τον παλμό των ημερών αποτύπωσε ο Μυριβήλης στο άρθρο του «Η αντίστασις του Κυπριακού Λαού» παρουσιάζοντας το απόσταγμα των σημαντικότερων επιχειρημάτων του Κυπριακού λαού προς τους επίσημους εκπροσώπους της Αγγλικής πολιτικής. Στηλιτεύουν τους αργούς ρυθμούς προόδου του νησιού, αφού η Αποικιακή Κυβέρνηση δεν επένδυσε καθόλου σε αναπτυξιακά έργα αφήνοντας παραμελημένους όλους τους τομείς της οικονομίας. Αντιθέτως απομυζούν οικονομικά τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους της Κύπρου, κυρίως σε ότι αφορά την εξόρυξη του ορυκτού πλούτου χωρίς κανένα κέρδος για το νησί. Επιπρόσθετα οι μουχτάρηδες και οι αγροφύλακες διορίζονται από την Κυβέρνηση ενώ επί Τουρκοκρατίας το προνόμιο διορισμού τους ανήκε στον λαό.⁹² Και στον τομέα της εκπαίδευσης η Κυβέρνηση, εκτός του ότι δεν αφιερώνει τα απαραίτητα κεφάλαια, εκμεταλλεύεται τον θεσμό εφαρμόζοντας πολιτική αφελληνισμού του λαού. Καλούν όμως τον υπουργό να διαπιστώσει την ελληνικότητα του λαού στον τρόπο ζωής, στον πολιτισμό, στη θρησκεία, με αδιαμφισβήτητη απόδειξη το Δημοψήφισμα για ένωση με την Ελλάδα. Ο Μυριβήλης εξηγεί ότι ο Κυπριακός λαός δεν τρέφει αντιβρετανικά αισθήματα αλλά θαυμάζει τον πολιτισμό του Αγγλικού κράτους. Στρέφεται όμως ενάντια σε οποιαδήποτε μορφή δουλείας, ιδίως όταν ο δυνάστης αποτελεί την αιτία των

⁹⁰ Η Λέλα Καραγιάννη, θρυλική αγωνίστρια της Εθνικής Αντίστασης στην Κατοχή, γνωστή και ως «Μπουμπουλίνα της Αντίστασης», απόγονος της Λασκαρίνας, προέβαλε οργανωμένη αντίσταση κατά των Γερμανικών κατακτητών και εκτελέστηκε λίγες βδομάδες πριν την απελευθέρωση της Ελλάδας. Σύνδεσμος Φίλων και Απογόνων «Λέλα Καραγιάννη-Μπουμπουλίνα, 1941-1944» <https://www.lelakarayanni.gr/i-lela-karagianni/drasi-1941-1944/> (ημερομηνία ανάκτησης: 06 Ιανουαρίου 2023).

⁹¹ Στράτης Μυριβήλης, «Μια βραδιά με τους Άγγλους», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 11 Μαρτίου 1952.

⁹² Πριν το 1931 η εκλογή των μουχτάρηδων γινόταν από τους κατοίκους, ενώ αργότερα διορίζονταν από τον Κυβερνήτη. Ο μουχτάρης, συνήθως εύπορος χωρικός, συνεργαζόταν με τις αρχές προς το συμφέρον του χωριού, εκτός από τις περιπτώσεις που λειτουργούσε ως πράκτορας της «ξένης» κυβέρνησης. François Crouzet, *Η Κυπριακή Διένεξη 1946-1959*, τμ. Α', Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2011, σ.49-50.

ανεκπλήρωτων εθνικών πόθων, τους οποίους αξιώνουν με διαμαρτυρίες, πορείες, διαδηλώσεις και δηλώνοντάς τους απερίφραστα στους κρατικούς αξιωματούχους.⁹³

Μια παρουσίαση της δημογραφικής σύστασης του νησιού κάνει ο Μυριβήλης χρησιμοποιώντας, όπως λέει, την επίσημη στατιστική των αγγλικών αρχών. 495, 000 οι κάτοικοι της Κύπρου, εκ των οποίων το 82% αποτελεί ο ελληνικός πληθυσμός, το 17% η τουρκική μειονότητα και το υπόλοιπο 1% διάφορες άλλες εθνικότητες. Σημειώνει ότι στο μεγαλύτερο μέρος τους οι Τούρκοι είναι φτωχοί γεωργοί, κυβερνητικοί υπάλληλοι, γκαμηλιέριδες και γλυκατζήδες, βολικοί και αδιάφοροι ενώ οι αναταραχές που δημιουργούνται στο νησί είναι αποτέλεσμα της αντίδρασης ορισμένων φανατισμένων δημοσιογραφίσκων και 2-3 ετεροκίνητων δημοτικών συμβούλων που εναντιώνονται στο Ενωτικό Κίνημα.⁹⁴ Σχολιάζει ότι η αύξηση του πληθυσμού του νησιού δημιουργεί αυξημένες ανάγκες στα εισοδήματα, και παρόλο που υπάρχουν οι προϋποθέσεις για την οικονομική άνθιση του νησιού με τη στήριξη της γεωργίας, την εκμετάλλευση των ορυκτών πόρων και την αξιοποίηση της φυσικής ομορφιάς και των μνημείων του νησιού για τουριστική ανάπτυξη, οι Αγγλικές αρχές δεν προβαίνουν σε δραστικά μέτρα με αποτέλεσμα μερίδα του αγροτικού πληθυσμού του νησιού, κυρίως νέοι, να μεταναστεύουν σε απομακρυσμένες περιοχές όπως είναι η Αυστραλία. Εξίσου καταστροφική συνέπεια θεωρεί ο Μυριβήλης και τη στροφή προς τον κομμουνισμό. Αναγνωρίζει ότι κάποια αναπτυξιακά έργα έχουν δρομολογηθεί σε μεγάλη κλίμακα, όπως η ηλεκτροδότηση πολλών περιοχών με φθινό ρεύμα, θεωρεί όμως επιτακτική ανάγκη την αξιοποίηση των υδάτινων πόρων που βρίσκονται στο υπέδαφος της Κύπρου για την άρδευση των αγροτικών περιοχών. Ενισχύει τη θέση του υπενθυμίζοντας ότι το νησί στην πολυκύμαντη ιστορία του έχει ταλαιπωρηθεί από μεγάλες ανομβρίες, με μεγαλύτερη την δεκαπενταετή ξηρασία που οδήγησε μεγάλο μέρος του πληθυσμού να εγκαταλείψει το νησί. Η σωτήρια, σύμφωνα με την παράδοση, επέμβαση της Αγίας Ελένης στο νησί συνδέεται με το τοπωνύμιο «Ακρωτήρι των γάτων», κρατώντας ζωντανό τον μύθο.⁹⁵

⁹³ Στράτης Μυριβήλης, «Η αντίσταση του Κυπριακού Λαού», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 12 Μαρτίου 1952.

⁹⁴ Ο Τουρκοκύπριος ηγέτης Fazıl Küçük προσπαθεί εντατικά μέσω του Τύπου να μεταβάλει την παθητική στάση της Τουρκίας σε ενεργή στο Κυπριακό θέμα, τονίζοντας τη στρατηγική αξία της Κύπρου για την Τουρκία, τον κίνδυνο προσάρτησης της Κύπρου στην Ελλάδα και την ισχυρή παρουσία ενός κομμουνιστικού κόμματος. Κτωρής, *Τουρκοκύπριοι*, ό.π. σ.345-346.

⁹⁵ Στράτης Μυριβήλης, «Ο Κυπριακός λαός πεινά», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 13 Μαρτίου 1952.

Ο Μυριβήλης μακαρίζει την Κύπρο που έμεινε έξω από τον μακάβριο χορό του πολέμου. Αντίθετα με την υπόλοιπη Ευρώπη ο πόλεμος στην Κύπρο έπεσε σαν μια «χρυσή βροχή» αποφέροντας τεράστια οικονομικά κέρδη. Με την οικονομική πολιτική τους οι Άγγλοι και την εισαγωγή ειδών πολυτελείας και αγγλικών βιομηχανικών προϊόντων συγκέντρωσαν τον πλούτο στα χέρια τους αφήνοντας τον απλό λαό να παλεύει για την επιβίωσή του, το μεταναστευτικό ρεύμα να αυξάνεται και την ανεργία να βρίσκεται σε πολύ ψηλά επίπεδα, σύμφωνα με τους αριθμούς από τα Κυβερνητικά Γραφεία Εξευρέσεως Εργασίας που αναφέρει στο άρθρο του. Παρόλο που οι φόροι αυξάνονται, τα έσοδα από τις εξαγωγές είναι λιγότερα από τα έξοδα των εισαγωγών αφήνοντας μεγάλο έλλειμμα στον κρατικό προϋπολογισμό, ο οποίος επιβαρύνεται από τους πλουσιοπάροχους μισθούς των κρατικών υπαλλήλων. Τα εκπαιδευτικά τέλη στα ελληνικά εκπαιδευτήρια, που προκειμένου να διατηρήσουν την πνευματική τους ανεξαρτησία αρνούνται να υπάγονται στον έλεγχο της κυβέρνησης και γι αυτό δεν εξασφαλίζουν κρατικές χορηγίες, είναι προσιτά μόνο στις πλούσιες οικογένειες. Αυτό το γεγονός αποτελεί όπλο στη φαρέτρα των κομμουνισμών απ' τη μια ενώ απ' την άλλη οδηγεί τους εθνικόφρονες διανοούμενους να στρέφονται ενάντια στην Εθναρχία απαιτώντας να επενδυθούν τα λεφτά των μοναστηριών για την εθνική παιδεία, επικίνδυνη εξέλιξη σύμφωνα με τον Μυριβήλη αφού ακούσια συνοδοιπορούν με τον συστηματικό πόλεμο των κομμουνιστών κατά του θρησκευτικού και εθνικού κέντρου της Κύπρου.⁹⁶ Ο Έλληνας πεζογράφος πιστεύει στην ενίσχυση του εθνικού αγώνα του νέου, αποφασιστικού και γενναίου Ιεράρχη Μακαρίου και την αποφυγή οποιασδήποτε διάσπασης του Κυπριακού λαού αφού και το ελεύθερο ελληνικό κράτος, προς μεγάλη απογοήτευση των Κυπρίων, είναι απόν στην Κύπρο.⁹⁷

Ο ζωγράφος Γεώργιος Πολ Γεωργίου, με τον οποίο είχε συναντηθεί ο Μυριβήλης στο σπίτι του Διευθυντή του Βρετανικού Συμβουλίου, τον φιλοξενεί στην γενέτειρά του Αμμόχωστο και τον ξαναγεί στα σημαντικότερα μνημεία της πόλης. Στο δαιδαλώδες μεσαιωνικό φρούριο ο γνωστός συγγραφέας θαυμάζει την πολεμική αρχιτεκτονική και από τις επάλξεις ατενίζει μία από τις ωραιότερες ακρογιαλιές του κόσμου. Ο κεντημένος σε πέτρα γοτθικός ναός του Αγίου Νικόλα και τα δαντελωτά ερείπια των μεσαιωνικών εκκλησιών ξεφυλλίζουν μπροστά του τα φύλλα της ιστορίας, και οι

⁹⁶ Με ειδική απόφαση της Ιεράς Συνόδου στις 6 Σεπτεμβρίου 1948 καταδικάζονταν οι κομμουνιστές ως άθεοι, απάτριδες και εχθροί της πατρίδας. Κωνσταντίνου, *Ο Αντίκτυπος...*, όπ., σ.252.

⁹⁷ Στράτης Μυριβήλης, «Ο πόλεμος και η Κύπρος», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 14 Μαρτίου 1952.

αιώνες του «ψιθυρίζουν το μεγάλο παραμύθι του νησιού». Σε αυτό το άρθρο του ο Μυριβήλης κάνει μια ιστορική περιδιάβαση του νησιού που χάνεται στα βάθη του χρόνου, απαριθμώντας τους αγώνες των κατοίκων του από τα μυκηναϊκά χρόνια μέχρι και την παράδοσή του το 1878 από τους Τούρκους στην Αγγλία με μυστική συμφωνία. Ο Μυριβήλης κλείνει το άρθρο του με ένα ρητορικό ερώτημα.

Από τότε η Αγγλία κατέχει το ελληνικό νησί, για να το επιστρέψει στη μητέρα του Ελλάδα όταν έλθει το «πλήρωμα του χρόνου». Ήρθε το «πλήρωμα του χρόνου». Η Αγγλία δεν ακούει την καμπάνα του Θεού.⁹⁸

Μία μοναδική εμπειρία αφηγείται στο επόμενο άρθρο του ο Μυριβήλης. Επιστρέφοντας ξανά στο μαγευτικό τοπίο της Αλυκής στη Λάρνακα είχε την ευκαιρία να κάνει βαρκάδα στη λίμνη με μια παρέα ντόπιων που του περιγράφουν το μοναδικό θέαμα που προσφέρει η μετανάστευση των εξωτικών πουλιών φλαμίνγκο. Παρότι η εποχή της παραμονής των πουλιών αυτών είχε παρέλθει, ένα πληγωμένο φλαμίνγκο ξέμεινε στη λίμνη δίνοντας την ανεπανάληπτη ευκαιρία στον Έλληνα πεζογράφο να περιεργαστεί από κοντά το άγνωστο για αυτόν είδος πτηνού.⁹⁹

Τον ενθουσιασμό για τον τρόπο που γλεντούν οι Κύπριοι φανερώνει ο Μυριβήλης στο ακόλουθο άρθρο. Αρχή κάνει με μια σύντομη αναφορά στην πρωτεύουσα Λευκωσία και στον πυρήνα της κοσμικής ζωής της πόλης, το ξενοδοχείο «Λήδρα Πάλας», στις πολυτελείς αίθουσες του οποίου φιλοξενούνται χορευτικές και κοσμικές εκδηλώσεις της κοινωνίας της Λευκωσίας. Αξιόλογος είναι όμως και ο κοσμοπολίτικος χαρακτήρας του ξενοδοχείου καθώς φιλοξενεί επισκέπτες από διάφορες χώρες του κόσμου, που προέρχονται από ποικίλα επαγγελματικά περιβάλλοντα και έχουν ευρεία σφαίρα ενδιαφερόντων. Κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών η χαρούμενη και ειδυλλιακή ζωή των προνομιούχων μεταφέρεται στα βουνά του Τροόδου και τα πολυτελή θέρετρα, με τον φτωχό κόσμο να παρακολουθεί από μακριά τη διασκέδαση των μεγαλοαστών, σημειώνει ο Μυριβήλης θίγοντας τις μεγάλες κοινωνικές αποκλίσεις του κυπριακού λαού. Η περίοδος των απόκρεων όμως είναι μια παλλαϊκή γιορτή στην οποία συμμετέχει όλος ο λαός, πλούσιοι και φτωχοί, σε όλες τις πόλεις και τα χωριά. Τη μεγαλύτερη αποκριατική κίνηση συγκεντρώνει αναμφισβήτητα η Λεμεσός και «οι κάτοικοί της είναι οι πρώτοι και οι καλύτεροι στο γλέντι». Χιλιάδες

⁹⁸ Στράτης Μυριβήλης, «Το παραμύθι της Κύπρου», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 16 Μαρτίου 1952.

⁹⁹ Στράτης Μυριβήλης, «Στη λίμνη με τους Φλαμίνγκο», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 21 Μαρτίου 1952.

επισκεπτών κατακλύζουν τη Λεμεσό για να συμμετέχουν στο γλέντι που διαρκεί μέρες και νύχτες. Ο Μυριβήλης προσπαθώντας να αποτυπώσει τη γιορτινή ατμόσφαιρα και το κλίμα ευφορίας περιγράφει με λεπτομέρεια τα στολισμένα άρματα και τις ομάδες μεταμφιεσμένων, τους μασκαρεμένους που τραγουδούν στους κοσμοπλημμυρισμένους δρόμους, τα πυροτεχνήματα και τις πολύχρωμες ρουκέτες.¹⁰⁰

Στο άρθρο «Το νησί και τα έργα της θεάς του έρωτα» ο Μυριβήλης παρουσιάζει τη λατρεία της Αφροδίτης στην Κύπρο έτσι όπως παραδίδεται μέσα από αρχαία και μεσαιωνικά κείμενα. Βασική πηγή πληροφοριών του φαίνεται να είναι η *Ιστορία Χρονολογική της Νήσου Κύπρου* του Αρχιμανδρίτη Κυπριανού. Παραπέμποντας σε διάφορους ποιητές και λόγιους εντοπίζει τον άρρηκτο δεσμό της ονομασίας του νησιού με την θεά Αφροδίτη. Το πρώτο είδωλο της θεάς σε λευκή πέτρα σε σχήμα πυραμίδας όπως το είδε ο Μυριβήλης σε δακτυλιόλιθο, έχει πάνω ένα περίεργο σύμβολο που φαίνεται να αποτελείται από ένα μισοφέγγαρο κι ένα αστέρι, το οποίο αν δουν οι Τούρκοι δημοτικοί σύμβουλοι του Δέρβη, λέει με ειρωνική διάθεση, θα το προσθέσουν στα κυριαρχικά τους επιχειρήματα.¹⁰¹

Σε ένα προσφιλές για αυτόν θέμα επιστρέφει ο Μυριβήλης στο άρθρο του «Ο κομμουνισμός στην Κύπρο». Αξιοθαύμαστη θεωρεί την οργάνωση του κομμουνιστικού κόμματος στην Κύπρο, η οποία αριθμεί 13,000 μέλη. Εφημερίδες και περιοδικά που πρόσκεινται στην ιδεολογία του κομμουνισμού στηρίζουν θεωρητικά τις θέσεις τους, το ταμείο του κόμματος τροφοδοτεί απεργίες μακράς διάρκειας, υπάρχουν οργανωμένες λέσχες ακόμα και για τις γυναίκες. Μόνο μια αντίστοιχη εθνική οργάνωση στα πρότυπα της κομμουνιστικής πιστεύει ο Μυριβήλης ότι θα μπορούσε να εξουδετερώσει το «επικίνδυνο αυτό καρκίνωμα». Σημαντικό ρόλο στη ραγδαία εξάπλωση του κινήματος θεωρεί ότι διαδραμάτισε και η αδιάφορη στάση της Αγγλικής Κυβέρνησης για την άνοδο του οικονομικού επιπέδου της λαϊκής μάζας. Η απουσία οποιωνδήποτε έργων, αγροτικών, λιμενικών, εγγειοβελτιωτικών, αλλά και μιας σοβαρής Οργάνωσης Κοινωνικών Ασφαλίσεων βύθισε τον λαό στη φτώχεια, με πενιχρές αμοιβές και απάνθρωπα ωράρια, μετατρέποντας τους αφελείς και αμόρφωτους εργάτες εύκολη λεία της κομμουνιστικής προπαγάνδας. Δε μπορεί να παραβλέψει βέβαια τις σπουδαιότερες κατακτήσεις του συνδικαλιστικού κινήματος

¹⁰⁰ Στράτης Μυριβήλης, «Όταν η Κύπρος γλεντά», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 22 Μαρτίου 1952.

¹⁰¹ Στράτης Μυριβήλης, «Το νησί και τα έργα της θεάς του έρωτα», *Ελληνική Ημέρα*, 23 Μαρτίου 1952.

που με απεργίες και αγώνες κατέκτησε οκτάωρη εργασία, αξιοπρεπές μηνιαίο εισόδημα και σοβαρές αποζημιώσεις σε περίπτωση εργατικού ατυχήματος. Στη συνέχεια εξαιρεί το έργο των εθνικόφρονων συνδικαλιστικών οργανώσεων των αγροτών (Παναγροτική Ένωση Κύπρου/Π.Ε.Κ.) και των εργατών (Νέες Συντεχνίες-Συνομοσπονδία Εργατών Κύπρου/Σ.Ε.Κ.) που ιδρύθηκαν ως αντίποδας των αντίστοιχων αριστερών (Ένωση Κυπρίων Αγροτών/Ε.Κ.Α και Παγκύπρια Συντεχνιακή Επιτροπή/Π.Σ.Ε.-Παγκύπρια Εργατική Ομοσπονδία/Π.Ε.Ο.)¹⁰² τις οποίες δεν κατονομάζει. Αναφέρεται ονομαστικά στους Χαρίδημο Χατζηχάρο¹⁰³ και Μιγάλην Πισσάν¹⁰⁴ και τη σημαντική συμβολή τους όχι μόνο στη διεκδίκηση των εργατικών δικαιωμάτων αλλά και στον αγώνα τους ενάντια στην Αγγλική Κατοχή και τη σλαβική προπαγάνδα. Προτείνει μάλιστα την επένδυση κεφαλαίου από Έλληνες επιχειρηματίες για τη δημιουργία Ελληνοκυπριακών εταιρειών, όπου υπάρχει πολύ ανεκμετάλλευτο έδαφος και τις εισαγωγές ελληνικών προϊόντων στην κυπριακή αγορά, όπως τσιμέντα, γεωργικά εργαλεία κ.λπ. Ψέγει το Ελληνικό κράτος ακόμα μια φορά για την αδιαφορία και την απουσία του από την Κύπρο στις πιο κρίσιμες στιγμές της Ιστορίας της.¹⁰⁵

Με μια γλαφυρή περιγραφή των δασών της Κύπρου ο Μυριβήλης στο επόμενο του άρθρο απεικονίζει τις φυσικές ομορφιές του νησιού, ισάξιες των ιστορικών και αρχαιολογικών της μνημείων.¹⁰⁶

Ο Μυριβήλης στο άρθρο του «Η Αγγλική προπαγάνδα» εστιάζει στις μεταρρυθμίσεις της Αγγλικής Κυβέρνησης στην παιδεία με σκοπό την ιδεολογική απομάκρυνση των νέων από τον πόθο της ένωσης, μια συστηματική μέθοδος όπως ανέφερε και σε προηγούμενο άρθρο του με την οποία ελέγχει και κατευθύνει τη διδακτέα ύλη με βάση τις πολιτικές της σκοπιμότητες. Διορίζει τους δασκάλους, τους οποίους εκπαιδεύει στο Διδασκαλείο Μόρφου και παρέχει με δικά της έξοδα τρίμηνη εκπαίδευση στην Αγγλία,

¹⁰² Παπαπολυβίου, «Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο» *ό.π.*, σ.514-515.

¹⁰³ Συνδικαλιστής, διετέλεσε γενικός γραμματέας της Π.Ε.Κ. και βουλευτής του «Πατριωτικού Μετώπου» και αργότερα της «Προοδευτικής Παρατάξεως». *Πενήντα χρόνια Κυπριακού Κοινοβουλίου. Οι αντιπρόσωποι του λαού*, Υπηρεσία Ερευνών, Μελετών και Εκδόσεων, Βουλή των Αντιπροσώπων, Λευκωσία 2010, σ. 261 στο <https://www.parliament.cy/images/media/assetfile/VIVLIO%2050HRONA.pdf> (ημερομηνία ανάκτησης: 06 Ιανουαρίου 2023).

¹⁰⁴ Διετέλεσε Γενικός Γραμματέας της Σ.Ε.Κ., πήρε μέρος στον απελευθερωτικό αγώνα, διορίστηκε Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Αλεξάνδρεια. Ηλεκτρονική Εγκυκλοπαίδεια Polignosi, λήμμα Πισσάς Μιγάλη, <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=8871&-V=limmata> (ημερομηνία ανάκτησης 06 Ιανουαρίου 2023).

¹⁰⁵ Στράτης Μυριβήλης, «Ο κομμουνισμός στην Κύπρο», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 30 Μαρτίου 1952.

¹⁰⁶ Στράτης Μυριβήλης, «Τα δάση της Κύπρου», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 3 Απριλίου 1952.

διανέμει δωρεάν βιβλία γραμμένα με βάση την αγγλική πολιτική γραμμή, ενώ απαγορεύει τη διανομή ελληνικών βιβλίων που περιέχουν εθνικό περιεχόμενο ή αναφέρονται στην ιστορία και τους αγώνες των Κυπρίων.¹⁰⁷ Επιπρόσθετα δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για όσους επιλέξουν να σπουδάσουν στα Αγγλικά Πανεπιστήμια προσφέροντας γενναιόδωρες χορηγίες σε αντίθεση με τους επιστήμονες που προέρχονται από ελληνικά πανεπιστήμια. Επιπλέον η λειτουργία αγγλικών σχολών σε μεγαλοπρεπή κτίρια πλήρως εξοπλισμένα που εγγυώνται ένα θετικό βιοποριστικό μέλλον προσελκύουν μεγάλη μερίδα ελληνοπαιδιών. Στην προπαγάνδα της αγγλικής κυβέρνησης προσθέτει και την έκδοση ενημερωτικών εντύπων για τους ξένους τουρίστες με ψευδή στοιχεία τόσο για την εθνική ταυτότητα των κατοίκων του νησιού, αφού οι Έλληνες Κύπριοι χαρακτηρίζονται ως «ελληνόφωνοι κάτοικοι», αποσιωπώντας τη μακραίωνη ιστορία του νησιού που αποδεικνύει την ελληνικότητά του, όσο και για τα ποσοστά που αφορούν στον αριθμό των κατοίκων από κάθε κοινότητα, παραποιώντας την επίσημη έκθεση του αγγλικού υπουργείου αποικιών. Την επιζήμια προπαγάνδα της αποικιοκρατίας προσπαθεί να αποτρέψει με τη δράση της η Εθνική Νεολαία (Παγκύπρια Εθνική Οργάνωσις Νέων/Π.Ε.Ο.Ν.),¹⁰⁸ μοιράζοντας αντίτυπα των εκδόσεων της Εθναρχίας και ενημερώνοντας τους περιηγητές για τη δίκαιη ενωτική αξίωση του Κυπριακού λαού. Κατηγορεί για τη στενή συνεργασία με τον Αποικιακό Γραμματέα τον Στέλιο Παυλίδη, Γενικό Εισαγγελέα της Αποικιακής Κυβέρνησης¹⁰⁹ και τον Ιωάννη Κληρίδη¹¹⁰ που ενώ στην προηγούμενη επίσκεψη του Μυριβήλη κατείχε το αξίωμα του Δημάρχου Λευκωσίας, στο οποίο αναδείχτηκε με τη στήριξη του Α.Κ.Ε.Λ., τον βρήκε τώρα Σύμβουλο της Αγγλικής Κυβέρνησης.¹¹¹

Ο Μυριβήλης γοητευμένος από την όμορφη διαδρομή από τη Λευκωσία στην Κερύνεια αφιερώνει και δεύτερο άρθρο περιγράφοντας τις φυσικές ομορφιές και τα ιστορικά μνημεία που συναντά στο δρόμο του. Με αφορμή την επίσκεψή του στο κάστρο της Κερύνειας επαινεί την Αγγλική Κυβέρνηση για τη δημιουργία αστυνομικού σώματος

¹⁰⁷ Η Εθναρχία αυτή την περίοδο ιδρύει περισσότερα κατηχητικά σχολεία στα οποία οι μαθητές διδάσκονταν όσα οι δάσκαλοι στα σχολεία εμποδίζονταν από την Αποικιακή Κυβέρνηση να διδάξουν: πίστη στον χριστιανισμό και στην Ελλάδα, διατήρηση την ενωτικής γραμμής και άρνηση του κομμουνισμού. Κωνσταντίνου, *Ο Αντίκτυπος...*, ό.π., σ.315.

¹⁰⁸ Παπαπολυβίου, «Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο» ό.π., σ.520.

¹⁰⁹ Δικηγόρος, βουλευτής, μέλος του νομοθετικού συμβουλίου. Ήταν ο πρώτος Κύπριος που ανέλαβε το αξίωμα του Γενικού Εισαγγελέα. Κουδουνάρης, ό.π., τμ. Β', σ.637.

¹¹⁰ Διαπρεπής νομικός, πολιτευτής και αρθρογράφος. Διετέλεσε δήμαρχος Λευκωσίας, μέλος Εκτελεστικού Συμβουλίου, Νομικός Σύμβουλος της Αρχιεπισκοπής, πατέρας του πρώην Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας. Κουδουνάρης, ό.π., τμ.Α', σ.320-321.

¹¹¹ Στράτης Μυριβήλης, «Η Αγγλική προπαγάνδα» *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 5 Απριλίου 1952.

πρώτης τάξεως, που εδρεύει εκεί και το οποίο παρότι αποτελείται από ένα ετερόκλητο συνονθύλευμα Ελλήνων, Τούρκων και Αρμένιων αστυνομικών εντούτοις υπάρχει συνεργασία, πειθαρχία και άψογη συναδελφосύνη μεταξύ των μελών της. Το ίδιο θαύμα πέτυχε και στο δικαστικό σώμα¹¹², τα μέλη του οποίου προέρχονται από όλα τα έθνη που κατοικούν το νησί και, όπως επιβεβαιώνει ο Έλληνας πεζογράφος που παρακολούθησε μια δίκη, δικάζουν χωρίς προκαταλήψεις και εθνικιστικές μεροληψίες¹¹³.

Τη λαχτάρα του κυπριακού λαού για πνευματική κατάκτηση διαπίστωσε ο Μυριβήλης όταν οι παραστάσεις που δόθηκαν κατά την πρώτη επίσκεψή του με το Εθνικό θέατρο αποτέλεσαν σταθμό «ψυχικής εξάρσεως» για την εθνική και πνευματική ζωή του τόπου. Εξίσου έντονη ήταν όμως η οργή και η απογοήτευση του κυπριακού κοινού, συνεχίζει, όταν αξιόλογοι θίασοι παρουσίασαν έργα στα οποία η Ελλάδα προβλήθηκε ως ένα κράτος λωποδυτών ή όταν άθλια μπουλούκια θεατρίνων και τυχάρπαστων δημοσιογράφων διέσυραν την εικόνα του ελληνικού έθνους, ενισχύοντας την ανθελληνική προπαγάνδα των Βρετανών είχε δηλώσει σε προηγούμενο άρθρο του. Στις προσπάθειες πνευματικής αναγέννησης του νησιού σημαντικό ρόλο διαδραματίζει το Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου, στο οποίο αφιερώνει και το άρθρο του ο Μυριβήλης για να κάνει γνωστές τις θυσίες των Κυπρίων με σκοπό να αναπληρώσουν όσα το κράτος αδυνατεί να τους προσφέρει. Μια αξιέπαινη αντίδραση στις ανούσιες κοινωνικές συγκεντρώσεις όπου ξοδεύονται πολλά λεφτά για την ματαιοδοξία του γυναικόκοσμου αποτελεί η δράση του Λυκείου Ελληνίδων Αμμοχώστου, τα μέλη του οποίου εργάζονται άοκνα για σκοπούς εθνικούς, φιλανθρωπικούς και καλλιτεχνικούς. Στην πολυσχιδή του δράση αναφέρει μεταξύ άλλων και την καθιέρωση του «Βραβείου Παλαμά» εις μνήμην του Έλληνα ποιητή, του «Περσεφόνειου Βραβείου» εις μνήμην της ευεργέτιδάς του, παιδαγωγού, ερευνήτριας, πρωτοπόρου του γυναικείου κινήματος Περσεφόνης Παπαδοπούλου¹¹⁴ και του «Κυριακίδειου Βραβείου» προς τιμήν του Κύπριου Μαραθωνοδρόμου Στέλιου Κυριακίδη¹¹⁵, ενώ έχει εργαστεί σκληρά για ενίσχυση του Ελληνικού Στρατού. Τρανή απόδειξη για την εθνική του δράση αποτελεί

112 Το νομικό σύστημα, βασισμένο στις αρχές που ίσχυαν στη Μεγάλη Βρετανία, εδραιώθηκε στην Κύπρο και η βρετανική δικαιοσύνη, γρήγορη και αμερόληπτη, έχαιρε του σεβασμού των Κυπρίων και ποτέ δεν υπέστη την έντονη κριτική, ακόμα και από τα εθνικιστά στοιχεία. Crouzet, *ό.π.*, σ.50-51.

113 Στράτης Μυριβήλης, «Η Ρωμαντική Κύπρος» *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 6 Απριλίου 1952.

114 Γ. Χατζηκωστής, *Διακριθέντες Πάφιοι του εικοστού αιώνα*, Λευκωσία 2022, σ.205-207.

115 Κύπριος αθλητής, διακρίθηκε σε πανελλήνιους και βαλκανικούς αγώνες, έλαβε μέρος στους Ολυμπιακούς του 1936 και 1948, και κέρδισε τον Μαραθώνιο της Βοστώνης το 1946. Στο ίδιο, σ.116-118.

και η αναστολή της λειτουργίας του από την Αγγλική Κυβέρνηση κατά τη διάρκεια της εξέγερσης τον Οκτώβριο του 1931.¹¹⁶ Ο Μυριβήλης κλείνοντας αναφέρει ως κύριο εμπυχωτή και χορηγό τον Παναγιώτη Ιωάννου.¹¹⁷

Η αποστολή του Μυριβήλη στην Κύπρο ολοκληρώνεται με τέσσερα άρθρα κάτω από τον γενικότερο τίτλο «Η Πνευματική Κύπρος», στο καθένα από τα οποία παρουσιάζει έναν Κύπριο καλλιτέχνη που υπηρετεί από διαφορετικό μετερίζι την Τέχνη. Τη μουσική ιδιοφυΐα της Κύπρου Σόλωνα Μιχαηλίδη¹¹⁸ φιλοξενεί στο μέρος Α΄. Ο γνωστός μουσικοσυνθέτης με σπουδές στη Γαλλία, που παρουσίασε έργα του σε Αγγλία και Γενεύη, επιλέγει να επιστρέψει στην πατρίδα του, εγκαθίσταται στη Λεμεσό και δουλεύει ως Διευθυντής του Ωδείου και καθηγητής μουσικής του Γυμνασίου της. Η αγάπη του για το λαό και ο αγώνας για να ανεβάσει το πνευματικό επίπεδο της γης που τον γέννησε αλλά και η άρνησή του να διαφημίσει τις δυνάμεις του σε μια πιο εύκολη επιλογή κάποιας ευρωπαϊκής πόλης, συγκινούν τον Μυριβήλη. Η πρόσκληση που δέχεται να παρακολουθήσει το ορατόριο του Χάιντν «Δημιουργία» εκτελεσμένο από ντόπια στοιχεία σε μια μέτρια επαρχιακή πόλη προκαλεί μεγάλη έκπληξη στον Έλληνα λογοτέχνη, δημιουργώντας του απορίες ως προς το επίπεδο της παράστασης που θα παρακολουθούσε. Η ανέλπιστα μεγάλη εντύπωση που του κάνει τον ωθεί να παρακολουθήσει κάθε παράσταση του έργου στις διάφορες πόλεις του νησιού, θεωρώντας ότι είναι ένας θρίαμβος που δικαιώνει τον χρόνο που αφιέρωσε ο μάεστρος σε αμέτρητες πρόβες με 50 μέλη χορωδία και 35 μουσικούς, ένα ετερόκλητο πλήθος από επαγγελματίες και ερασιτέχνες, οι οποίοι παρουσίασαν ως ένα πειθαρχημένο σύνολο ένα μοναδικό θέαμα. Χαρά προκάλεσε στον Μυριβήλη και η θρησκευτική κατάνυξη με την οποία ένα εξίσου ανομοιογενές κοινό παρακολούθησε το ορατόριο του Χάιντν. Θεωρώντας χρέος του ο συγγραφέας να τους τιμήσει για το θαύμα που κατόρθωσαν, ονοματίζει τους συντελεστές έναν προς έναν ενώ στη συνέχεια παραθέτει τα έργα του Κύπριου καλλιτέχνη που «τιμά όχι μόνο το σκλαβωμένο νησί της πατρίδας του αλλά και ολόκληρο τον νεοελληνικό πολιτισμό»¹¹⁹

¹¹⁶ Στράτης Μυριβήλης, «Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 12 Απριλίου 1952.

¹¹⁷ Μεγαλέμπορος, μεγαλοκτηματίας και μεγάλος ευεργέτης των Ελληνικών Εκπαιδευτηρίων Αμμοχώστου. Κουδουνάρης, *ό.π.*, σ.260.

¹¹⁸ *Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια*, Φιλόκυπρος, τμ.10, Λευκωσία 1989, σ. 96-97.

¹¹⁹ Στράτης Μυριβήλης, «Η Πνευματική Κύπρος.Ιον», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 23 Απριλίου 1952.

Στο Μέρος Β' για τους πνευματικούς ανθρώπους της Κύπρου παρουσιάζει τον ζωγράφο Γεώργιο Πολ. Γεωργίου, για τον οποίο γίνεται λόγος και σε προηγούμενα άρθρα του. Πληροφορεί τους αναγνώστες για την ξαφνική μεταστροφή του στην Τέχνη και την οριστική εγκατάλειψη της δικηγορίας μετά από δώδεκα χρόνια. Παραθέτει μια κριτική για το έργο του από τον καθηγητή της κλασικής αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, Τζον Ντάβιντσον, στην οποία φαίνεται η υποδοχή του έργου του από τους κύκλους των διανοούμενων της Αγγλίας, όπως και κριτικές που δημοσιεύτηκαν στις αγγλικές εφημερίδες *Όξφορντ Τάιμς* και *Όξφορντ Μέιλ* ενώ παράλληλα αναφέρει και την έκθεση έργων του στο Παρίσι και το Δουβλίνο. Το γραφικό ατελιέ του βρίσκεται σε ένα μεσαιωνικό ερειπωμένο παλάτι στην αγαπημένη του Αμμόχωστο, ανεξάντλητη ζωγραφική πηγή για τον καλλιτέχνη. Ευχή του η τέχνη, υπερβαίνοντας πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις, να λειτουργήσει συνεκτικά, ευχή που βρίσκει σύμφωνο και τον Μυριβήλη, φτάνει να υπάρχει εθνική συσπείρωση και απελευθέρωση από κάθε δυνάστη.¹²⁰

Ο Μυριβήλης προσκεκλημένος σε μια έκθεση υπό την αιγίδα του Βρετανικού Συμβουλίου εκπλήσσεται από την απουσία μελών της ελληνικής κοινότητας, που όπως πληροφορείται είναι συνηθισμένη σε επίσημες αγγλικές εκδηλώσεις ως αντίποινα στην άρνηση των αγγλικών αρχών να στηρίξουν αντίστοιχες ελληνικές καλλιτεχνικές εκδηλώσεις. Τα εκθέματα είναι δημιουργήματα του νεαρού Βαλεντίνου Χαραλάμπους,¹²¹ ο οποίος ασχολείται εκτός από τη ζωγραφική και με την τέχνη της αγγειοπλαστικής, τέχνη πατροπαράδοτη αφού ο καλλιτέχνης είναι η τέταρτη γενεά στην οικογένεια που ασχολείται με τη λαϊκή αυτή τέχνη. Για να μπορέσει να έχει μια εξελικτική πορεία παρακολούθησε σπουδές στη Σχολή Καλών Τεχνών στο Λονδίνο, όπου μαθήτευσε κοντά σε μεγάλους καλλιτέχνες. Εμπλουτίζοντας το καλαισθητικό υπόβαθρο που του παρείχε η λαϊκή παράδοση εμφύσησε στα έργα του πρωτότυπες φόρμες και ατομικά στοιχεία με αποτέλεσμα να αναγνωρισθεί η δουλειά του σε Αγγλία και Γαλλία. Ο Βαλεντίνος Χαραλάμπους, σε μια επίσκεψη του Μυριβήλη στο πατρικό σπίτι του, μακριά από τις κοσμικότητες και τις επισημότητες, μίλησε με σεμνότητα,

¹²⁰ Στράτης Μυριβήλης, «Η Πνευματική Κύπρος. 2^ο», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 24 Απριλίου 1952.

¹²¹ Αγγειοπλάστης και κεραμίστας με σπουδές στην Αγγλία. Διετέλεσε Διευθυντής του Τμήματος κεραμικής της Κρατικής Ακαδημίας Καλών Τεχνών του Ιράν. Έλαβε μέρος σε εκθέσεις στο Λονδίνο, Βαγδάτη, Αθήνα, Ουάσιγκτον και Κύπρο, *Κύπριοι Καλλιτέχνες*, Εκδόσεις Χρ. Ανδρέου, Λευκωσία 1982-1983, σ.238-239.

όπως λέει ο Έλληνας πεζογράφος, για την πορεία του στην τέχνη, τα ιδανικά και τις προσδοκίες του.¹²²

Στη νέα λογοτεχνική γενιά ψάχνει ο Μυριβήλης να εντοπίσει την ψυχή της Κύπρου αφού δεν υπάρχει πιο γνήσια μορφή έκφρασης. Ο Κυπριακός πολιτισμός είναι από τα αρχαία χρόνια προσανατολισμένος στον Ελληνικό, απ' όπου εκπορεύονται τα ρεύματα, τα εκφραστικά μέσα, η ιδεολογική μορφή και το περιεχόμενο των λογοτεχνικών έργων και όλες οι προσπάθειες της αγγλικής προπαγάνδας να παρεκταπεί η ψυχική και πνευματική ζωή της Κύπρου από τη φυσική της κοίτη αποδείχτηκαν επί ματαίω με το αποτέλεσμα του Ενωτικού δημοψηφίσματος αλλά και με τα μοτίβα της κυπριακής λογοτεχνίας, στα οποία κεντρική θέση κατέχει ο πόθος για εθνική ελευθερία. Με αυτό το σκεπτικό ο Έλληνας λογοτέχνης επιλέγει να κλείσει τη σειρά των άρθρων του για την Πνευματική Κύπρο με τη δημοσίευση ενός ποιήματος του νεαρού ζωγράφου και ποιητή Μίκη Α. Μιχαηλίδη αποδεικνύοντας την έλξη που ασκεί η Αθήνα στους νέους λογοτέχνες της Κύπρου. Ο Μυριβήλης διαπιστώνει ότι τον ίδιο καημό τραγουδούν και οι νέοι λογοτέχνες στα νεωτερικά τους ποιήματα και οι ποιητάρηδες στα απλοϊκά τους τραγούδια. Και διερωτάται πότε θα φτάσει η κραυγή της Κύπρου στην καρδιά των ισχυρών του χρήματος και των όπλων.

Ως πότε ο Αγγλικός λαός, ο πιο ελεύθερος λαός της γης, θα επιτρέπει στο κράτος του να κρατεί σκλαβωμένο τον πιο ελεύθερο λαό της Ελλάδας;¹²³

Στις εντυπώσεις του από το ταξίδι αυτό ο Μυριβήλης απογυμνώνεται μπροστά στον αναγνώστη επιτρέποντας του να διεισδύσει στις σκέψεις του, να αφουγκραστεί τις ευαισθησίες του, να ψηλαφήσει τις αδυναμίες του. Δεν έχει απεκδυθεί βέβαια τον ρόλο του αντικομμουνιστή, αφού οι πολιτικές του αντένες ευαίσθητες στην κομμουνιστική δράση, εντοπίζουν με ειδέχθεια την αριστερή ιδεολογία, τον έντονο όμως αποτροπιασμό του πλέον προκαλεί η βρετανική αδιαφορία απέναντι στον ελληνισμό της Κύπρου, που αποτελεί τροφό τόσο για την τουρκική προκλητικότητα όσο και για την άνοδο του κομμουνιστικού ρεύματος. Το ασφαλέστερο συμπέρασμα που μπορεί όμως κανείς να εξάγει είναι ότι ο Μυριβήλης στη δεύτερη αυτή επίσκεψή του έχει αναπτύξει ισχυρούς δεσμούς με το νησί, δεσμούς πνευματικούς, φιλικούς και δεσμούς

¹²² Στράτης Μυριβήλης, «Η Πνευματική Κύπρος. 3^ο», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 25 Απριλίου 1952.

¹²³ Στράτης Μυριβήλης, «Η Πνευματική Κύπρος. 4^ο», *Ελληνική Ημέρα*, Αθήνα 27 Απριλίου 1952.

αγάπης που είναι όμως αμφίδρομοι όπως διαπιστώνουμε μέσα από τις εφημερίδες που παρακολουθούν στενά τις κινήσεις του.

3.2.2. Η δεύτερη επίσκεψη του Στράτη Μυριβήλη στην Κύπρο μέσα από τα δημοσιεύματα των κυπριακών εφημερίδων.

Το πρόγραμμα των διαλέξεών του διακεκριμένου λογοτέχνη συμπεριλαμβάνει όλες τις πόλεις της Κύπρου. Σε διάστημα μίας βδομάδας, από τις 3 μέχρι τις 10 Φεβρουαρίου, δίνει πέντε συνολικά διαλέξεις: στις 3 Φεβρουαρίου στο κινηματοθέατρο «Παλλάς» στη Λάρνακα δίνει διάλεξη με θέμα «Ταΰγετος, το αρσενικό βουνό», ενώ στις 5 Φεβρουαρίου στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, υπό την αιγίδα του Ε.Π.Ο.Κ., μιλά για τον Παλαμά. Τίτλος της διάλεξής «Η πρώτη και τελευταία λάμπα του Παλαμά». Ο Στράτης Μυριβήλης τυγχάνει εγκάρδιας φιλοξενίας από τον Ε.Π.Ο.Κ. και τον πρόεδρο του Ομίλου Κωνσταντίνο Σπυριδάκι που παραθέτουν δεξίωση προς τιμήν του στις 4 Φεβρουαρίου στο ξενοδοχείο «Κατσελλή Κηρυνείας».¹²⁴

Στις 6 Φεβρουαρίου επισκέπτεται την Κερύνεια και μιλά στη Λέσχη «Πάτρια Κηρυνείας» για τις «Ιερές τέχνες του έθνους». Την επομένη βρίσκεται πάλι στην Λευκωσία στο Σωματείο Νέων «Τράστ» για να μιλήσει για τον Ταΰγετο. Πρώτη φορά παρευρίσκεται στην Πάφο στις 10 Φεβρουαρίου, στο πλαίσιο των Παλαμικών Γιορτών που διοργανώνονταν κάθε χρόνο στην πόλη με πρωτοβουλία του τότε δημάρχου της πόλης, Χριστόδουλου Γαλατόπουλου.¹²⁵ Ο δήμαρχος Πάφου στην προσφώνησή του μεταφέρει τον ενθουσιασμό των πολιτών για την επίσκεψη του Στράτη Μυριβήλη. Ο Δήμος Πάφου παραθέτει γεύμα προς τιμή του Μυριβήλη στο ξενοδοχείο «Νέος Όλυμπος». Σύμφωνα με την τοπική εφημερίδα *Νέα Πολιτική Επιθεώρησις* ο συγγραφέας αποκόμισε τις καλύτερες εντυπώσεις για την πόλη από τη διήμερη διαμονή του.¹²⁶

Στις 11 Φεβρουαρίου ο Έλληνας πεζογράφος τιμά με την παρουσία του την πόλη της Λεμεσού. Επισκέπτεται το Αθηναΐδειο Γυμνάσιο Θηλέων Λεμεσού όπου τυγχάνει

¹²⁴ *Έθνος*, Λευκωσία 6 Φεβρουαρίου 1952.

¹²⁵ *Ελευθερία*, Λευκωσία 2 Φεβρουαρίου 1952.

¹²⁶ Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ιδρυτής της εφημερίδας είναι ο δήμαρχος Χριστόδουλος Γαλατόπουλος. Η εφημερίδα μεταφέρει τα σχόλια που έγραψε ο Μυριβήλης στο βιβλίο του ξενοδοχείου: «Δεν θα ξεχάσω ποτέ την Πάφον που ζει μέσα στον πιο ωραίο Ελληνικό θρύλο. Το πιο ειδυλλιακό τοπίο της Κύπρου. Η αγάπη μου θα παρακολουθεί την Πάφο και τους ανθρώπους της.» *Νέα Πολιτική Επιθεώρησις*, Πάφος, 16 Φεβρουαρίου 1952.

θερμότατης υποδοχής¹²⁷. Το βράδυ της ίδιας μέρας δίνει διάλεξη στην αίθουσα του Δημαρχείου της Λεμεσού, μετά από πρόσκληση του Συνδέσμου Κυριών Λεμεσού¹²⁸ με θέμα «Νους και Καρδιά»¹²⁹, την οποία είχε εκφωνήσει και στην πρώτη του επίσκεψη. Οι τοπικές εφημερίδες *Παρατηρητής*¹³⁰ και *Χρόνος*¹³¹ σχολιάζουν αρνητικά την απουσία εκπροσώπων του κλήρου.

Στις 14 Φεβρουαρίου επισκέπτεται την Αμμόχωστο και το Λύκειο Ελληνίδων Αμμοχώστου και δίνει διάλεξη με θέμα «Ταΰγετος, το αρσενικό βουνό». Για το ίδιο θέμα μιλά και ενώπιον του κοινού της Μόρφου στις 17 Φεβρουαρίου, ως προσκεκλημένος του Ελληνικού Γυμνασίου Μόρφου, στο θέατρο «Πάνθεον».¹³² Την τελευταία του διάλεξη με θέμα «Η πρώτη και τελευταία λάμπα του Παλαμά» δίνει στις 24 Φεβρουαρίου στον Σύλλογο «Ανόρθωσις»¹³³. Την ίδια ομιλία απευθύνει και ενώπιον εκλεκτού ακροατηρίου στη Λάρνακα, στο κέντρο «4 Φανάρια», σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας *Αλήθεια* στις 25 Φεβρουαρίου 1952, στη στήλη «Η ηχώ της Λάρνακος», χωρίς όμως να αναφέρεται η ακριβής ημερομηνία της διοργάνωσης¹³⁴.

Το συμπέρασμα που μπορεί κανείς να εξάγει από την απήχηση των διαλέξεων αυτών και την ανταπόκριση των πολιτών έτσι όπως περιγράφονται στα δημοσιεύματα των εφημερίδων είναι η ιδιαίτερη αγάπη που τρέφουν οι Κύπριοι για την Ελλάδα. Ο ενθουσιασμός, τα χειροκροτήματα και η συγκίνηση του κοινού φανερώνουν τον άρρηκτο δεσμό των κατοίκων του νησιού με τον ελληνικό πολιτισμό.¹³⁵ Την ίδια άποψη επιβεβαιώνει και ένα άλλο δημοσίευμα, στο οποίο περιγράφεται ένα απλό, καθημερινό επεισόδιο με πρωταγωνιστές τον ίδιο τον Μυριβήλη και ένα πλανόδιο πωλητή. Ο πωλητής όταν αντιλαμβάνεται ότι ενώπιόν του βρίσκεται ο γνωστός λογοτέχνης εκφράζει, σύμφωνα με το δημοσίευμα, εγκάρδια τον θαυμασμό του.¹³⁶ Σημαντική είναι και η μαρτυρία του ίδιου του Μυριβήλη για ένα παρόμοιο περιστατικό κατά την επίσκεψή του στο χωριό Πυργά, τον Φεβρουάριο του 1952, όπου «ένας ωραίος γέρος με κάτασπρα μακριά γένια και με τις κυπριώτικες “ποδίνες”» βαθιά

¹²⁷ *Πρωτεύουσα*, Λευκωσία, 11 Φεβρουαρίου 1952.

¹²⁸ *Χρόνος*, Λεμεσός, 9 Φεβρουαρίου 1952.

¹²⁹ *Νέα Εσπερινή*, Λεμεσός, 18 Φεβρουαρίου 1952.

¹³⁰ *Παρατηρητής*, Λεμεσός, 14 Φεβρουαρίου 1952.

¹³¹ *Χρόνος*, Λεμεσός, 16 Φεβρουαρίου 1952.

¹³² *Έθνος*, Λευκωσία, 14 Φεβρουαρίου 1952.

¹³³ *Ελευθερία*, Λευκωσία, 21 Φεβρουαρίου 1952.

¹³⁴ *Αλήθεια*, Λευκωσία, 25 Φεβρουαρίου 1952.

¹³⁵ *Έθνος*, Λευκωσία, 6 Φεβρουαρίου 1952. *Φωνή της Κύπρου*, Λευκωσία, 9 Φεβρουαρίου 1952.

Χρόνος, Λεμεσός, 16 Φεβρουαρίου 1952.

¹³⁶ *Έθνος*, Λευκωσία, 3 Φεβρουαρίου 1952.

συγκινημένος τον αγκαλιάζει και τον φιλά, εξομολογούμενος ότι «Τάμα το είχα, γιε μου, να φιλήσω έναν Έλληνα»¹³⁷. Δεν είναι βέβαια τυχαίο το γεγονός, αν αναλογισθεί κανείς το σύντομο χρονικό διάστημα που χωρίζει τη δεύτερη επίσκεψη του Μυριβήλη με το δημοψήφισμα του Κυπριακού λαού το 1950 με το οποίο αξιώνει την ένωσή του με την Ελλάδα.¹³⁸ Αξιοπρόσεκτο βέβαια είναι και το ότι το κοινό στο οποίο απευθύνεται ο Μυριβήλης στις διαλέξεις του είναι ως επί το πλείστον, το ίδιο με αυτό της προηγούμενης του επίσκεψης, όχι τυχαίο γεγονός αφού εκπροσωπούν τη μερίδα των εθνικόφρονων.

Άλλο κάτι που κεντρίζει το ενδιαφέρον του μελετητή είναι ότι στον τύπο της εποχής δεν αποτυπώνονται έντονες αντιδράσεις στις ομιλίες του Μυριβήλη. Στην πρώτη επίσκεψη η αντικομμουνιστική προπαγάνδα του προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων. Στη μόνη περίπτωση που συναντούμε δημοσίευμα σε εφημερίδα με αριστερίζοντα προσανατολισμό αυτή τη φορά είναι όταν ο Μυριβήλης επαναλαμβάνει μία από τις ομιλίες που εκφώνησε και το 1947, με θέμα «Νους και Καρδιά». Στην εφημερίδα *Νέος Δημοκράτης*, με ημερομηνία 28 Φεβρουαρίου 1952, σε άρθρο που υπογραφεί ο Π.Μ. με τίτλο «Για την Υπεράσπιση της ειρήνης και της αλήθειας», προς τον Μυριβήλη, ο αρθρογράφος απαντώντας στον συγγραφέα γράφει ότι η Ρωσία όχι μόνο δεν είναι εχθρός της ειρήνης, όπως υποστήριζε στη διάλεξή του, αλλά αντίθετα προάγει την ειρήνη και τον πολιτισμό, παραθέτοντας τεκμήρια, τα οποία σύμφωνα με τον ίδιο, στηρίζουν επαρκώς την άποψή του.¹³⁹

¹³⁷ Πέτρος Παπαπολυβίου, «Η Λάρνακα του Μυριβήλη», *ό.π.*, σ.253-254.

¹³⁸ Γεωργής, *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο...*, *ό.π.*, σ.129-131.

¹³⁹ *Νέος Δημοκράτης*, Λευκωσία 28 Φεβρουαρίου 1952.

3.3. Η τρίτη επίσκεψη του Στράτη Μυριβήλη στην Κύπρο

Την τρίτη φορά που ο Στράτης Μυριβήλης επισκέπτεται το νησί, η αποστολή του είναι σαφώς διαφοροποιημένη. Ο λογοτέχνης, ως ανταποκριτής της εφημερίδας *Καθημερινή* στο νησί, καταγράφει τις εντυπώσεις του από την ελεύθερη Κύπρο, όταν πια τον Φεβρουάριο του 1959 οι συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου είχαν υπογραφεί και η Κύπρος αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο κράτος. Η εφημερίδα φιλοξενεί τα άρθρα του σε πρωτοσέλιδη στήλη και οι υπερμεγέθεις τίτλοι ξεχωρίζουν με την πρώτη ματιά.

3.3.1. Τα άρθρα του Στράτη Μυριβήλη στην *Καθημερινή*

Στο πρώτο του άρθρο με τίτλο «Πρώτες εντυπώσεις από την ελεύθερη Κύπρο» ο Μυριβήλης ανακαλεί στη μνήμη του τις προηγούμενες επισκέψεις του στο νησί. Συγκρίνοντας την κατάσταση στην οποία βρισκόταν η Ελλάδα μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και το τέλος του εμφυλίου με την εικόνα της ευημερούσας κοινωνίας της Κύπρου, ομολογεί τα αισθήματα πίκρας και παράπονου που ένιωθε αντικρίζοντας την ευμάρεια και την αφθονία που επικρατούσε στο νησί, σε σημείο μάλιστα που αμφισβητούσε το γνήσιο πατριωτικό αίσθημα των Κυπρίων, θεωρώντας το κενό περιεχομένου. Συνεχίζοντας πιο κάτω αναφέρει ότι πιο αποκαρδιωτική ήταν η στάση των κομμουνιστών απέναντι στον ίδιο και τον θίασο του *Εθνικού Θεάτρου* κατά την πρώτη του επίσκεψη, αποκαλύπτοντας μάλιστα ότι δέχτηκε έμμεσα απειλές. Κλείνοντας την πρώτη αυτή ανταπόκριση αλλάζει το ύφος του κειμένου, το οποίο αποκτά μια ενθουσιώδη και πατριωτική χροιά. Με αφορμή τα νέα ιστορικά δεδομένα επισκέπτεται για τρίτη φορά την Κύπρο για να ζήσει από κοντά την ατμόσφαιρα των γεγονότων και να ξαναβρεί την πραγματική ελληνική ψυχή του νησιού που τόλμησε να υψώσει το ανάστημά της και να αναμετρηθεί με την παντοδύναμη Βρετανική Αυτοκρατορία.¹⁴⁰

Στο δεύτερο άρθρο του με τίτλο «Οι τρεις παράγοντες της νίκης των Κυπρίων, ο Νους-ο Στρατιώτης- η Ψυχή του λαού» μιλά με θαυμασμό για τη σκληρή μάχη που έδωσε ο Κυπριακός λαός με τους Άγγλους κατακτητές παρά τα πενιχρά μέσα που διέθετε. Καθορίζει τους τρεις πυλώνες της επιτυχίας του αγώνα: την πολιτική ηγεσία στο

¹⁴⁰ Στράτης Μυριβήλης, «Πρώτες Εντυπώσεις από την Ελεύθερη Κύπρο», *Καθημερινή*, Αθήνα 12 Μαρτίου 1959.

πρόσωπο του Εθνάρχη Μακάριου, τη στρατιωτική οργάνωση του αγώνα από τον στρατηγό Γεώργιο Γρίβα Διγενή και τρίτο και σημαντικότερο παράγοντα, τον ελληνικό λαό της Κύπρου: τους άντρες, τις γυναίκες αλλά κυρίως τα παιδιά που με πατριωτική συνείδηση, σοβαρότητα, υψηλό αίσθημα ευθύνης παρά τους κινδύνους που εγκυμονούσε η εμπλοκή τους στον αγώνα, σαν ένα κοπάδι από οργισμένα μελίσσια, κέντριζαν τους Άγγλους στρατιώτες, υπέμειναν τα βασανιστήρια αποτελώντας έτσι το πιο ελπιδοφόρο κομμάτι της Ε.Ο.Κ.Α.(Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών).¹⁴¹

Τα δύο επόμενα άρθρα του αναφέρονται στην επίσκεψή του στο μοναστήρι του Μαχαιρά. Το πρώτο μέρος, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί περιηγητικό κείμενο. Γοητευμένος από το ελληνικό, όπως το χαρακτηρίζει, τοπίο περιγράφει τα παιχνιδίσματα της φύσης. Στη συνέχεια πληροφορεί τον αναγνώστη για το μοναστήρι, αναφερόμενος στην αρχιτεκτονική του και την παράδοση που σχετίζεται με την ανέγερση του.¹⁴² Στο δεύτερο μέρος η περιγραφή αρχικά περιορίζεται στον χώρο του κρησφύγετου. Εθνική υπερηφάνεια και πατριωτικό παλμό αποκτά ο λόγος του όταν πλέον αναφέρεται στο πρόσωπο του Γρηγόρη Αυξεντίου και στην ηρωική του θυσία. «Επική μονομαχία ενός Έλληνα με εβδομήντα εχθρούς» χαρακτηρίζει την πολύωρη μάχη. Θεωρεί την απάντηση του Αυξεντίου ως ιστορική συνέχεια άλλων παραδειγμάτων αυτοθυσίας της ελληνικής μακραίωνης ιστορίας, όπως της μάχης των Θερμοπυλών, της μάχης στο Χάνι της Γραβιάς και στην ιστορική Μονή Αρκαδίου. Κλείνοντας το άρθρο του εξαιρεί την ευρηματικότητα των πολεμιστών της Ε.Ο.Κ.Α. περιγράφοντας τα αυτοσχέδια όπλα που χρησιμοποίησαν στον αγώνα ενάντια στην πάνοπλη Αγγλική Αυτοκρατορία.¹⁴³

Στις 20 Μαρτίου 1959 η Λευκωσία υποδέχεται για πρώτη φορά τους αντάρτες της Ε.Ο.Κ.Α. που κατεβαίνουν από τα βουνά. Το γεγονός αυτό αφηγείται ο Μυριβήλης ως αυτόπτης μάρτυρας. Με γλαφυρό τρόπο περιγράφει την πανηγυρική ατμόσφαιρα, τις κωδωνοκρουσίες, τον ενθουσιασμό του πλήθους, την αδημονία του λαού να υποδεχτεί τους αγωνιστές και την αποθεωτική τελικά υποδοχή τους. Για ακόμη μία φορά τονίζει τον πρωταγωνιστικό ρόλο που διαδραμάτισαν τα νέα παιδιά της Κύπρου στον

¹⁴¹ Στράτης Μυριβήλης, «Οι τρεις παράγοντες της νίκης των Κυπρίων, ο Νους- ο Στρατιώτης- η Ψυχή του λαού», *Καθημερινή*, Αθήνα 12 Μαρτίου 1959.

¹⁴² Στράτης Μυριβήλης, «Στο μοναστήρι του Μαχαιρά, τη φωλιά του Αυξεντίου-Το μαχαίρι της Παναγίας», *Καθημερινή*, Αθήνα 19 Μαρτίου 1959.

¹⁴³ Στράτης Μυριβήλης, «Στην αητοφωλιά του Αυξεντίου-Το τραγούδι του Ζήδρου του Σταυραητού», *Καθημερινή*, Αθήνα 21 Μαρτίου 1959.

απελευθερωτικό αγώνα. Σε όλο αυτό το εορταστικό κλίμα δε διέλαθε της προσοχής του μια τραγική φιγούρα, η φιγούρα μιας μάνας, που εναγωνίως έψαχνε το πρόσωπο του αντάρτη γιου της αναμεσα στο πλήθος, μόνο για να πληροφορηθεί τη θυσία του εν ώρα μάχης. Ο φόρος τιμής, το αντίτιμο της ελευθερίας.¹⁴⁴

Στο άρθρο του, που φέρει ως τίτλο το σπαρτιατικό ρητό «Άμμες δε γ'ήμες...», ο Μυριβήλης εκφράζει τον θαυμασμό του για τη νεολαία της Κύπρου που παρελαύνει περήφανα κρατώντας σημαίες και λάβαρα για τον εορτασμό της εθνικής γιορτής της 25^{ης} Μαρτίου, για πρώτη φορά σε ελεύθερη πατρίδα. Ακόμη μια φορά εγκωμιάζει τον αγώνα των νέων της Κύπρου και τη μεγάλη τους συμβολή στην ευόδωση των εθνικών επιδιώξεων του νησιού.¹⁴⁵ Η παρέλαση πραγματοποιείται στον δρόμο που οι Άγγλοι ονόμασαν «μίλι του θανάτου» αφού συχνά σε αυτό το σημείο αγωνιστές της Ε.Ο.Κ.Α σκότωναν στρατιώτες της Αυτοκρατορίας. Κάνει ιδιαίτερη αναφορά στη μέθοδο δράσης του νεαρού δημοσιογράφου Σαμψών¹⁴⁶. Εντύπωση προκαλεί στον Έλληνα λογοτέχνη και η συμμετοχή αριστερών οργανώσεων στην παρέλαση για τον εορτασμό της εθνικής επετείου, στους οποίους, όπως σχολιάζει, «η Ε.Ο.Κ.Α. έβαλε γνώση». Οι πολιτικές πεποιθήσεις του Μυριβήλη είναι γνωστές, γι' αυτό και θεωρεί ότι η υπεράσπιση των εθνικών επιδιώξεων και εκ μέρους της αριστεράς είναι δείγμα συνέτισης. Όπως ο ίδιος αποκαλύπτει στο άρθρο του άλλη εντύπωση είχε σχηματίσει για τους κατοίκους του νησιού κατά τις δύο πρώτες επισκέψεις του. Αυτή, η τρίτη, θα του αποκάλυπτε τελικά την «πραγματική ψυχική φυσιγνωμία της εκλεχτής τούτης φυλής».¹⁴⁷

¹⁴⁴ Στράτης Μυριβήλης, «Οι αντάρτες γυρίζουν... (μια αποθεωτική υποδοχή)», *Καθημερινή*, Αθήνα 27 Μαρτίου 1959.

¹⁴⁵ Ο Μακάριος και πολλοί Κύπριοι θεωρούσαν ότι οι συμφωνίες τους είχαν επιβληθεί άνωθεν, χωρίς να κατανοήσουν τον οριστικό τους χαρακτήρα, γι αυτό και τις θεωρούσαν ενδιάμεσο σταθμό μέχρι την οριστική λύση. Ο Γρίβας απ' την άλλη, φανερά ενοχλημένος, αρνήθηκε να συμμετάσχει στην υποδοχή του Μακαρίου. Και η αντιπολίτευση στην Ελλάδα ήταν επικριτική κατηγορώντας την κυβέρνηση για εγκατάλειψη «πατρώου εδάφους». Χάιντς Ρίχτερ, *Ιστορία της Κύπρου 1950-1959*, τ.μ.Β', Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 2011, σ.965-972.

¹⁴⁶ Ο Σαμψών, στην αρχή ανταποκριτής των *Times of Cyprus* και αργότερα της εφημερίδας *Φιλελεύθερος*, προσχώρησε στην Ε.Ο.Κ.Α. και ανέλαβε την αρχηγία ομάδας εκτελεστών στη Λευκωσία. Στο ίδιο, σ.565-566. Πρόκειται για τον μετέπειτα «πρόεδρο» της πραξικοπηματικής κυβέρνησης που ανέτρεψε τον νόμιμο πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας Αρχιεπίσκοπο Μακάριο Γ', στις 15 Ιουλίου 1974. Στέφανος Κωνσταντινίδης, *Επισκόπηση της Νεότερης Κυπριακής Ιστορίας. Κοινωνικές Δομές, Θεσμοί και Ιδεολογία. Από την Οθωμανοκρατία και την Αγγλοκρατία στην Ανεξαρτησία*, Ταξιδευτής, Κέντρο Ελληνικών Ερευνών Καναδά, Αθήνα 2011, σ.231.

¹⁴⁷ Στράτης Μυριβήλης, «Άμμες δε γ'ήμες... (Περνούν τα νειάτα της Κύπρου)», *Καθημερινή*, Αθήνα 31 Μαρτίου 1959.

Την αποστολή του στην Κύπρο ολοκληρώνει με άλλα δύο άρθρα αφιερωμένα στον υπαρχηγό της *E.O.K.A.*, Γρηγόρη Αυξεντίου. Ο Μυριβήλης διανυκτερεύει στο μοναστήρι του Μαχαιρά, το οποίο παρομοιάζει με την Αγία Λαύρα, για να παραστεί στο «προσκύνημα» των συναγωνιστών του Αυξεντίου. Τον συντροφεύει ο Ηγούμενος της μονής Ειρηναίος, με διάφορες διηγήσεις από την πολύμηνη διαμονή του Αυξεντίου στο μοναστήρι όπου κρυβόταν μεταμφιεσμένος σε καλόγερο. Του δείχνει ακόμα και ενθύμια από τον τόπο της ηρωικής θυσίας του αγωνιστή. Ένα περιστατικό από τον αγώνα στο οποίο ο Αυξεντίου με τη γενναιότητα αλλά και την ευστροφία του καταφέρνει να αποτρέψει πιθανή σύλληψη της ομάδας του και να επιφέρει σημαντικές απώλειες στο αγγλικό απόσπασμα, οδηγεί τον Μυριβήλη στο συμπέρασμα ότι ο Αυξεντίου ενσαρκώνει τον Οδυσσέα και τον Αχιλλέα ταυτόχρονα. Του αφηγείται επίσης όσα διαδραματίστηκαν στις 3 Μαρτίου του 1956, ημέρα της ηρωικής θυσίας, έτσι όπως τα είδε από το παράθυρο ενός κελιού του μοναστηριού όπου τον κρατούσαν δεμένο και φυλακισμένο οι Άγγλοι¹⁴⁸. Την επομένη, νωρίς το απόγευμα, φθάνουν οι αντάρτες-προσκυνητές, που εκπληρώνουν το «τάμα» τους στον αρχηγό τους. Είκοσι τέσσερις αντάρτες με επικεφαλής τους τέσσερις συντρόφους του Αυξεντίου, Αντώνη Παπαδόπουλο, Αυγουστή Ευσταθίου, Φειδία Συμεωνίδη και Αντρέα Στυλιανού ανεβαίνουν τα βουνά του Μαχαιρά περπατητοί από τον Στρόβολο. Τους συνοδεύουν μαθητές με τύμπανα και σάλπιγγες και τους υποδέχονται ο Ηγούμενος, οι κληρικοί και κόσμος που τους αποθεώνει. Μετά τη δοξολογία ο Ηγούμενος και ο Μυριβήλης τους απευθύνουν λόγο και ξεκινούν για το κρησφύγετο. Εκεί καταθέτουν στεφάνια δάφνης και ο Αυγουστής με σιγανή φωνή ζητά συγγνώμη από τον μάστορο του, τον Ζήδρο, που δεν τον συντρόφεψε στον θάνατο. Έπειτα η συντροφιά επιστρέφει στο μοναστήρι τραγουδώντας «Ζήδρο μου, καπετάνιο μου»¹⁴⁹

Μέσα από τα άρθρα του Μυριβήλη ο αναγνώστης μπορεί πιο άμεσα να συμμαριστεί την οπτική γωνία του Έλληνα λογοτέχνη και τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύει γεγονότα και αντιδράσεις. Η έντονη εθνική του ιδεολογία λειτουργεί πολλές φορές ως το φίλτρο μέσα από το οποίο διυλίζει τα όσα συμβαίνουν γύρω του. Αυτός θεωρώ ότι είναι κυρίως ο λόγος που στην τρίτη του επίσκεψη ο Μυριβήλης φαίνεται πιο ανθρώπινος, πιο εγκάρδιος, πιο προσιτός. Έχοντας διαπιστώσει ιδίοις όμμασι ότι ο

¹⁴⁸ Στράτης Μυριβήλης, «Αυξεντίου ο Θρύλος (άγνωστα επεισόδια του Αγώνος)», *Καθημερινή*, Αθήνα, 2 Απριλίου 1959.

¹⁴⁹ Στράτης Μυριβήλης, «Η μεγάλη θυσία (ένα προσκύνημα λατρείας)», *Καθημερινή*, Αθήνα, 9 Απριλίου 1959.

λαός της Κύπρου αγωνίζεται για τη δικαίωσή του ως αναπόσπαστο κομμάτι του ελληνισμού, δε νιώθει την ανάγκη να κατηχήσει και να νουθετήσει. Οι διαλέξεις του πλέον σχετίζονται με θέματα που άπτοντα άμεσα της ιδιότητάς του ως λογοτέχνη και εμπλέκεται περισσότερο στα κοινά, έχοντας όπως φαίνεται αναπτύξει ιδιαίτερους δεσμούς στο νησί. Αυτό εξάλλου γίνεται αντιληπτό και μέσα από τα δημοσιεύματα του τύπου.

3.3.2. Η τρίτη επίσκεψη του Στράτη Μυριβήλη μέσα από τα δημοσιεύματα των κυπριακών εφημερίδων.

Στις 8 Μαρτίου 1959, ο Μυριβήλης στο μνημόσυνο του Γρηγόρη Αυξεντίου στη γενέτειρά του, τη Λύση, καταθέτει στεφάνι στο κενotáφιο του ως εκπρόσωπος της Εταιρείας Ελλήνων Λοχοτεχνών¹⁵⁰. Τις εντυπώσεις του μάλιστα δημοσιεύει σε άρθρο του στην εφημερίδα *Έθνος*, στο οποίο εκφράζει τη χαρά του για την απίθανη νίκη της Ε.Ο.Κ.Α αλλά και για τη διαπίστωση ότι η Κύπρος είναι ψυχικά ενωμένη με την Ελλάδα¹⁵¹. Στις 13 Μαρτίου 1959, παρευρίσκεται σε ομιλία του Γενικού Προξένου των Ηνωμένων Πολιτειών στον Ροταριανό Όμιλο Λευκωσίας. Λίγες μέρες αργότερα, στις 18 Μαρτίου 1959, προσκεκλημένος του Πνευματικού Ομίλου Ελληνίδων Αμμοχώστου, δίνει διάλεξη στο κινηματοθέατρο «Ολύμπια» Βαρωσίων για τον Παλαμά¹⁵². Επισκέπτεται επίσης το Γυμνάσιο Βαρωσίων και εκφωνεί ομιλία στους μαθητές του σχολείου.¹⁵³ Στις 21 Μαρτίου, στην αίθουσα Ενώσεως Κυβερνητικών Υπαλλήλων, η Πνευματική Αδελφότης Ελληνίδων Κύπρου διοργανώνει διάλεξη με θέμα «Η γυναίκα και η Τέχνη» με ομιλήτη τον Στράτη Μυριβήλη¹⁵⁴.

Ο Μυριβήλης συμμετέχει σε διάφορες εκδηλώσεις του τόπου, όπως στη δεξίωση της εφημερίδας *Ο Φιλελεύθερος* προς τιμήν του Έλληνα δημοσιογράφου και ανταποκριτή στο Λονδίνο Κώστα Χατζηαργύρη¹⁵⁵ αλλά και στη σεμνή τελετή στο Μέγα Συνοδικό της Αρχιεπισκοπής κατά την οποία ο Γεώργιος Πολ Γεωργίου δώρισε τον πίνακα «Φυλακισμένα Μνήματα» στην Αρχιεπισκοπή. Παρευρίσκεται επίσης στους επίσημους εορτασμούς του Παγκύπριου Γυμνασίου για την Εθνική Επέτειο της 25ης

¹⁵⁰ *Νέοι Καιροί*, Λευκωσία 9 Μαρτίου 1959. *Έθνος*, Λευκωσία 10 Μαρτίου 1959. *Ο Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 10 Μαρτίου 1959. *Ελευθερία*, Λευκωσία 10 Μαρτίου 1959.

¹⁵¹ *Έθνος*, Λευκωσία 10 Μαρτίου 1959.

¹⁵² *Ελευθερία*, Λευκωσία 13 Μαρτίου 1959. *Ελευθερία*, Λευκωσία 20 Μαρτίου 1959. *Έθνος*, Λευκωσία 20 Μαρτίου 1959.

¹⁵³ *Έθνος*, Λευκωσία 20 Μαρτίου 1959.

¹⁵⁴ *Ο Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 19 Μαρτίου 1959. *Έθνος*, Λευκωσία 22 Μαρτίου 1959.

¹⁵⁵ *Ο Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 19 Μαρτίου 1959.

Μαρτίου. Τη συμμετοχή του Μυριβήλη στο μνημόσυνο που τέλεσαν οι συναγωνιστές του Αυξεντίου στο κρησφύγετό του στον Μαχαιρά αναφέρουν σε δημοσιεύματά τους οι εφημερίδες *Έθνος*¹⁵⁶ και *Φιλελεύθερος*¹⁵⁷. Διαρκείς είναι και οι υπενθυμίσεις στον Τύπο για τη διάλεξη του Έλληνα λογοτέχνη, στις 30 Μαρτίου 1959, στην αίθουσα του Παγκύπριου Γυμνασίου μετά από πρόσκληση του Ε.Π.Ο.Κ.¹⁵⁸ Ακολούθησε δεξίωση του Ε.Π.Ο.Κ. προς τιμήν των πνευματικών ανθρώπων που είτε διώχθηκαν, είτε φυλακίσθηκαν κατά τη διάρκεια του αγώνα, στην οποία παρών είναι και ο Μυριβήλης.¹⁵⁹

Η τελευταία επίσκεψη του Μυριβήλη στην Κύπρο διαφοροποιεί και τη στάση του έγκριτου λογοτέχνη απέναντι στους Κύπριους. Ο ηρωικός αγώνας που δίνει ο λαός της Κύπρου για την αποτίναξη του αγγλικού ζυγού ξαφνιάζει τον συγγραφέα που μέχρι πρότινος θεωρούσε τους κατοίκους του νησιού καλοβουλευμένους, αφού δε βρέθηκαν στην πρώτη γραμμή στις πολύνεκρες μάχες του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, δεν υπέφεραν τα δεινά της κατοχής, αλλά τον ένιωσαν σαν μια «χρυσή βροχή». Η απόφασή τους να διεκδικήσουν την ελευθερία τους με ένοπλη εξέγερση εναντίον της Βρετανικής Αυτοκρατορίας αποδεικνύει την ελληνικότητα της ψυχής τους. Αποσιωπά βέβαια το γεγονός ότι αρκετοί Κύπριοι, και κυρίως οι αγωνιστές, είναι απογοητευμένοι με την υπογραφή των συμφωνιών για την ανεξαρτησία της Κύπρου αφού δεν πραγματοποιείται η πολυπόθητη Ένωση, για την οποία αγωνίστηκαν. Ως ανταποκριτής φυσικά της εφημερίδας *Καθημερινή*, τη διεύθυνση της οποίας είχε η Ελένη Βλάχου, ξαδέρφη του Άγγελου Βλάχου που συνόδευσε τον Καραμανλή στις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, δεν εξέφραζε στάση αντίθετη με την πολιτική που της ελληνικής κυβέρνησης.

¹⁵⁶ *Έθνος*, Λευκωσία 28 Μαρτίου 1959.

¹⁵⁷ *Ο Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 28 Μαρτίου 1959.

¹⁵⁸ *Έθνος*, Λευκωσία 29 Μαρτίου 1959. *Ο Φιλελεύθερος* Λευκωσία, 29 Μαρτίου 1959. *Ελευθερία*, Λευκωσία 29 Μαρτίου 1959.

¹⁵⁹ *Έθνος*, Λευκωσία 31 Μαρτίου 1959. *Ελευθερία*, Λευκωσία 31 Μαρτίου 1959.

4. Ο Μυριβήλης στον Κυπριακό Τύπο

4.1. Κριτικές τοποθετήσεις, σημειώματα και μελέτες για το έργο του Στράτη Μυριβήλη.

Ο Στράτης Μυριβήλης αποτέλεσε σημείο αναφοράς για την πνευματική παραγωγή τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Κύπρο. Οι κριτικές στις εφημερίδες και τα περιοδικά της Κύπρου αποτελούν ένα ελάχιστο δείγμα της υποδοχής που είχε το έργο του Έλληνα λογοτέχνη στο νησί, ενώ ταυτόχρονα φανερώουν την αδιάλειπτη πεποίθηση των κατοίκων ότι αποτελούν κομμάτι του Ελληνισμού.

Μια από τις πρώτες κριτικές στον κυπριακό τύπο για το πρώτο έργο του που έγινε ευρέως γνωστό, τη *Ζωή εν τάφω*, συναντούμε σε πρωτοσέλιδο άρθρο με τίτλο «Η φρίκη του πολέμου στη λογοτεχνία» του εκπαιδευτικού, συγγραφέα και κριτικού, Πάνου Ταλιαδώρου,¹⁶⁰ στην εφημερίδα *Πρωινή*.¹⁶¹ Αφού κάνει μια σύντομη αναφορά στο αντιπολεμικό ρεύμα όχι μόνο στους κύκλους της σύγχρονης διάνοησης αλλά και στη λογοτεχνία, τονίζει τη συμβολή της Ελλάδας, η οποία, σύμφωνα με τον αρθρογράφο, «σε τούτο το καινούργιο λογοτεχνικό είδος έχει ξεχωριστή θέση». Υπογραμμίζει επίσης ότι πρώτος ο Μυριβήλης γράφει για την τραγωδία του πολέμου, πριν οι ευρωπαίοι ομότεχοι του καταπιαστούν με το είδος αυτό, της λογοτεχνίας του πολέμου. Κατατάσσοντας το έργο του στα κορυφαία έργα της Νεοελληνικής αλλά και της παγκόσμιας λογοτεχνίας, ο Ταλιαδώρος εγκωμιάζει το αντιπολεμικό του μήνυμα και συνάμα την ικανότητα του συγγραφέα να συνδυάζει τον ωμό ρεαλισμό με τον άκρατο λυρισμό, συμπαρασέρνοντας τον αναγνώστη σε διάφορες συναισθηματικές μεταπτώσεις. Κλείνοντας την αναφορά του στο βιβλίο *Η Ζωή εν τάφω* τονίζει ότι σκοπός του δεν είναι να ασκήσει κριτική αλλά να εκφράσει τον θαυμασμό του για το έργο.

Σε άρθρο με τίτλο «Η αντιπολεμική λογοτεχνία και το πνεύμα φιλειρηνισμού» που δημοσιεύεται στην ίδια εφημερίδα λίγους μήνες αργότερα, η Κίκα Λαγκ, Κύπρια λογοτέχνισσα, δημοσιογράφος και κριτικός,¹⁶² επιχειρεί να καταδείξει την ευθύνη της τέχνης να ενσταλάξει στις ψυχές των ανθρώπων φιλειρηνικά ιδεώδη, σε μια εποχή που,

¹⁶⁰ Κεχαγιόγλου-Παπαλεοντίου, *ό.π.*, σ.306,375,405,417,531.

¹⁶¹ *Πρωινή*, Λευκωσία 28 Νοεμβρίου 1932.

¹⁶² Λευτέρης Παπαλεοντίου, *Κυπριακά λογοτεχνικά περιοδικά στα χρόνια της αγγλοκρατίας*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, Λευκωσία 2001, σ.36-37.

όπως φαίνεται από δημοσίευμα διπλανής στήλης, ο Χιτλερισμός άρχισε να φανερώνει τις ζοφώδεις προθέσεις του.¹⁶³ Στο άρθρο της η Λαγκ υποδεικνύει σε όσους ακόμα επιβιώνουν ψήγματα μιλιταριστικής τάσης να ανατρέξουν στα λογοτεχνικά έργα που αποτύπωσαν τον εφιάλτη του πολέμου, γραμμένα από ανθρώπους που υπήρξαν μάρτυρες της φρικαλεότητας αυτής. Η συντάκτης θεωρεί ότι τον ρόλο αυτό μπορούν να επιτελέσουν τα έργα *Ουδέν νεώτερον από το δυτικό μέτωπο* του Ένριχ-Μαρία Ρέμαρκ, *Η Ζωή εν τάφω* του Στράτη Μυριβήλη, *Ξύλινοι σταυροί* του Ρολάν Ντορζελές και τα έργα του Βενέζη, χωρίς να κατονομάζει κάποιο από αυτά.

Σύντομη κριτική αναφορά στο έργο *Η Ζωή εν τάφω*, κάνει και ο ποιητής Τεύκρος Ανθίας, σε άρθρο του που αφορά στο Σανατόριο για τους φυματικούς, χαρακτηρίζοντας το βιβλίο γλαφυρότατο και αναδεικνύοντας ως αρετές του τη σαφήνεια, τη μοντέρνα έκφραση, το χιούμορ και τον γνήσιο λυρισμό. Συνεχίζει περιγράφοντας μια σκηνή που ανακαλεί στη μνήμη του από το έργο, στην οποία περιγράφεται ο τουφεκισμός τριών λιποτακτών φαντάρων, δίνοντας βάρος στην ψυχολογική ερμηνεία της αντίδρασης του πλήθους που παρακολουθεί.¹⁶⁴

Εκτενή κριτική για βιβλίο του Μυριβήλη συναντούμε στο περιοδικό *Κυπριακά Γράμματα*, στο τεύχος Νοεμβρίου του 1950, σε άρθρο που υπογράφει ένας από τους εκδότες του περιοδικού.¹⁶⁵ Ο Κώστας Προυσής, καθηγητής στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, κριτικός και συγγραφέας,¹⁶⁶ σχολιάζει το βιβλίο *Η Παναγιά η Γοργόνα*, ένα ηθογραφικό, όπως το χαρακτηρίζει, μυθιστόρημα, το οποίο ξεφεύγει από τα «αστικά» στεγανά περιγράφοντας πιο αγνές και απλές μορφές του λαού και αποκαλύπτει την καθοριστική επίδραση της φύσης στον ψυχισμό των προσώπων, καθώς οι διάφορες εκφάνσεις του φυσικού τοπίου αποτελούν προέκταση του συναισθηματικού τους κόσμου. Ο Προυσής εξαιρεί την καλλιτεχνική επεξεργασία του λόγου και της μορφής στα έργα του Μυριβήλη, τα οποία θεωρεί «από τους ωριμότερους και ωραιότερους καρπούς της νεοελληνικής πεζογραφίας». Ως ουραγός της πνευματικής παραγωγής του Μυριβήλη, *Η Παναγιά η Γοργόνα* δεν ξεπερνά τα προγενέστερα έργα, σύμφωνα με τον συντάκτη, ο οποίος προσδοκά ένα μεγάλο και οριστικό έργο του Μυριβήλη που να

¹⁶³ *Πρωινή*, Λευκωσία 16 Αυγούστου 1933.

¹⁶⁴ Τεύκρος Ανθίας, «Ανάμεσα στους ζωντανούς νεκρούς. Εντυπώσεις από το Σανατόριο για φυματικούς», *Πρωινή*, Λευκωσία 14 Απριλίου 1934.

¹⁶⁵ Κώστας Προυσής, «Στράτη Μυριβήλη: Η Παναγιά η Γοργόνα, Μυθιστόρημα», στο *Κυπριακά Γράμματα*, τμ. ΙΕ', τχ.185, Λευκωσία Νοέμβριος 1950, σ.332-333.

¹⁶⁶ Παπαλεοντίου, *ό.π.*, σ.385-387.

εκφράζει «την ψυχή και τη μορφή της ζωντανής Ελλάδας». Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί η προσωπική επικοινωνία και η φιλική σχέση που συνέδεε τους δύο άντρες, γεγονός που διαφαίνεται μέσα από χειρόγραφο προσχέδιο επιστολής του Προυσή προς τον Μυριβήλη.¹⁶⁷ Αρκετά χρόνια αργότερα, το 1977, σε χειρόγραφες σημειώσεις με τίτλο «Ξαναδιαβάζοντας τη Ζωή εν Τάφω του Μυριβήλη», ο Προυσής εξομολογείται ότι το έργο δεν έχει την ίδια επίδραση πάνω του και η γοητεία του δεν έχει πλέον ισχύ. Ο μισός αιώνας που χωρίζει την πρώτη ανάγνωση του βιβλίου με αυτή την τελευταία φαίνεται να είναι η ειδοποιός διαφορά αλλά και τα γεγονότα που μεσολάβησαν τον κάνουν, πιστεύει, να αντιμετωπίζει με κυνισμό τον πόλεμο, την αγριότητα και την αχρειότητα των ανθρώπων. Ως προς τη μορφή του, διαπιστώνει ότι το έργο δεν ανήκει τυπικά στο είδος του μυθιστορήματος αφού αποτελείται από κομμάτια ανεξάρτητα σχεδόν μεταξύ τους, έχοντας όμως ως ζητούμενο όχι την παράβαση των κανόνων αλλά την ευκολία που του προσφέρει η σύνθεση του «βιβλίου του πολέμου» υπό μορφή ημερολογίου. Βρίσκει τους χαρακτήρες στατικούς και τις αντιδράσεις, τις συγκρούσεις και τις διαφωνίες προκαθορισμένες. Σε μορφή σημείων στο τέλος του χειρογράφου χαρακτηρίζει τη γλώσσα «ψυχαρική», την ειρωνεία και τον σαρκασμό απ' τη μια και την παρουσία σοφών επιγραμμαμάτων απ' την άλλη στοιχεία του κειμένου άξια μελέτης, ενώ εντοπίζει λαογραφικά στοιχεία και παροιμιακές εκφράσεις.

Ο Νίκος Κρανιδιώτης υποδέχεται τον Μυριβήλη στην Κύπρο το 1952 με άρθρο του στο περιοδικό *Ελληνική Κύπρος*¹⁶⁸, χαρακτηρίζοντάς τον «εθνικό σκαπανέα», «θερμό πατριώτη και γνήσιο συνεχιστή της Ελληνικής Ιδέας και της Ελληνικής Παράδοσης». Αφού κάνει μια σύντομη αναφορά στη ζωή και το έργο του Έλληνα πεζογράφου, παρουσιάζει τα σημαντικότερα του έργα, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στο βιβλίο του πολέμου, *Η Ζωή εν τάφω*. Με λιτό ύφος και απέρριπτη πλοκή αναδεικνύει τον βαθύτερο εσωτερικό κόσμο των ηρώων, ανθρώπων απλών και καθημερινών, σε στενή συνάρτηση με το φυσικό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Μέσα από το κλίμα και την ατμόσφαιρα του πολέμου καταφέρνει να προβάλει το πάθος του ανθρώπου για ειρήνη, δικαιοσύνη, ευτυχία και χαρά, εισάγοντας ένα είδος ανθρωπισμού, καινούργιο στην ελληνική πεζογραφία. Ο λυρικός ρεαλισμός, ο ποιητικός λόγος, η ηθογραφική ικανότητα και η φυσιολατρική προσήλωση, σημειώνει ο Κρανιδιώτης, είναι τα

¹⁶⁷ Βιβλιοθήκη Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', Αρχείο Κώστα Προυσή, Φάκελος Μυριβήλη.

¹⁶⁸ Το περιοδικό, εκφραστικό όργανο του Γραφείου Εθναρχίας, εξυπηρετεί τους σκοπούς της Εκκλησίας. Ο Κρανιδιώτης ως μέλος του Συμβουλίου του Γραφείου Εθναρχίας λειτουργεί και ως συντάκτης του περιοδικού. Κωνσταντίνου, *Ο Αντίκτυπος...*, ό.π., σ.248.

στοιχεία του έργου του με τα οποία φέρνοντας νέα πνοή στο νεοελληνικό διήγημα διακρίθηκε και επιβλήθηκε στο αναγνωστικό κοινό. Τις ίδιες αρετές παρατηρεί και στη *Δασκάλα με τα χρυσά μάτια*, οι οποίες παρασύρουν τον αναγνώστη αν και η υπόθεση, σύμφωνα με τον Κρανιδιώτη, είναι παρατραβηγμένη. Την κομψογραφία του, τη λυρική του ευαισθησία, την πηγαία ανθρωπιστική διάθεση και την αγάπη για τη ζωή εντοπίζει στα επόμενα έργα του *Πράσινο Βιβλίο*, *Αργοναύτης*, *Τραγούδι της ζωής* και *Γαλάζιο βιβλίο*. Στον *Βασίλη τον Αρβανίτη* διακρίνει το τελευταίο δυναμικό δημιούργημα της ελληνικής αϊβαλιώτικης παράδοσης, ενώ αποκορύφωμα της εκφραστικής του μαεστρίας θεωρεί τα τελευταία του έργα, *Παγανά*, *Παν* και *Παναγιά η Γοργόνα*¹⁶⁹.

Ο Κρανιδιώτης, εκδότης και στο περιοδικό *Κυπριακά Γράμματα*, δημοσιεύει ένα μήνα αργότερα άρθρο για την *Παναγιά τη Γοργόνα*. Ο Κρανιδιώτης υποστηρίζει ότι σε αυτό το έργο συνυπάρχουν όλα τα ιδιαίτερα στοιχεία που αναδεικνύουν ξεχωριστά τα προηγούμενά του βιβλία: η συμπίεση ζωής και θανάτου στη *Ζωή εν τάφω*, η αδιάσπαστη σχέση φύσης και ανθρώπινης ψυχής στη *Δασκάλα με τα χρυσά μάτια*, τα ζωώδη ένστικτα που ενυπάρχουν στην παλληκαριά του *Βασίλη του Αρβανίτη*, συνδυάζονται αριστουργηματικά στην *Παναγιά την Γοργόνα*, αποδεικνύοντας για ακόμη μια φορά τη δεξιοτεχνία του συγγραφέα.¹⁷⁰ Το άρθρο του Κρανιδιώτη δημοσιεύεται στο τεύχος Μαρτίου του 1952, λίγο μετά την ολοκλήρωση της δεύτερης επίσκεψης του Μυριβήλη στην Κύπρο, κατά την οποία με διαλέξεις και ομιλίες σε όλες τις πόλεις του νησιού επιδίωξε να αναζωπυρώσει το εθνικό φρόνημα των Κυπρίων, τονίζοντας τους πνευματικούς δεσμούς της Κύπρου με την Ελλάδα.¹⁷¹

Το 1960 στην *Πνευματική Κύπρο*, ο ποιητής, κριτικός της λογοτεχνίας και μέλος της διεύθυνσης του περιοδικού Ανδρέας Χριστοφίδης¹⁷² παρουσιάζει τη συλλογή διηγημάτων του Μυριβήλη *Το βυσσί βιβλίο*. Αρετές της συλλογής θεωρεί την ανυπέρβλητη γλώσσα του γνωστού δημοτικιστή πεζογράφου, την αποθέωση της φύσης και την εξύμνηση της γης. Τα διηγήματα, αν και διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τη θεματική και τους βασικούς χαρακτήρες, εν τούτοις παρουσιάζουν ως κοινό τόπο την

¹⁶⁹ Νίκος Κρανιδιώτης, «Ο Στράτης Μυριβήλης εις Κύπρον. Ένας μεγάλος Έλληνας συγγραφέας και εθνικός εργάτης», *Ελληνική Κύπρος*, τχ.34, Λευκωσία 1952, σ.35,38.

¹⁷⁰ Νίκος Κρανιδιώτης, «Ο συγγραφέας που φιλοξένησε η Κύπρος», στο *Κυπριακά Γράμματα*, τμ.ΙΖ' , τχ.201, Λευκωσία Μάρτιος 1952, σ.81-82

¹⁷¹ Στράτης Μυριβήλης, *Απ' την Ελλάδα, Ταξιδιωτικά Ι*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα, ²1954, σ.169-201.

¹⁷² Κεχαγιόγλου-Παπαλεοντίου, ό.π., σ.450 και σ.471.

αναπότρεπτη φθορά: ο έρωτας που ξεστράτησε, η νιότη και η ομορφιά που χάθηκε, οι ελπίδες που διαψεύστηκαν, οι ταραγμένες ψυχές όσων ανδρώθηκαν και γέρασαν ανάμεσα σε δύο πολέμους. Οι ήρωες του Μυριβήλη αποτυγχάνουν. Η απαισιόδοξη προοπτική των διηγημάτων, διευκρινίζει ο Χριστοφίδης, δεν αποτελεί μειονέκτημα, και ιδίως όταν συνοδεύεται από μαστορεμένη γλώσσα και ύφος και την άνεση της αφήγησης, τότε το αποτέλεσμα υπερτερεί από τις σύγχρονές του εκδόσεις.¹⁷³

Τις αρετές των διηγημάτων του Μυριβήλη που αποτελούν *Το βυσσινί βιβλίο* προβάλλει και ο λογοτέχνης και δημοσιογράφος Άντης Περνάρης στο περιοδικό *Καιροί της Κύπρου* τονίζοντας τη σημασία που έχει στη γλώσσα του διηγήματος η πυκνότητα και η υπαινικτικότητα, ώστε να μιλά καθαρά στην καρδιά και στο νου του αναγνώστη, μια ικανότητα στην οποία ο Πρύτανις της Νεοελληνικής Πεζογραφίας, όπως χαρακτηρίζει τον Μυριβήλη, κατέχει απaráμιλλη τέχνη. Βρίσκει εύστοχη την επιλογή του χρώματος που χαρίζει στον τίτλο του, λόγω της χρωματικής συγγένειας που έχει το βυσσί με το αίμα, το οποίο συνδέεται εσωτερικά με τον πόλεμο, κυρίαρχο θέμα στη σειρά διηγημάτων. Με την προβολή των ηθικών και δίκαιων επιδιώξεων αναδύεται η εθνική υπερηφάνεια με γόνιμο τρόπο, που με την αξιοπρέπεια και τον αυτοσεβασμό διαχωρίζεται ξεκάθαρα από τον σωβινισμό. Η τέχνη του Μυριβήλη μεταβάλλει την κατάρρευση ενός έρωτα και την προδοσία ενός γάμου από απλές ιστορίες σε τραγωδίες. Οι κοινωνικές αντινομίες σκιαγραφούνται μέσα από ιστορίες ηρώων σε μια τρυφερή ηλικία ενώ από τη συλλογή δε λείπουν το χιούμορ, η ειρωνεία και η σάτιρα.

«Στα σύντομα διηγήματα του Μυριβήλη βρίσκει κανείς το χαρακτηριστικό των καλύτερων και συνθετικότερων έργων του, που αποτελεί και το μεγαλείο της τέχνης του: τον ενδιαφέρει ο άνθρωπος σαν σύνολο πάρα σαν άτομο, κι οι τραγωδίες ή κωμωδίες είναι και μαζί και συνάμα να, το μυστικό του ξεδιπλώνοντας μια ψυχή, απλώνει μπροστά μας το πλάνταγμα ολάκερης της ανθρώπινης γενιάς», καταλήγει ο Περνάρης.¹⁷⁴

Στο ίδιο περιοδικό δημοσιεύει και ο Έλληνας λογοτέχνης και κριτικός Αντρέας Καραντώνης¹⁷⁵ σημείωμα στο οποίο σχολιάζει την πεζογραφία του Μυριβήλη, με αφορμή την επιτυχημένη υποδοχή του έργου του *Η Παναγιά η Γοργόνα* στην Αμερική.

¹⁷³ Ανδρέας Χριστοφίδης, «Στράτη Μυριβήλη. Το βυσσινί βιβλίο» στο Περιοδικό *Πνευματική Κύπρος*, τχ.1, Λευκωσία 1960, σ.49-50

¹⁷⁴ Άντης Περνάρης, «Στράτη Μυριβήλη, Το βυσσινί βιβλίο», στο *Καιροί της Κύπρου*, τχ.66, Λευκωσία 1960, σ.27 και σ.42.

¹⁷⁵ Κεχαγιόγλου-Παπαλεοντίου, *ό.π.*, σ.394, σ.437 και σ.444-445.

Η διαχρονική αξία των έργων του Μυριβήλη είναι αδιαμφισβήτητη αφού ούτε οι ιδεολογικές συγκρούσεις των μεταπολεμικών χρόνων, ούτε η ανατολή νέων λογοτεχνικών αξιών, οι οποίες αντικαθιστούν την παράδοση, στάθηκαν ικανές να μετατοπίσουν τα πεζογραφήματα του έγκριτου συγγραφέα από τη βαθιά ριζωμένη θέση τους στα ελληνικά γράμματα. Έργα τέχνης βγαλμένα από την παράδοση ενός λαού, που η μακραίωνη ιστορία του, στενά συνυφασμένη με τη γη του και τον αγώνα του να κρατηθεί σε αυτή, του έδωσε μια γλώσσα «σπαρταριστή», με εικόνες από θάλασσα και φως και βράχο. Τρεις βασικοί λόγοι καθιστούν μοναδικό το έργο του Μυριβήλη, σύμφωνα με τον Καραντώνη. Πρωτίστως η πλούσια περιγραφική και λυρική ανάπλαση του ελληνικού τοπίου, της λαϊκής ζωής και των χαρακτηριστικών τύπων της ελληνικής επαρχίας, της πάλης του ανθρώπου με τη φύση και τα αρχέγονα ένστικτα, με ένα αίσθημα τραγικό και διονυσιακό μαζί. Κατά δεύτερο λόγο η πλούσια αναπαραστατική, θριαμβευτική δημοτική του γλώσσα σφυρηλατημένη και αρμονικά πλασμένη με μια καλλιτεχνική αισθητική. Τρίτος λόγος είναι το γεγονός ότι ενώ χρονικά τα έργα του συμπορεύονται με τη «γενιά του 30», συμπλέουν δημιουργικά με έργα των μεταγενέστερων πεζογράφων. Τα τρία μεγάλα έργα του Μυριβήλη, *Η ζωή εν τάφω*, *Η δασκάλα με τα χρυσά μάτια* και *Η Παναγιά η γοργόνα*, εμπνέονται από τα γεγονότα μιας δεκαετίας, από το 1914 και εξής, μέσα στην οποία εκτυλίχθηκε, σε τραγικές διαστάσεις, το δράμα της Μεγάλης Ελλάδας. Μέσα από αυτήν όμως τη χρονική περίοδο αναπλάθεται στο έργο του Μυριβήλη ο κόσμος της Ρωμοσύνης, αυτόνομα από την ιστορία, σαν μέσα από ένα «συναξάρι συνηθισμένων ανθρώπων». Ο Καραντώνης εκφράζει την ίδια άποψη με τον Περνάρη: «Σημασία έχουν αυτοί οι ίδιοι, σαν μονάδες ζωής, και μαζί σαν Ρωμηοί. Κι έτσι μας τους δίνει ο Μυριβήλης- γι' αυτό το έργο του έχει μια πολύμορφη και αντιπροσωπευτική γραφικότητα».¹⁷⁶

Ένα από τα άρθρα που αναφέρονται στο έργο του Μυριβήλη είναι και «Οι πρώτοι διδάξαντες την ταξιδιογραφία μας», στο οποίο ο Κύπρος Χρυσάνθης, ιατρός, λογοτέχνης και κριτικός,¹⁷⁷ κάνει μια περιδιάβαση στο έργο Ελλήνων δημιουργών που μέσα από έργα δημοσιογραφίας και λογοτεχνίας πρωτοδίδαξαν στα νεοελληνικά γράμματα την ταξιδιογραφία. Ανάμεσα στους Νίκο Καζαντζάκη, Ζαχαρία Παπαντωνίου, Άλκη Θρύλο, Θεμιστοκλή Αθανασιάδη-Νόβα και Κώστα Ουράνη συναντούμε και το όνομα του Στράτη Μυριβήλη. Εκτός από τα πολυδιαβασμένα έργα

¹⁷⁶ Αντρέας Καραντώνης, «Η πεζογραφία του Μυριβήλη» στο *Καιροί της Κύπρου*, τχ.91, Λευκωσία 1960, σ.30

¹⁷⁷ Κουδουνάρης, *ό.π.*,σ.943-944.

του *Η ζωή εν τάφω* και τις συλλογές διηγημάτων του, ο Χρυσάνθης στέκεται στη συλλογή ταξιδιωτικών εντυπώσεων από την Κρήτη, τον Μοριά, τη Ρόδο, το Πήλιο, τη Λέσβο και την Κύπρο με γενικό τίτλο *Απ' την Ελλάδα*. Στη συνέχεια του σημειώματος παρατίθενται οι απόψεις του ίδιου του Μυριβήλη μέσα από αποσπάσματα από τα έργα του.

Οι ταξιδιωτικές εντυπώσεις, όσες φορές είναι ειλικρινείς, δεν περιγράφουν αντικειμενικά τα πράγματα που είδαμε. Περιγράφουν μόνο τον εαυτό μας και τη στάση του αντίκρυ στα πράγματα που είδαμε. [...] Δεν μπορώ να πω πως αγαπώ να ταξιδεύω, εννοώ έξω από την Ελλάδα. Αισθάνομαι τόση δίψα για να γνωρίσω τον τόπο μου, ώσπου να μπω στο βαθύτερο νόημά του και να μπορέσω κάποτε να το εκφράσω στη γλώσσα του. Πώς γίνεται να κατανοήσω μ' έναν ουσιαστικό τρόπο το πρόσωπο μιας ξένης χώρας, μιας ξένης γυναίκας, ενός ξένου λαού, πριν μπορέσω να συναγροικηθώ με τον δικό μου τόπο;¹⁷⁸

Στη μελέτη του ο Αντρέας Λουκά για τη Μικρασιατική Καταστροφή αναζητά μέσα από *Την Παναγιά τη γοργόνα* του Μυριβήλη, *Το νούμερο 31328*, *την Αιολική γη* και *τη Γαλήνη* του Βενέζη και το *Μυθιστόρημα* του Σεφέρη τις όψεις του μικρασιατικού δράματος στα λογοτεχνικά έργα. Στο έργο του Μυριβήλη εντοπίζει τον αγιάτρευτο καημό των κατατρεγμένων και καταδιωγμένων προσφύγων για το χαμό της Ιωνικής Ελλάδας, που προσκολλημένοι στις ρίζες και στις παραδόσεις τους αρνιούνται να στεριώσουν σε ξένα χώματα, προσδοκώντας την επιστροφή.¹⁷⁹

Οι κριτικές στα κυπριακά περιοδικά επιβεβαιώνουν την ευρεία αποδοχή που είχε το έργο του Μυριβήλη στο αναγνωστικό κοινό του νησιού. Το έργο που τον ανέδειξε ως έναν από τους σημαντικότερους πεζογράφους της γενιάς του, *Η ζωή εν τάφω*, συγκαταλέγεται στα σημαντικότερα έργα της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, σύμφωνα με τους Κύπριους κριτικούς και αναγνωρίζονται ως αρετές της γραφής του η ζωντάνια του λόγου, η πλαστικότητα της περιγραφής, ο εγκωμιασμός της ελληνικής φύσης, και η ανάδειξη της πολυδιάστατης ανθρώπινης ύπαρξης. Το θεμελιώδες όμως στοιχείο που αποτελεί πόλο έλξης για τους Κυπρίους είναι οι αγώνες, οι περιπέτειες, τα βήματα του

¹⁷⁸ Κύπρος Χρυσάνθης, «Οι πρώτοι διδάξαντες την ταξιδιογραφία μας», στο *Πνευματική Κύπρος*, τχ.224-225, Λευκωσία 1979, σ.195.

¹⁷⁹ Αντρέας Λουκά, «Η μικρασιατική καταστροφή στο έργο τριών λογοτεχνών», στο *Καινούργιο*, τχ.7, Λευκωσία, 1990, σ. 29-32.

Ελληνισμού στη σύγχρονη ιστορία του, η διάψευση των εθνικών προσδοκιών των αλύτρωτων Ελλήνων, των οποίων οι Κύπριοι αποτελούν βασικό κομμάτι.

4.2. Συνεντεύξεις του Στράτη Μυριβήλη σε κυπριακές εφημερίδες και περιοδικά.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι συνεντεύξεις του Στράτη Μυριβήλη στις κυπριακές εφημερίδες, αφού μπορούμε, παρακολουθώντας τες προοδευτικά να αντιληφθούμε και την πορεία της εξέλιξής του ως λογοτέχνη.

Η πρώτη συνέντευξη του Μυριβήλη σε κυπριακή εφημερίδα δημοσιεύεται στις 4 Νοεμβρίου 1934, στην *Πρωινή*¹⁸⁰. Ο Άντης Περνάρης, στην αρχή του δημοσιεύματος, εκφράζοντας τον θαυμασμό του για τον συγγραφέα, δηλώνει ευτυχής για την ευκαιρία που του δίνεται να παρουσιάσει «τον κορυφαίο της μεταπολεμικής μας λογοτεχνίας». Στο μεγαλύτερο μέρος της συνέντευξης ο Περνάρης μεταφέρει αυτούσιο τον λόγο του Μυριβήλη καθώς διηγείται τη ζωή του. Ένθετος δημοτικιστής από τα μαθητικά χρόνια, ανακαλεί στη μνήμη του ανταρσία της οποίας ηγήθηκε στο γυμνάσιο ως αντίδραση στον καθαρευουσιάνο τότε γυμνασιάρχη του Εμμανουήλ Δαβίδ, αργότερα σεβαστό του φίλο. Αναφέρει με νοσταλγία τα «ηρωικά χρόνια» της φοιτητικής του ζωής, κατά τα οποία συμμετείχε στους αγώνες υπέρ της δημοτικής γλώσσας. Αργότερα ως εθελοντής συμμετέχει στους Βαλκανικούς πολέμους. Όταν πια επιστρέφει στη Λέσβο, μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τη Μικρασιατική Καταστροφή, φέρνει μαζί του τη γυναίκα του και το παιδί του. Κάνει μια σύντομη αναφορά στη συνεργασία του με το περιοδικό *Χαραυγή* της Μυτιλήνης, με το οποίο συνεργάζονται και οι Παπαδιαμάντης, Πάλλης, Εφταλιώτης και Παλαμάς. Μιλά για τις εφημερίδες που εκδίδει ο ίδιος, *Καμπάνα* και *Ταχυδρόμος*, αλλά και για τη δημοσίευση των έργων του *Κόκκινες ιστορίες*, *Η Ζωή εν τάφω*, *Η Δασκάλα με τα χρυσά μάτια*. Ο συντάκτης ενημερώνει τους αναγνώστες για τις μεταφράσεις του έργου του Μυριβήλη στα γαλλικά, τα αγγλικά, τα αλβανικά, τα τουρκικά και τα γερμανικά αλλά και τα μελλοντικά σχέδια του συγγραφέα, όπως τη συνεργασία του με την εφημερίδα *Πρωΐα* και την έκδοση *Του Πράσινου Βιβλίου*. Η συνέντευξη κλείνει με την ευχή του Μυριβήλη να επισκεφτεί κάποια στιγμή την Κύπρο, την οποία δηλώνει ότι αγαπά. Για τη συγκεκριμένη συνέντευξη έχουν βρεθεί αυτόγραφες κάρτες του Μυριβήλη στο αρχείο του Περνάρη, αριθμημένες από το 1 μέχρι το 10, που φαίνεται ότι είναι οι

¹⁸⁰ Άντης Περνάρης, «Με το Λογοτέχνη κ.Στράτη Μυριβήλη», *Πρωινή*, Λευκωσία 4 Νοεμβρίου 1934.

απαντήσεις σε ερωτήματα που του είχαν υποβληθεί για τη συνέντευξη, όπως έχει παρατηρήσει ο Νίκος Παναγιώτου σε έρευνά του στο περιοδικό *Διόραμα*, αφού το κείμενο του χειρογράφου ελάχιστες διαφορές παρουσιάζει με το δημοσιευμένο κείμενο. Μεταξύ των καρτών υπάρχουν και μεταγενέστερα σημειώματα που φανερώνουν την επικοινωνία που είχαν οι δύο άντρες καθώς και την οικειότητα που υπήρχε μεταξύ τους αφού ο Μυριβήλης προσφωνεί τον Περνάρη «Αγαπητό φίλο».¹⁸¹

Η δεύτερη συνέντευξη του Μυριβήλη σε κυπριακή εφημερίδα δεν απέχει πολύ χρονικά, αφού μόλις ένα χρόνο αργότερα, η ίδια εφημερίδα, φιλοξενεί ξανά τον γνωστό λογοτέχνη.¹⁸² Ο Ευριπίδης Ακρίτας¹⁸³, δικηγόρος και δημοσιογράφος, αδελφός του γνωστού δημοσιογράφου και συγγραφέα Λουκή Ακρίτα¹⁸⁴, δεν αναλώνεται στην παρουσίαση του Μυριβήλη, γνωστού πλέον και στο αναγνωστικό κοινό της Κύπρου, αλλά στοχευμένα ζητά από τον συγγραφέα να τοποθετηθεί κριτικά απέναντι στο έργο του. Ο Μυριβήλης, χαρακτηρίζοντας τη σχέση κάθε καλλιτέχνη με τα έργα του ως μητρική, εξηγεί τη δυσκολία που προκύπτει για οποιαδήποτε αξιολογική αποτίμηση, δηλώνει όμως ότι στο τελευταίο του έργο, *Το Πράσινο Βιβλίο*, θεωρεί πιο άρτια τη δουλειά του. Σε ερώτηση του συνεργάτη της εφημερίδας σχετικά με την ικανοποίηση που εισπράττει ο δημιουργός από το έργο του, ο Μυριβήλης απαντά ότι εκτός από το αίσθημα απολύτρωσης που συνοδεύει την ολοκλήρωση κάθε δημιουργίας, ικανοποίηση προσφέρει στον καλλιτέχνη η αποδοχή από το κοινό και ο δημιουργικός διάλογος που συνεπάγεται από αυτήν. Κάνει αναφορά στους αριθμούς κυκλοφορίας των βιβλίων αποδεικνύοντας έτσι την αγάπη του κοινού, η οποία είναι γνήσια, όπως διευκρινίζει πιο κάτω, και όχι αποτέλεσμα της διαφήμισης και της θετικής κριτικής που εισέπραξαν τα έργα του. Πιστεύει ότι υπάρχουν αξιόλογα δείγματα έργων της μεταπολεμικής λογοτεχνίας στην Ελλάδα, κάνοντας μάλιστα ιδιαίτερη μνεία στον Κύπριο Λουκή Ακρίτα. Καταληκτικά σημειώνει ότι κυριότερο στοιχείο όχι μόνο της λογοτεχνίας αλλά της τέχνης γενικότερα είναι η αγάπη.

Η επόμενη συνέντευξη του Μυριβήλη σε κυπριακή εφημερίδα είναι αναδημοσίευση συνέντευξης που έδωσε στην ελληνική εφημερίδα *Μεγάλη Ελλάς*. Σε αυτήν, υπό τη σκιά του εμφυλίου πολέμου που μαινόταν εκείνη την περίοδο στην Ελλάδα, ο

¹⁸¹ Νίκος Παναγιώτου, «Στράτης Μυριβήλης και Κύπρος», *ό.π.*

¹⁸² Ευριπίδης Ακρίτας, «Μία συνέντευξη με τον Στράτη Μυριβήλη, τον δημοφιλέστερο Νεοέλληνα πεζογράφο», Πρωινή, Λευκωσία, 24 Νοεμβρίου 1935.

¹⁸³ Κουδουνάρης, *ό.π.*, σ.12.

¹⁸⁴ Στο ίδιο, σ.13.

Μυριβήλης αφού αναφερθεί στα δεινά του πολέμου και της κατοχής στρέφεται εναντίον των Βούλγαρων και των Κουκουέδων, οι οποίοι θεωρεί ότι αδυνατούν να αντιληφθούν την ανάγκη να παραμερίσουν τις όποιες ιδεολογίες και κοσμοθεωρίες για την υπέρτατη ανάγκη, τη σωτηρία της πατρίδας.¹⁸⁵

Αρκετά χρόνια αργότερα, κατά τη διάρκεια της πρώτης επίσκεψης του στην Κύπρο, ο Μυριβήλης παραχωρεί συνέντευξη στον Κύπριο λογοτέχνη Φώτο Χατζησωτηρίου,¹⁸⁶ η οποία δημοσιεύεται στην εφημερίδα *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*.¹⁸⁷ Σε φιλικό κλίμα, σύμφωνα με τον Χατζησωτηρίου, μια παρέα νέων συνομιλεί με τον Μυριβήλη για διάφορα θέματα. Τους εξομολογείται ότι η καλλιτεχνική έκφραση αποτελεί βιολογική ανάγκη για τον καλλιτέχνη, ο οποίος δε χρειάζεται πάντα να επιστρατεύει τη φαντασία του, αλλά μπορεί να αντλήσει από την ίδια τη φύση και τη ζωή ποικιλία παραστάσεων. Από τα έργα του προτιμά το «νεογέννητό» του *Παν*, ενώ τελειώνει και την *Παναγιά την Γοργόνα*, για να κλείσει την τριλογία του πολέμου. Εκμυστηρεύεται ότι έχει γράψει ποίηση ξανά πριν τις *Μικρές Φωτιές*, στα μαθητικά του χρόνια. Σχολιάζοντας τα έργα άλλων ομότεχνών του, δείχνει προτίμηση στο *Νούμερο* του Ηλία Βενέζη και την *Eroica* του Κοσμά Πολίτη, ενώ ταυτόχρονα έχει άποψη και για άλλες μορφές τέχνης όπως είναι η ζωγραφική αλλά και η μουσική. Γνωρίζει μάλιστα και τον Κύπριο μουσουργό Σόλωνα Μιχαηλίδη, ο οποίος εμπνεύστηκε μια σύνθεσή του από τη *Ζωή εν Τάφω*. Ομολογεί τέλος ότι ξεχωρίζει την Αμμόχωστο από τις πόλεις της Κύπρου, με τα τείχη, τις εκκλησίες και τις αμμουδιές της και προτείνει στην παρέα να κολυμπήσουν.

Όταν ο Αντρέας Χατζημιλτής επισκέπτεται την Αθήνα τον Ιούνιο του 1948, περνά από το σπίτι του Μυριβήλη, κοντά στην πλατεία Εξαρχείων, ο οποίος ευχαρίστως του παραχωρεί συνέντευξη για την εφημερίδα *Έθνος*.¹⁸⁸ Του αποκαλύπτει την επικείμενη έκδοση της *Παναγιάς της Γοργόνας*, την επανέκδοση του *Πράσινου Βιβλίου* και του *Γαλάζιου Βιβλίου* και την πρόθεσή του να εκδώσει ένα νέο τόμο διηγημάτων. Του μιλά επίσης για τη συνεργασία του με το νέο λογοτεχνικό περιοδικό *Ελληνική Δημιουργία* και για την κυκλοφορία μεταφρασμένων έργων του στο Λονδίνο και στο Μόναχο. Κληθείς να σχολιάσει τα νέα ταλέντα στον χώρο της λογοτεχνίας δηλώνει ότι η αξιόλογη νέα λογοτεχνική παραγωγή βρίσκεται σε γυναικεία χέρια. Αναφέρει ενδεικτικά τη Μόνα Μητροπούλου, τη Μαργαρίτα Καραπάνου, τη Γαλάτεια Σαράντη

¹⁸⁵ *Νέα Πολιτική Επιθεώρησης*, Πάφος, 8 Δεκεμβρίου 1945.

¹⁸⁶ Κουδουνάρης, *ό.π.*, τμ. Β', σ.909

¹⁸⁷ *Νέος Κυπριακός Φύλαξ*, Λευκωσία, 3 Αυγούστου 1947.

¹⁸⁸ *Έθνος*, Λευκωσία 6 Ιουνίου 1948.

και την Κέη Τσιτσέλη. Δε θα μπορούσε να αφήσει ασχολίαστο το θέμα της διάσπασης του λογοτεχνικού χώρου εξαιτίας των πολιτικών πεποιθήσεων δηλώνοντας απερίφραστα τα εθνικόφρονα πιστεύω του. Ο Μυριβήλης στέλνει τα χαιρετίσματά του στην Κύπρο και ξεχωριστά στην Κερύνεια που τη λατρεύει «ως τοπίο, ως ακρογιαλία και ως κομψή αρχαϊκή πόλη».

Στο *Έθνος* δίνει ξανά συνέντευξη ο Μυριβήλης κατά τη διάρκεια της δεύτερης του επίσκεψης στο νησί, το 1952.¹⁸⁹ Στη συνομιλία του με τον συνεργάτη της εφημερίδας ο Μυριβήλης σχολιάζει την κρίση που επικρατεί στον πνευματικό χώρο και τη μειωμένη αγοραστική κίνηση λογοτεχνικού βιβλίου, παρατηρώντας ότι δεν είναι μόνο ελληνικό φαινόμενο αλλά και σε χώρες με μεγαλύτερη λογοτεχνική παράδοση, όπως η Γαλλία, έχουν παρουσιαστεί παρόμοια προβλήματα. Δράττεται της ευκαιρίας να ενημερώσει τους Κύπριους λογοτέχνες για τις μεταρρυθμίσεις της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών στο καταστατικό για την εγγραφή νέων μελών ούτως ώστε να γίνονται δεκτές αιτήσεις και από Έλληνες λογοτέχνες του εξωτερικού. Παρακολουθώντας την πνευματική κίνηση στην Κύπρο θεωρεί αξιόλογα το περιοδικό *Κυπριακά Γράμματα*, που εκδίδει ο Νίκος Κρανιδιώτης και το μαθητικό περιοδικό υπό την επίβλεψη του Κωνσταντίνου Σπυριδάκι. Παρομοίως παρακολουθεί και τις Αιγυπτιακές εφημερίδες στις οποίες ξεχωρίζουν Κύπριοι λογοτέχνες όπως ο Μ.Γιαλλουράκης, η Μαρία Ρουσσιά, ο Γλαύκος Αλιθέρης και ο Νίκος Νικολαΐδης.

Σε μια σύντομη δήλωσή του στον λογοτεχνικό συνεργάτη της εφημερίδας *Παρατηρητής* στην Αθήνα, λίγες μέρες μετά την επάνοδό του στην Ελλάδα από το ταξίδι στην Κύπρο το 1952, ο Μυριβήλης σκιαγραφεί τη ζωνρή πνευματική κίνηση που παρατηρείται στο νησί, όχι κατώτερη από τα άλλα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Σε ένα μακρύ ονομαστικό κατάλογο παραθέτει ονόματα πολλά υποσχόμενων Κύπριων δημιουργών, μεταξύ των οποίων οι Κύπρος Χρυσάνθης, Μάνος Κράλλης, Ξάνθος Λυσιώτης, Νέαρχος Κληρίδης, Κρυσταλένη Α.Ιωαννίδου κ.ά., οι οποίοι «κινούνται μέσα σε μια ατμόσφαιρα καθαρά ελληνική, γνήσια».¹⁹⁰

Τον Αύγουστο του 1971, βρέθηκε στο αρχείο του Πέτρου Στυλιανού¹⁹¹ χειρόγραφο του μεγάλου Νεοέλληνα λογοτέχνη, με απαντήσεις σε 5 ερωτήματα που του είχαν

¹⁸⁹ *Έθνος*, Λευκωσία 23 Ιανουαρίου 1952.

¹⁹⁰ *Παρατηρητής*, Λεμεσός 17 Απριλίου 1952.

¹⁹¹ Συγγραφέας, πολιτικός, αγωνιστής της Ε.Ο.Κ.Α. <http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=9985&-V=limmata> (ημερομηνία ανάκτησης: 17 Ιανουαρίου 2023).

υποβάλει δύο πρωτοετείς φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών, οι Πάτροκλος Σταύρου¹⁹² και Πέτρος Στυλιανού, για δημοσίευση στο περιοδικό *Κυπρίοπουλο* το 1952. Το ρεπορτάζ μαζί με το χειρόγραφο του Μυριβήλη δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Κυπριακός Λόγος* ως προσφορά στη μνήμη του διακεκριμένου πεζογράφου. Στο δημοσίευμα συμπεριλαμβάνεται και το χειρόγραφο ερωτηματολόγιο που υπέβαλαν οι δύο φοιτητές στον Μυριβήλη. Εκτός από τη γνώμη του για την κυπριακή λογοτεχνία και τις μελλοντικές εκδόσεις των έργων του εκφράζει την άποψη ότι, παρά το περιορισμένο αναγνωστικό κοινό, το παιδικό περιοδικό εκπληροί τον σκοπό της δημιουργίας του, αν και μια οικονομική ενίσχυση θα βοηθούσε στη βελτίωσή του.¹⁹³

Κατά τη διάρκεια της τελευταίας του επίσκεψης στην Κύπρο το 1959, ο Μυριβήλης παραχωρεί συνέντευξη στην εφημερίδα *Ο Φιλελεύθερος*.¹⁹⁴ Εντύπωση του προκαλεί ο οικοδομικός οργανισμός που παρατηρεί στην πρωτεύουσα, την οποία χαρακτηρίζει «μια μοντέρνα Ευρωπαϊκή πόλη», αν και δεν παραλείπει να σχολιάσει την «άμορφη» επέκτασή της. Παραδέχεται ότι η πόλη που αγαπά πολύ είναι η Κερύνεια, της οποίας το γραφικό λιμανάκι και οι γραφικές παραλίες τού θυμίζουν τη Μυτιλήνη. Ιδιαίτερη αναφορά κάνει στον απελευθερωτικό αγώνα της Κύπρου, εφάμιλλο με τον αγώνα της Κρήτης και του έπους του 1940, καθώς ένα μικρό νησί ύψωσε το ανάστημά του απέναντι σε μια αυτοκρατορία, προκαλώντας μεγάλη έκπληξη διεθνώς αφού ανέτρεψε την εντύπωση που είχε διαμορφωθεί για τους Κύπριους. Μπορεί να μην ευοδώθηκε ο τελικός στόχος της ένωσης του νησιού με τη Ελλάδα, αλλά «η ένωση της ψυχής της Κύπρου με την ψυχή της Ελλάδας δεν είναι λίγο κέρδος», σύμφωνα με τον γνωστό πεζογράφο. Σε ότι αφορά τους πρωταγωνιστές του αγώνα, ο Μυριβήλης εκθειάζει την προσωπικότητα και τις στρατιωτικές ικανότητες του Γρίβα Διγενή, ενώ από την άλλη θαυμάζει το πολιτικό ένστικτο του Μακάριου, την ανδρεία του να θυσιάζεται για τις ιδέες του και την ψυχραιμία με την οποία αντιμετωπίζει τις δυσκολίες διατηρώντας διαύγεια στις κρίσεις και τις αποφάσεις του. Θετική είναι η άποψη του Μυριβήλη για τις κυπριακές εφημερίδες, παρατηρεί όμως κάποια σημεία που χρίζουν βελτίωσης, όπως την έλλειψη έμπειρου ρεπορτάζ, λογοτεχνικής στήλης και χρονογραφήματος.

¹⁹² Διετέλεσε ως Διευθυντής του Γραφείου του Προέδρου της Δημοκρατίας, Υφυπουργός παρά τω πρόεδρω, δημοσίευσε άρθρα και μελέτες, τιμήθηκε σε Ελλάδα και Κύπρο.

<http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-A=9915&-V=limmata> (ημερομηνία ανάκτησης: 17 Ιανουαρίου 2023).

¹⁹³ Πέτρος Στυλιανού: «Ένα χειρόγραφο του Στράτη Μυριβήλη αναφερόμενο στην Κύπρο», στο *Κυπριακός Λόγος*, τχ. 17-19, Λευκωσία 1971.

¹⁹⁴ *Ο Φιλελεύθερος*, Λευκωσία 27 Μαρτίου 1959.

Ανακοινώνει την επικείμενη έκδοση της συλλογή διηγημάτων *Το βυssινί βιβλίο* και ενός μυθιστορήματος μέχρι το τέλος του χρόνου. Αξεπέραστο Κύπριο διηγηματογράφο θεωρεί τον Νίκο Νικολαΐδη, ξεχωρίζει όμως και τη συλλογή διηγημάτων του Λεωνίδα Μαλένη. Αξιόλογο θεωρεί το περιοδικό του Παγκύπριου Γυμνασίου *Μαθητική Εστία*, που αποτελεί φυτώριο λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών ταλέντων και πιστεύει ότι υπάρχει «κατάλληλο κλίμα και έδαφος για την καλλιέργεια και ανάπτυξη ζωντανής Κυπριακής λογοτεχνικής κινήσεως».

Στο γραφείο του στη Στέγη Γραμμάτων και Καλών τεχνών όπου στεγάζεται η Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών, δέχεται ο πρόεδρος της, Στράτης Μυριβήλης, τον Στέφανο Κωνσταντινίδη για να του παραχωρήσει συνέντευξη για το περιοδικό *Πνευματική Κύπρος*. Εκφράζει τη συγκίνησή του κάθε φορά που αναλογίζεται τους ανθρώπους και τα τοπία της Κύπρου με την οποία νιώθει πολύ συνδεδεμένος. Θεωρεί τον απελευθερωτικό αγώνα της Κύπρου για την αποτίναξη του αγγλικού ζυγού μια από τις πιο έξοχες εκδηλώσεις του ελληνικού πνεύματος της ελευθερίας μέσα στους αιώνες. Χαρακτηρίζει αισχρή τη διπλωματία Ανατολής και Δύσης κατά τη διάρκεια του αγώνα των Κυπρίων, που παραμένει αγιάτρευτο τραύμα στη συνείδηση κάθε Έλληνα, που θα επουλωθεί μόνο όταν ο Κυπριακός λαός δικαιωθεί. Πιστεύει ακόμη ότι η ελευθερία της Ελλάδας δε θα ολοκληρωθεί παρά μόνο όταν και η Κύπρος ενταχθεί σε αυτήν, αφού η παρούσα κατάσταση είναι αφύσικη και είναι αδύνατο να συνεχιστεί για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η συνεχής πνευματική επικοινωνία της Κύπρου με την Μητέρα Ελλάδα μπορεί να επιτευχθεί εύκολα και ανέξοδα με την παραχώρηση θέσεων στα ελληνικά πανεπιστήμια για τα κυπριακά νιάτα, ενώ η ίδρυση Πανεπιστημίου στην Κύπρο, προς το παρόν, δεν ενδείκνυται. Η σύγχρονη κυπριακή λογοτεχνία, αδιαχώριστη από την ελληνική λογοτεχνική παραγωγή, είναι ισάξια σε κύρος με την υπόλοιπη πνευματική προσφορά του έθνους, σύμφωνα με τον Μυριβήλη. Η νεοελληνική λογοτεχνία και ιδιαίτερα η νέα γενιά Ελλήνων λογοτεχνών, στην οποία υπάρχουν αξιοθαύμαστα νέα ταλέντα, καθρεφτίζουν στα έργα τους-εφάμιλλα με τα αντίστοιχα έργα ξένης λογοτεχνίας- την αγωνία του σκεπτόμενου ανθρώπου μπροστά στα σύγχρονα προβλήματα. Αναμένει τη στήριξη της κυβέρνησης Καραμανλή στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες λογοτέχνες, ενώ αποκαλύπτει ότι για το σύνολο το έργο του έχει προταθεί για βραβείο Νόμπελ. Ενημερώνει για τα μελλοντικά

του επαγγελματικά σχέδια τον Κωνσταντινίδη και χαιρετίζει με θερμότητα και θαυμασμό τον πνευματικό κόσμο της Κύπρου.¹⁹⁵

Στην έρευνά του «Στράτης Μυριβήλης και Κύπρος» ο Νίκος Παναγιώτου αναφέρει μια συνέντευξη του Μυριβήλη στο περιοδικό *Φακός*, του Αχιλλέα Λυμπουρίδη. Σύμφωνα με τον Παναγιώτου ο συγγραφέας απάντησε σε ερωτήσεις που αφορούσαν στην ευτυχία, τον έρωτα, την πίστη, τη θρησκεία, στην ευθύνη κ.ά., επιλέγει όμως να αντιγράψει την απάντηση του συγγραφέα για τον αγώνα των Κυπρίων:

*Ο αγώνας των Κυπρίων στάθηκε η λαμπρή αποκάλυψη της ελληνικής γνησιότητας του νησιού την οποία διάφοροι ανόητοι Εγγλέζοι επεχείρησαν να αμφισβητήσουν. Τα τέσσερα χρόνια της κυπριακής επανάστασης υπέγραψαν με αίμα την ταυτότητα της Κύπρου. Και αυτό με ευχαρίστησε πολύ περισσότερο από την πολιτική ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα που ακόμη δεν έγινε. Το σπουδαίο είναι η ψυχική ένωση των Ελλήνων της Κύπρου με τους Έλληνες της ελεύθερης Ελλάδας».*¹⁹⁶

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι ο Μυριβήλης στην πρώτη συνέντευξή του στον κυπριακό τύπο συστήνεται στο κοινό, δίνοντας λεπτομέρειες από τη ζωή του, ενώ στην επόμενη, εξηγεί τη σχέση που ένας καλλιτέχνης δημιουργεί με τα έργα του και την ικανοποίηση που εισπράττει από την αποδοχή τους, η οποία αποδεικνύεται από τον αριθμό εκδόσεων των βιβλίων του. Στις συνεντεύξεις που ακολουθούν, έχοντας επισκεφτεί πλέον την Κύπρο, είναι εμφανής η οικειότητα που χαρακτηρίζει τις σχέσεις του με το νησί. Η ανοδική του πορεία στο καλλιτεχνικό στερέωμα, έκδηλη όχι μόνο από την ανταπόκριση του ελληνικού κοινού αλλά και τις μεταφράσεις του έργου του σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, του δίνει το δικαίωμα, να εκφέρει ελεύθερα τη γνώμη για τους ομότεχούς του. Σχολιάζει τη σύγχρονη πραγματικότητα στον ελλαδικό πνευματικό χώρο, είναι όμως ενήμερος και για τις εξελίξεις στον κυπριακό, για τον οποίο φαίνεται να έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Το ενδιαφέρον του όμως για το νησί επεκτείνεται και στις πολιτικές εξελίξεις, τις οποίες όχι μόνο δεν αφήνει ασχολίαστες αλλά διατυπώνει και ισχυρή πολιτική άποψη για αυτές.

¹⁹⁵ Στέφανος Κωνσταντινίδης, «Με τον ακαδημαϊκό Στράτη Μυριβήλη», *Πνευματική Κύπρος*, τχ.17, Λευκωσία 1962, σ.223-225.

¹⁹⁶ Παναγιώτου, «Στράτης Μυριβήλης και Κύπρος», ό.π.

4.3. Δημοσιευμένα κείμενα του Στράτη Μυριβήλη σε κυπριακά έντυπα.

Οι σχέσεις που αναπτύσσει ο Στράτης Μυριβήλης με την Κύπρο διαφαίνονται και μέσα από τις συνεργασίες που έχει με περιοδικά κι εφημερίδες του νησιού, στα οποία φιλοξενούνται κείμενά του για δημοσίευση.

Με κριτική διάθεση απέναντι στα πολιτεύματα ο Μυριβήλης γράφει ένα άρθρο για την Αθηναϊκή εφημερίδα *Ηχώ* το οποίο αναδημοσιεύεται στην εφημερίδα *Πρωινή*.¹⁹⁷ Ασκεί δριμεία κριτική στη βασιλεία, θεωρώντας την ακατάλληλο πολίτευμα για την Ελλάδα. Ούτε η Δημοκρατία όπως εφαρμόζεται τώρα τον αφήνει ικανοποιημένο αφού απουσιάζει από αυτήν η κοινωνική δικαιοσύνη. Επικίνδυνα θεωρεί και τα φασιστικά καθεστώτα αφού η εξουσία συγκεντρώνεται στα χέρια ενός δημαγωγού, σχολιάζοντας παρακάτω ότι ο βασιλιάς Γεώργιος εκτός του ότι είναι ανίκανος να διοικήσει ένα έθνος, πιθανόν με την επάνοδό του στην εξουσία να δημιουργήσει διάσπαση στον λαό. Πιστεύει ότι η Δημοκρατία απαλλαγμένη από ακραίες πολιτικές παρατάξεις θα είναι σωτήρια για τον ελληνικό λαό.

Και στο επόμενο άρθρο του που δημοσιεύεται σε κυπριακή εφημερίδα ο Μυριβήλης ασκεί κριτική σε θέματα διαφορετικού ενδιαφέροντος. Αυτή τη φορά στρέφει τα βέλη του στη φρενίτιδα που επικρατεί στον χώρο του αθλητισμού με την κατάκτηση ρεκόρ. Βασική επιδίωξη πλέον των αθλητών δεν είναι η διάπλαση ενός αρμονικού εύρωστου σώματος αλλά η παραμόρφωσή του με τη χρήση χημικών ουσιών με απώτερο σκοπό την κατάκτηση ενός ρεκόρ. Με το ίδιο μένος στηλιτεύει και την παραμέληση των θαλάσσιων αθλημάτων, πιο άμεσα συνδεδεμένα με την ελληνική ιδιοσυγκρασία, για χάρη του ξενόφερτου ποδοσφαίρου.¹⁹⁸

Το λογοτεχνικό περιοδικό *Πάφος* δημοσιεύει τρία κείμενα του Στράτη Μυριβήλη με τίτλο «Η Νύχτα», «Γαλήνη» και «Αρσενικό», εξασφαλίζοντας μια από τις πρώτες δημοσιεύσεις κυπριακού περιοδικού έργων του Έλληνα λογοτέχνη.¹⁹⁹ Πρόκειται για κείμενα μικρά σε έκταση, λυρικό ύφος που θυμίζουν ποιητικό λόγο εκ διαμέτρου αντίθετα με το έντονο ύφος των δημοσιευμάτων του στις εφημερίδες.

¹⁹⁷ Στράτης Μυριβήλης, «Δημοκρατία και Βασιλεία. Η εγκληματική κίνησης του πολιτειακού», *Πρωινή*, Λευκωσία 15 Αυγούστου 1935.

¹⁹⁸ Στράτης Μυριβήλης, «Μια φωνή κατά του αθλητισμού. Η μανία των ρεκόρ», *Χρόνος*, Λεμεσός 3 Αυγούστου 1936.

¹⁹⁹ Στράτης Μυριβήλης, «Η Νύχτα»-«Γαλήνη»-«Αρσενικό», περ. *Πάφος*, τμ Γ, τχ.1, Πάφος 1938, σ.3-4.

Η *Ελευθερία* σε καθημερινή στήλη με τον τίτλο «Τι γράφουν οι άλλοι» φιλοξενεί κείμενα διάφορων Ελλήνων λογοτεχνών, μεταξύ των οποίων και ο Μυριβήλης.²⁰⁰ Τα έξι κείμενα του Έλληνα πεζογράφου, ποικίλου περιεχομένου, στα οποία σχολιάζονται περιστατικά από την καθημερινότητα, δημοσιεύονται σκόρπια από τον Σεπτέμβριο του 1937 μέχρι τον Νοέμβριο του 1938.²⁰¹ Σε αυτά ο Μυριβήλης καυτηριάζει, σατιρίζει και διακωμωδεί τα ήθη της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας, την κρατική μέριμνα, την πνευματική ζωή.

Το περιοδικό *Κυπριακά Γράμματα* φιλοξενεί μια ομιλία του Στράτη Μυριβήλη την οποία εκφώνησε από τον Ραδιοφωνικό σταθμό Αθηνών την Κυριακή 19 Μαΐου 1946.²⁰² Σε αυτήν ο Μυριβήλης διαβάσει ένα κείμενο του Θεόκλητου Σοφοκλέους, υποδιευθυντή του Παγκύπριου Γυμνασίου Λευκωσίας,²⁰³ με τίτλο «Οι πνευματικοί μας δεσμοί» στο οποίο τονίζονται οι άρρηκτοι πνευματικοί δεσμοί της Κύπρου με την Ελλάδα. Εφορμούμενος από το κείμενο ο συγγραφέας περιγράφει τον ρόλο που διαδραμάτισε ο απόδημος ελληνισμός για την ανάκαμψη της μητέρας πατρίδας με την οικονομική αρωγή κι ενίσχυση του ελληνικού κράτους μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ως αποτέλεσμα της ομόψυχης προσήλωσης της φυλής και της εθνικής ελληνικής ενότητας. Τα *Κυπριακά Γράμματα* για ακόμα μια φορά δημοσιεύουν ομιλία του Μυριβήλη, η οποία εκφωνήθηκε κατά τη δεύτερη επίσκεψη του καταξιωμένου πεζογράφου στο νησί το 1952, στην αίθουσα εκδηλώσεων του Παγκυπρίου Γυμνασίου υπό την αιγίδα του Ελληνικού Πνευματικού Ομίλου Κύπρου (Ε.Π.Ο.Κ.) αλλά και στην Πάφο, στο πλαίσιο των παλαμικών εορτών.²⁰⁴ Ο Μυριβήλης, στο κείμενό του «Η λάμπα του Παλαμά», αφηγείται αποσπασματικά προσωπικές του εμπειρίες από τις συναντήσεις που είχε με τον μεγάλο Έλληνα ποιητή, μέσα από τις οποίες αναδεικνύει τη μεγάλη πνευματική φυσιογνωμία που φώτισε με το έργο του την ελληνική φυλή.²⁰⁵

²⁰⁰ Στη συγκεκριμένη στήλη φιλοξενούνται και άρθρα του Παύλου Νιρβάνα, του Σπύρου Μελά κ.ά.

²⁰¹ *Ελευθερία*, Λευκωσία 15 Σεπτεμβρίου 1937. *Ελευθερία*, Λευκωσία 30 Δεκεμβρίου 1937. *Ελευθερία*, Λευκωσία 11 Μαρτίου 1938. *Ελευθερία*, Λευκωσία 5 Απριλίου 1938. *Ελευθερία*, Λευκωσία 20 Απριλίου 1938. *Ελευθερία*, Λευκωσία 18 Νοεμβρίου 1938.

²⁰² Στράτης Μυριβήλης, «Μας μιλά η διανοούμενη Κύπρος», στο *Κυπριακά Γράμματα*, τμ.ΙΑ΄, τχ.133-134, Λευκωσία 1946, σ.124-127.

²⁰³ Κουδουνάρης, ό.π., τμ.Β΄, σ.758.

²⁰⁴ Λυκούργου, *Στρατής Μυριβήλης...*, ό.π., σ.424.

²⁰⁵ Στράτης Μυριβήλης, «Η λάμπα του Παλαμά», στο *Κυπριακά Γράμματα*, τμ.ΙΖ΄, τχ.202, Λευκωσία 1952, σ.121-127.

Η *Νέα Πολιτική Επιθεώρησης* δημοσιεύει ένα κείμενο του Μυριβήλη που αποτελεί ύμνο στην ελληνική γη²⁰⁶. Η έντονη επιθυμία του συγγραφέα να ταξιδέψει στην Ελλάδα φαίνεται μέσα από τις γλαφυρές περιγραφές του ελληνικού τοπίου και της ξεχωριστής φυσιογνωμίας της.

Στο περιοδικό *Αγών* δημοσιεύεται άρθρο του Μυριβήλη με τίτλο «Η πατρίδα και η τέχνη», στο οποίο ο έγκριτος λογοτέχνης υποστηρίζει την άποψη ότι κάθε καλλιτέχνης αρύεται από τη λαϊκή καλλιτεχνική παράδοση τα φυσιογνωμικά στοιχεία της Τέχνης του. Αντίθετα από τον επιστήμονα που μπορεί να ορφανέψει από πατρίδα, ο καλλιτέχνης θα την κουβαλά για πάντα μέσα στην τέχνη του εκούσια ή ακούσια, σαν ουσία ζωής. Για να αποδείξει την επίδραση των αυτοχθονικών στοιχείων χρησιμοποιεί ως παράδειγμα τον ήλιο και τον πρωταγωνιστικό ρόλο που κατέχει στη ζωή των Ελλήνων.²⁰⁷

Στο περιοδικό *Ο συνεργατιστής*, πολλά διηγήματα και άρθρα του Έλληνα δημιουργού δημοσιεύονται ακόμα και μετά τον θάνατό του. Στο άρθρο του «Η Ελληνική ημέρα» πραγματεύεται το προνόμιο της ελληνικής γενιάς, μοναδικό στην ιστορία της ανθρωπότητας, σε κοσμογονικά γεγονότα να συσπειρώνεται γύρω από την εθνική εστία και με τις ακατάλυτες συνεκτικές δυνάμεις της πατρογονικής γης να υπερασπίζεται τα ιδανικά και τις αξίες της, απαριθμώντας ιστορικά γεγονότα ορόσημα που επικύρωσαν την εθνική ενότητα, από τις Θερμοπύλες και τη Σαλαμίνα μέχρι την Ελλάδα του 1940: «Σαν Φυλή σταθήκαμε άξιοι της Ιστορίας μας. Από δω και μπρος ένα είναι το χρέος μας, σαν άτομα να σταθούμε άξιοι της Φυλής μας.»²⁰⁸ Την ομορφιά της ελληνικής γης υμνεί και πάλι στο κείμενό του «Επιστροφή στην Ελλάδα», δημοσιευμένο *Στον συνεργατιστή*, για να αφηγηθεί στη συνέχεια μια εκδρομή στην Ολυμπία, απ' όπου ακούγεται η ελληνική φωνή, για να φωτίσει όλους τους Έλληνες με την Ελληνική Ιδέα.²⁰⁹ «Το Άγιο Πάθος της Ελλάδας», όπως μας πληροφορεί το προλογικό σημείωμα, διαβάστηκε στο «Λογοτεχνικό Τέταρτο της Κυριακής», μια βδομάδα πριν την κατάληψη του Ραδιοφωνικού σταθμού της Αθήνας από τους Γερμανούς. Ο Μυριβήλης τονίζει ότι το άγιο πάθος της Ελλάδας έφτασε στην κορύφωσή του. Μπορεί οι Έλληνες να είναι θλιμμένοι δεν είναι όμως και ταπεινωμένοι

²⁰⁶ Στράτης Μυριβήλης, «Ένα ταξίδι στην Ελλάδα», *Νέα Πολιτική Επιθεώρησης*, Πάφος 5 Ιουλίου 1947.

²⁰⁷ Στράτης Μυριβήλης, «Η πατρίδα και η τέχνη» στο *Αγών*, τχ.12, Λευκωσία 1964, σ.24-25.

²⁰⁸ Στράτης Μυριβήλης, «Η Ελληνική Ημέρα», στο *Ο συνεργατιστής*, τχ.25, Λευκωσία 1963, σ.35-36.

²⁰⁹ Στράτης Μυριβήλης, «Επιστροφή στην Ελλάδα», στο *ίδιο*, τχ.32, Λευκωσία 1964, σ.37-38.

γιατί στις σιδερόφρακτες φάλαγγες και στην πλημύρα των ατσαλένιων μηχανημάτων δεν είχαν να αντιτάξουν παρά την τρυφερή σάρκα των παιδιών τους. Προτρέπει λοιπόν τους συμπατριώτες του να αντλήσουν υπερηφάνεια από τον ένδοξο αγώνα των προηγούμενων μηνών και να υποδεχτούν με το μέτωπο ψηλά τον κατακτητή με τη βεβαιότητα ότι η ημέρα της Δικαιοσύνης δε θα αργήσει.²¹⁰ Στα διάφορα διηγήματα που δημοσιεύονται κατά καιρούς στο περιοδικό μπορούμε να εντοπίσουμε θεματικούς τόπους που επανέρχονται στα έργα του Μυριβήλη: ήθη και έθιμα της ελληνικής υπαίθρου, ο ελπιδοφόρος ερχομός της Άνοιξης, ο στενός ψυχικός δεσμός ανθρώπων και ζώων, χαρακτηριστικοί τύποι ανθρώπων, ο πόλεμος, κ.ά.²¹¹

Ο αναγνώστης των άρθρων του Μυριβήλη που δημοσιεύονται στην *Ελληνική Κύπρο* κατακλύζεται από αισθήματα εθνικής υπερηφάνειας από την ένδοξη πορεία της Φυλής στα βάθη των αιώνων και τις ιερές παρακαταθήκες των προγόνων. Στο «Πνεύμα της 28^{ης} Οκτωβρίου» τονίζει ότι η Ελλάδα του '40 δεν ήταν παρά μία ακόμα έκφανση της ελληνικής φυλής, ένας ακόμα σταθμός στην αιώνια πορεία της²¹² ενώ στον «Ελληνικό Στρατό» αναδεικνύει τη συμβολή του στρατού στην ανάκαμψη των συνοριακών περιοχών της Ελλάδας στα έργα υποδομής, στην παιδεία, στη θρησκεία, στην ιατρική περίθαλψη και στην απόκρουση της απειλής του κομμουνισμού.²¹³ Στο άρθρο «Το δίδαγμα του πολέμου» ο Μυριβήλης υποστηρίζει ότι η διαβρωτική φωτιά του πολέμου ξεγυμνώνοντας τις ψυχές άφησε να φανεί το πραγματικό τους πρόσωπο και στην ελληνική ψυχή χαραγμένη με αίμα βρίσκεται η μοναδική αξία που σηματοδοτεί την ύπαρξή της, η πατρίδα²¹⁴.

Στο περιοδικό *Καιροί της Κύπρου (Times of Cyprus)* τα κείμενα του Μυριβήλη γίνονται πιο φιλοσοφικά. Αναζητεί μέσα σε αυτά την οργανική σχέση φύσης και ανθρώπου, ψάχνει τις χαμένες ψυχές στο απόκοσμο τραγούδι της θάλασσας, εντοπίζει τον Θεό σε

²¹⁰ Στράτης Μυριβήλης, «Το άγιο πάθος της Ελλάδας», στο *ίδιο*, τχ.48, Λευκωσία 1965, σ.39-40

²¹¹ Στράτης Μυριβήλης, «Μια καρδούλα από ντενεκέ», στο *ίδιο*, τχ.50, Λευκωσία 1965, σ.39-40.

Στράτης Μυριβήλης, «Τρομοκρατημένη Άνοιξη», στο *ίδιο*, τχ.51, Λευκωσία 1966, σ.37-38. Στράτης Μυριβήλης, «Ο Καπιτάνιος», στο *ίδιο*, τχ.57, Λευκωσία 1966, σ.42-43. Στράτης Μυριβήλης, «Ο ξυλοπόδαρος», στο *ίδιο*, τχ.63, Λευκωσία 1967, σ.41-42. Στράτης Μυριβήλης, «Όταν ο ρυθμός σπάει», στο *ίδιο*, τχ.100, Λευκωσία 1970, σ.34-36 Στράτης Μυριβήλης, «Το πρώτο αμάρτημα», στο *ίδιο*, τχ.103, Λευκωσία 1970, σ.40-42. Στράτης Μυριβήλης, «Ο Παπανικολής», στο *ίδιο*, τχ.107, Λευκωσία 1971, σ.32-33.

²¹² Στράτης Μυριβήλης, «Το Πνεύμα της 28^{ης} Οκτωβρίου» στο *Ελληνική Κύπρος*, τχ.19, Λευκωσία 1950, σ. 282-283, 298.

²¹³ Στράτης Μυριβήλης, «Ο Ελληνικός Στρατός», στο *Ελληνική Κύπρος*, τχ. 27, Λευκωσία 1951, σ.66.

²¹⁴ Στράτης Μυριβήλης, «Το δίδαγμα του πολέμου» στο *Ελληνική Κύπρος*, τχ. 45, Λευκωσία 1953, σ.12,18.

κάθε θαύμα της φύσης και κάθε θαύμα της Τέχνης, αφού είναι δική Του πνοή κάθε καλλιτεχνική δημιουργία.²¹⁵ Σε διαφορετικό ύφος είναι το άρθρο του «Εγερτήριο Σάλπισμα», στο οποίο εγκωμιάζει τον αγώνα των Κυπρίων και τις θυσίες τους για το υπέρτατο αγαθό της ελευθερίας, εξισώνοντάς τους με τους υπόλοιπους μάρτυρες του Έθνους. Στη θυσία του έφηβου Ευαγόρα Παλληκαρίδη υποκλίνεται ολόκληρο το Έθνος και οι στίχοι του νεαρού ποιητή αποτελούν συνέχεια του Θούριου του Ρήγα.²¹⁶

Στο πρώτο τεύχος του περιοδικού *Νέα Εποχή*²¹⁷ ο Μυριβήλης εύχεται «κάθε προκοπή και επιτυχία στις ευγενικές της φιλοδοξίες».²¹⁸ Το περιοδικό δημοσιεύει δύο διηγήματα, στα οποία συναντάμε δύο χαρακτηριστικά μοτίβα της θεματικής παλέτας του Μυριβήλη: Στο ένα τη λυρική περιγραφή μιας στιγμής από τον κόσμο της φύσης και την επίδραση που ασκεί στην ανθρώπινη ψυχή²¹⁹ και στο άλλο τον πόλεμο και τις τραγικές του συνέπειες, σε ένα αφιέρωμα για την εθνική επέτειο της 28^η Οκτωβρίου.²²⁰ Το περιοδικό δημοσιεύει δηλώσεις Ελλήνων καλλιτεχνών και συγγραφέων για τον κυπριακό αγώνα τη δύσκολη περίοδο του 1963-1964,²²¹ μεταξύ των οποίων και η δήλωση του Μυριβήλη. Αντιγράφω:

Το σαράντα ΜΟΝΗ και ΜΟΝΟ η Ελλάδα τα 'βαλε με τις δύο μεγάλες αυτοκρατορίες του κόσμου για να υπερασπίσει την ελευθερία της. Αυτό συνέβαινε όταν όλη η υδρόγειος κατατρομαγμένη, έσκυβε προσκνημένη μπροστά στην μπότα του κατακτητή. Κατόπιν είδαμε τη μικρή Κύπρο να ντροπιάζει την

²¹⁵ Στράτης Μυριβήλης, «Ο γέρος», στο *Καιροί της Κύπρου*, τχ.3, Λευκωσία 1957, σ.19. Στράτης Μυριβήλης, «Θαλασσινός Εσπερινός», στο *ίδιο*, τχ.4, Λευκωσία 1957, σ.21,79. Στράτης Μυριβήλης, «Η αλήθεια και η Τέχνη», στο *ίδιο*, τχ.5, Λευκωσία 1957, σ.35,38. Στράτης Μυριβήλης, «Η σπίθα της δημιουργίας», στο *ίδιο*, τχ.6, Λευκωσία 1957, σ.35,78. Στράτης Μυριβήλης, «Τα βήματα του Θεού», στο *ίδιο*, τχ.8, Λευκωσία 1957, σ.31,79.

²¹⁶ Στράτης Μυριβήλης, «Εγερτήριο Σάλπισμα», στο *ίδιο*, τχ.35, Λευκωσία 1958, σ.5.

²¹⁷ Η *Νέα Εποχή* ενώ στα πρώτα χρόνια της έκδοσής της εμφανίζεται ως περιοδικό ποικίλης ύλης σιγά σιγά διαμορφώνεται σε λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό περιοδικό με κομμουνιστικό προσανατολισμό. Κεχαγιόγλου-Παπαλεοντίου, *ό.π.*, σ.449-451.

²¹⁸ Στράτης Μυριβήλης, «Ο Στράτης Μυριβήλης προς τη *Νέα Εποχή*», *Νέα Εποχή*, τχ.1, Λευκωσία 1959, σ.5.

²¹⁹ Στράτης Μυριβήλης, «Ανοιξιάτικη Βροχή», στο *ίδιο*, τχ.3, Λευκωσία 1959, σ.77

²²⁰ Στράτης Μυριβήλης, «Ανοιξιάτικη Βροχή», στο *ίδιο*, τχ.71, Λευκωσία 1966, σ.4,12.

²²¹ Την περίοδο αυτή εκδηλώνεται μια μεγάλη κρίση στο Κυπριακό. Με την εισήγηση τροποποίησης 13 σημείων του συντάγματος από τον Πρόεδρο Αρχιεπίσκοπο Μακάριο Γ' και την άμεση απόρριψή τους από την τουρκική πλευρά, δημιουργείται τεταμένο κλίμα μεταξύ των δύο κοινοτήτων και μια τυχαία ανταλλαγή πυρών έδωσε το έναυσμα για γενικευμένη σύρραξη. Φίλιππος Στυλιανός, «Τα 13 σημεία», στο *Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας 1960-2010*, τμ.1, Πέτρος Παπαπολυβίου (επιμ.), Εκδόσεις Βιβλιοθήκης Φιλελεύθερος, Λευκωσία 2010, σ. 86.

Εγγλέζικη αυτοκρατορία και είπαμε: «Τώρα όλοι θα διδαχθούν Ιστορία και θα μάθουν πως οι Κύπριοι είναι γνήσιοι Έλληνες».

Και όταν σήμερα οι Τούρκοι δοκιμάζουν να ξαναϋποδουλώσουν το ελληνικό νησί, οι Κύπριοι επαναλαμβάνουν το μάθημα.

Η σημερινή νίκη των Κυπρίων είναι η πιο μεγάλη, γιατί σ' αυτή τη μάχη οι Κύπριοι είναι ενωμένοι, δηλαδή ενίκησαν ακόμα και τον εαυτό τους, που είναι για τους Έλληνες η πιο μεγάλη νίκη. Τώρα ξέρουμε πως ύστερα από αυτή τη νίκη η Ελευθερία τους ανήκει δικαιοματικά.²²²

Η ποικιλόμορφη κειμενική παραγωγή του Μυριβήλη αντανακλά και τη δυναμική του παρουσία στις διάφορες εκδηλώσεις της πνευματικής, πολιτικής και κοινωνικής ζωής της Ελλάδας. Σχολιάζει την επικαιρότητα, τοποθετείται κριτικά απέναντι σε διάφορα περιστατικά του δημόσιου βίου, εκφράζει με παρρησία τη γνώμη του. Η δημοσίευση κειμένων που αφορούν στο έργο του ή στον ίδιο στον κυπριακό τύπο αποδεικνύει για ακόμα μια φορά τη δίψα των Κυπρίων για επαφή με τον ελληνικό πνευματικό χώρο, τον οποίο θεωρούν πνευματική τους τροφό και τον ίδιο τον λογοτέχνη έναν γνήσιο εκπρόσωπο της ελληνικής διανόησης, ο οποίος αντιλαμβανόμενος τις πολιτιστικές ανησυχίες του κυπριακού λαού μπορεί να ενισχύσει και τους εθνικούς προσανατολισμούς του.

²²² Στράτης Μυριβήλης, «Η έρευνα της Νέας Εποχής. Έλληνες Συγγραφείς και καλλιτέχνες στο πλευρό της Κύπρου», στο *Νέα Εποχή*, τχ.60, Λευκωσία 1964, σ.12.

5. Συμπεράσματα

Ο διακεκριμένος Έλληνας συγγραφέας είχε μια ιδιαίτερη σχέση με την Κύπρο. Αναμφίβολα η θερμή και εγκάρδια υποδοχή τόσο του ίδιου όσο και του έργου του αποδεικνύουν τη μεγάλη αγάπη του κυπριακού λαού για τον Στράτη Μυριβήλη. Σε μια εποχή που οι εθνικές διεκδικήσεις του νησιού προσέκρουαν σε μια συγκρατημένη αντιμετώπιση από την ελληνική κυβέρνηση,²²³ η επίσκεψη σημαντικών προσωπικοτήτων από την Ελλάδα, αναπτέρωναν το ηθικό του κυπριακού λαού δίνοντας την αίσθηση ότι η μητέρα πατρίδα είναι στο πλευρό τους.

Για την πρώτη επίσκεψη του Μυριβήλη στην Κύπρο το 1947 ως αντιπρόεδρου του Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Θεάτρου, οι πηγές αναδεικνύουν μόνο τον αντίκτυπο της επίσκεψης στον τύπο της εποχής, αφού οι πληροφορίες που δημοσιεύονται δεν μπορούν να διασταυρωθούν με την οπτική γωνία του ίδιου του συγγραφέα, ελλείψει δικών του δημοσιευμάτων. Γίνεται βέβαια αντιληπτό ότι ο φρενήρης αντικομμουνιστικός αγώνας που επικρατεί στην Ελλάδα μεταφέρεται και στο νησί. Ο Μυριβήλης, μέσα τις αντιδράσεις που προκάλεσαν οι ομιλίες και οι διαλέξεις του, φαίνεται ότι ασκεί σφοδρή επίθεση στους οπαδούς της αριστερής παράταξης, τους οποίους θεωρεί μεγαλύτερο κίνδυνο από τους Άγγλους κατακτητές σε ότι αφορά την απομάκρυνση των Κυπρίων από τα εθνικά ιδεώδη. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι σύλλογοι και τα σωματεία που τον προσκαλούν ανήκουν στις τάξεις των εθνικόφρονων Κυπρίων ενώ ευδιάκριτη είναι και η ιδεολογία στην οποία πρόκειται η κάθε εφημερίδα. Στη σύντομη επίσκεψή του η έντονη κινητοποίησή του δίνει την εντύπωση προπαγανδιστικής αποστολής ενώ οι δεσμοί που αναπτύσσει με το νησί περιορίζονται σε προσωπικό επίπεδο.

Αντίθετα στη δεύτερη επίσκεψη, λόγω της φύσης της αποστολής του από την εφημερίδα *Ελληνική Ημέρα*, για την καταγραφή και την δημοσίευση των εντυπώσεών του από το νησί, η μεγαλύτερη χρονική διάρκεια της διαμονής του και κατ' επέκταση η περιηγητική διάθεση αναδεικνύουν ένα πιο προσιτό και ανθρώπινο πρόσωπο του Μυριβήλη. Το ενδιαφέρον του για την ιστορία του νησιού, η γνωριμία και η συναναστροφή του με απλούς καθημερινούς ανθρώπους, η διαπίστωση της δυναμικότερης διεκδίκησης των εθνικών επιδιώξεων των Κυπρίων και η κριτική που

²²³ Η Ελλάδα έχοντας ανάγκη τη στήριξη της Βρετανίας τη δύσκολη αυτή περίοδο, δε διεκδικούσε δυναμικά την επίλυση του κυπριακού προβλήματος. Κωνσταντίνου, *ό.π.* σ.168,170.

ασκεί στην Αποικιακή Κυβέρνηση φανερώνουν μια βαθύτερη επαφή του συγγραφέα με τον λαό της Κύπρου, τον οποίο συνειδητά πλέον θεωρεί αναπόσπαστο κομμάτι του Ελληνισμού. Το τέλος του εμφυλίου στην Ελλάδα ίσως να διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην εγκατάλειψη της έντονης αντικομμουνιστικής ρητορικής της πρώτης επίσκεψης, χωρίς βέβαια να πάψει να τονίζει την αντίθεσή του με την αριστερή παράταξη, στην οποία καταλογίζει και αρκετά από τα κακώς έχοντα στο νησί. Παράλληλα δεν αφήνει ασχολίαστη την προκλητική στάση της τουρκοκυπριακής ηγεσίας που προβάλλει τις δικές της εθνικές διεκδικήσεις. Με την αποστολή του στην Κύπρο θεωρεί χρέος του να αναδείξει εκτός από τον φυσικό πλούτο του νησιού, την πλούσια πνευματική δραστηριότητα που υπάρχει στο νησί, την εγχώρια παραγωγή στις τέχνες και στα γράμματα καθώς και να υπογραμμίσει τους προαιώνιους δεσμούς με την Ελλάδα μέσα από τον πολιτισμό, τη γλώσσα, τη θρησκεία, την παράδοση για να διατρανώσει τη δίκαιη επιδίωξη των Κυπρίων για ένωση με την Ελλάδα.

Η τρίτη και τελευταία επίσκεψη του Μυριβήλη στο νησί αποκτά πανηγυρικό χαρακτήρα, καθώς με την υπογραφή των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου σηματοδοτείται το τέλος της Αγγλοκρατία στο νησί και η Κύπρος, ως ανεξάρτητο πλέον κράτος, μπορεί να αναπνεύσει αέρα ελευθερίας. Στα άρθρα του, που δημοσιεύονται στην αθηναϊκή εφημερίδα *Καθημερινή*, ο Μυριβήλης αποθεώνει τους αγωνιστές της Ε.Ο.Κ.Α και τους μάρτυρες που με την ηρωική θυσία τους απέδειξαν ότι παρά τους αιώνες σκλαβιάς η ελληνικότητα των κατοίκων του νησιού έμεινε αναλλοίωτη. Θεωρεί ότι, παρά το ανεκπλήρωτο αίτημά τους για ένωση με την Ελλάδα, η ανεξαρτησία του νησιού είναι ένα μεγάλο βήμα προς την εθνική δικαίωση.

Οι κριτικές για το έργο του, οι συνεντεύξεις του καθώς και τα δημοσιευμένα του κείμενα στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο αποτελούν ακόμα μια απόδειξη του αδιάσπαστου πνευματικού δεσμού του νησιού με την Ελλάδα. Το αναγνωστικό κοινό της Κύπρου παρακολουθεί με ενδιαφέρον την ελληνική λογοτεχνική παραγωγή, η οποία ασκεί καταλυτική επίδραση στους ντόπιους δημιουργούς και καθορίζει τις εξελίξεις στον καλλιτεχνικό κόσμο της Κύπρου.

Πηγές και Βιβλιογραφία

Αρχαιακό Υλικό:

Βιβλιοθήκη Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, Αρχείο Κώστα Προυσή, Φάκελος Μυριβήλη.

Εφημερίδες:

Αλήθεια, Λευκωσία 1952.

Ανεξάρτητος, Λευκωσία 1947, 1952.

Δημοκράτης, Λευκωσία 1947.

Έθνος, Λευκωσία 1947, 1948, 1952.

Ελευθερία, Λευκωσία 1937-1938, 1947, 1952.

Ελεύθερος Τύπος, Λευκωσία 1947.

Ελληνική Ημέρα, Αθήνα 1952.

Εμπρός, Αθήνα 1916.

Εσπερινή, Λευκωσία 1947.

Εφημερίς, Κερύνεια 1947.

Καθημερινή, Αθήνα 1959.

Νέα Εσπερινή, Λεμεσός 1952.

Νέα Πολιτική Επιθεώρηση, Πάφος 1945, 1947, 1952.

Νέοι Καιροί, Λευκωσία 1952.

Νέος Δημοκράτης, Λευκωσία 1952.

Νέος Κυπριακός Φύλαξ, Λευκωσία 1947.

Ο Φιλελεύθερος, Λευκωσία 1952, 1959.

Παρατηρητής, Λεμεσός 1947, 1952.

Πρωϊνή, Λευκωσία 1932-1935.

Πρωτεύουσα, Λευκωσία 1952.

Φωνή της Κύπρου, Λευκωσία 1952.

Χρόνος, Λεμεσός 1936, 1947, 1952.

Περιοδικός Τύπος:

Αγών, Λευκωσία 1962

Διόραμα, Λευκωσία 2021.

Ελληνική Κύπρος, 1950-1953.
Καινούργιο, Λευκωσία 1990.
Καιροί της Κύπρου, Λευκωσία 1950-1951, 1953, 1957-1958, 1960.
Κυπριακά Γράμματα, Λευκωσία 1946,1950, 1952.
Κυπριακός Λόγος, Λευκωσία 1971.
Νέα Εποχή, Λευκωσία 1959, 1964, 1966.
Ο συνεργατιστής, Λευκωσία 1963-1967, 1970-1971.
Πάφος, Πάφος 1938.
Πνευματική Κύπρος, Λευκωσία 1960, 1979.

Βιβλιογραφία

Γεωργής, Γιώργος, *Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο. Από τον Αλυτρωτισμό στον αποικιακό αγώνα (Πανεπιστημιακές παραδόσεις)*, Αθήνα 2016.

Γιαγκουλλής, Κωνσταντίνος Γ., *Θησαυρός Κυπριακής Διαλέκτου. Ερμηνευτικός και Ετυμολογικός της Μεσαιωνικής και Νεότερης Κυπριακής*, Λευκωσία 2005, σ.372

Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας 1960-2010, τμ.1, Πέτρος Παπαπολυβίου (επιμ.), Εκδόσεις Βιβλιοθήκης Φιλελεύθερος, Λευκωσία 2010.

Κεχαγιόγλου, Γιώργος-Παπαλεοντίου, Λευτέρης, *Ιστορία της Κυπριακής Λογοτεχνίας*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, Λευκωσία 2016.

Κουδουνάρης, Αριστείδης, *Βιογραφικόν Λεξικόν Κυπρίων 1800-1920*, τμ Α΄ και Β΄, Λευκωσία, 2018.

Κτωρής, Σώτος, *Τουρκοκύπριοι. Από το περιθώριο στον συνεταιρισμό (1923-1960)*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2013.

Κύπριοι Καλλιτέχνες, Εκδόσεις Χρ.Ανδρέου, Λευκωσία 1982-1983.

Κωνσταντινίδης, Στέφανος, *Επισκόπηση της Νεότερης Κυπριακής Ιστορίας. Κοινωνικές Δομές, Θεσμοί και Ιδεολογία. Από την Οθωμανοκρατία και την Αγγλοκρατία στην Ανεξαρτησία*, Ταξιδευτής, Κέντρο Ελληνικών Ερευνών Καναδά, Αθήνα 2011.

Κωνσταντίνου, Κωνσταντίνα Π., *Ο Αντίκτυπος του Ελληνικού Εμφυλίου στην Κύπρο. Οι πολιτικές, οι κοινωνικοοικονομικές, οι εκπαιδευτικές και αθλητικές πτυχές*, Εκδόσεις Ρίζες, Λευκωσία 2021.

Λυκούργου, Νίκη, *Στρατής Μυριβήλης: η εξέλιξή του μέσω της αναλυτικής βιβλιογράφησης των έργων του (1909-1969)*, Διδακτορική Διατριβή κατατεθειμένη στη

Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2003.

Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, Εκδοτικός Οργανισμός Ο Φοίνιξ, Αθήνα, ²X.X.

Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια, Φιλόκυπρος, Λευκωσία 1989.

Μυριβήλης, Στράτης, *Απ' την Ελλάδα, Ταξιδιωτικά I*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα, ²1954.

Παναγιώτου, Νίκος, *Ελλάδος Κάτοπτρον*, Μέρος Τρίτο: Βιβλιογραφικές Καταγραφές, τμ. Στ', Λευκωσία 2005.

Παπαλεοντίου, Λευτέρης, *Κυπριακά λογοτεχνικά περιοδικά στα χρόνια της αγγλοκρατίας*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου, Λευκωσία 2001.

Παπαπολυβίου, Πέτρος, «Η Αγγλοκρατία στην Κύπρο» στο *Ιστορία των Ελλήνων, Κύπρος*, Εκδόσεις Δομή, τομ.15, Αθήνα, ²2006.

Παπαπολυβίου, Πέτρος, *Ψηφίδες Ιστορίας, Σημειώματα για της ιστορία της Κύπρου στην εφημερίδα Ο Φιλελεύθερος, 2006-20016*, Εκδόσεις Ρίζες, Λευκωσία 2017

Πολίτης, Λίνος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα ⁷1993.

Τσιρόπουλος, Κώστας(επιμ.), *Σημειογραφία του Στράτη Μυριβήλη, Διατύπωση μνήμης και τιμής*, Τετράδια Ευθύνης, Αθήνα, 1987.

Χατζηκωστής, Γ., *Διακριθέντες Πάφιοι του εικοστού αιώνα*, Λευκωσία ²2022.

Crouzet, Francois, *Η Κυπριακή Διένεξη 1946-1959*, τμ. Α', Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 2011.

Ρίχτερ, Χάιντς, *Ιστορία της Κύπρου 1950-1959*, τ.μ.Β' , Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 2011.

Vitti, Mario, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα 2003.

Ηλεκτρονικές Πηγές

Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών, Αθήνα, Αρχείο Στράτη Μυριβήλη, Βιογραφικό Σημείωμα, στο <https://www.ascsa.edu.gr/index.php/archives/stratis-myriivilis-biographical-note> (ημερομηνία ανάκτησης: 28 Δεκεμβρίου 2022)

Εθνικό Ευρετήριο, Αρχείο Γεώργιου Σωτηρίου στο <https://greekarchivesinventory.gak.gr/index.php/w956-as55-hxmc> (ημερομηνία ανάκτησης: 04 Ιανουαρίου 2023)

Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, Αρχείο Ελλήνων Λογοτεχνών, «Σταματόπουλος Ευστράτιος», στο [Εθνικό Κέντρο Βιβλίου / Από το 18ο αιώνα μέχρι το 1935 \(ekebi.gr\)](http://ekebi.gr) (ημερομηνία ανάκτησης: 26 Νοεμβρίου 2021).

Παπαπολυβίου, Πέτρος, «Μυριβήλης και Κύπρος», Φιλελεύθερος, 17 Απριλίου 2010, στο: <http://staxiologimata.blogspot.com/2011/11/blog-post.html>, ημερομηνία ανάρτησης 6 Δεκεμβρίου 2012 (ημερομηνία ανάκτησης: 2 Δεκεμβρίου 2021).

Παπαπολυβίου, Πέτρος, «Μυριβήλης και Κερύνεια», *Δήμος Κερύνειας*, τεύχος 19, Δεκέμβριος 2014 στο <https://papapolyviou.com/2013/01/14/myrivilis-kai-keryneia/>, ημερομηνία ανάρτησης 14 Ιανουαρίου 2013 (ημερομηνία ανάκτησης: 24 Ιανουαρίου 2022)

Παπαπολυβίου, Πέτρος, «Μνήμη στρατηγού Ιωάννη Τσαγγαρίδη», Περί ιστορίας και ίδια περί της νήσου Κύπρου, στο <https://papapolyviou.com/2019/03/16/mnimi-stratigou-ioanni-tsaggaridi-1887-1939> αναρτήθηκε στις 16 Μαρτίου 2019 (ημερομηνία ανάκτησης: 06 Ιανουαρίου 2023)

Παπαπολυβίου, Πέτρος, «Νίκος Καρβούνης, Ιωάννης Τσαγγαρίδης και πρίγκιψ Ανδρέας» Περί ιστορίας και ίδια περί της νήσου Κύπρου, στο <https://papapolyviou.com/2013/05/26/nikos-karvounis-ioannis-tsangarides/> αναρτήθηκε στις 26 Μαΐου 2013 (ημερομηνία ανάκτησης: 06 Ιανουαρίου 2023)

Παπαπολυβίου, Πέτρος, «Κύπρος 1945-1959. Μέρος Α΄», στο Φιλινews, Αφιερώματα, στο <https://www.philenews.com/eidiseis/afieroma/article/1083772/kypros-1945-1959-meros-a>, ημερομηνία ανάρτησης 16 Δεκεμβρίου 2020 (ημερομηνία ανάκτησης: 3 Ιανουαρίου 2023).

Πενήντα χρόνια Κυπριακού Κοινοβουλίου. Οι αντιπρόσωποι του λαού, Υπηρεσία Ερευνών, Μελετών και Εκδόσεων, Βουλή των Αντιπροσώπων, Λευκωσία 2010, στο <https://www.parliament.cy/images/media/assetfile/VIVLIO%2050HRONA.pdf> (ημερομηνία ανάκτησης: 06 Ιανουαρίου 2023).

Σχίζα Μαρίνα, «Η βυζαντινή τέχνη χθες και σήμερα», *Φιλελεύθερος* 1 Ιανουαρίου 2006, στο Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ στο <http://www.makariosfoundation.org.cy/525.html> (ημερομηνία ανάκτησης: 04 Ιανουαρίου 2023).

Σύνδεσμος Φίλων και Απογόνων «Λέλα Καραγιάννη-Μπουμπουλίνα, 1941-1944», <https://www.lelakarayanni.gr/i-lela-karagianni/drasi-1941-1944/> (ημερομηνία ανάκτησης: 06 Ιανουαρίου 2023).

http://www.polignosi.com/cgi-bin/hweb?-V=atoz&_FATOZ=%C1&-b=20&-datoz.html&-SortA